ALGEMEEN VERSLAG VAN DEN STAAT

VAN HET

MIDDELBAAR EN LAGER ONDERWIJS

VOOR

EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN

IN

NEDERLANDSCH-INDIË

OVER

1887

Samengesteld uit de verslagen van het College van Curatoren van het Gymnasium Willem III, van de Commissiën van toezicht der Hoogere Burgerscholen te Semarang en te Soerabaja, van den Directeur der Burgeravondschool ter laatstgenoemde plaats, van de Inspecteurs van het Lager Onderwijs en van het Bestuur der Normaalschool te Batavia.

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1888

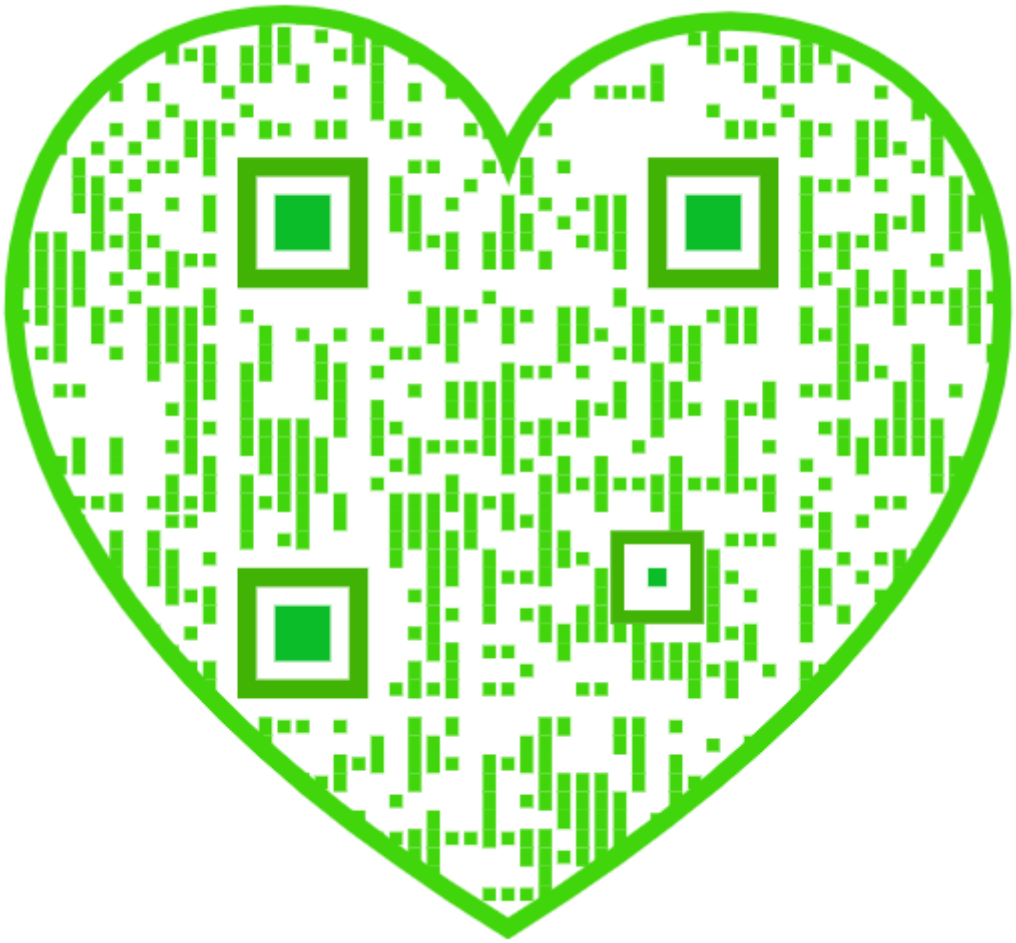

INHOUD.

A.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

BLADZ.

I. Algemeene mededeelingen 1

A.

Omvang 1

B.

Beheer 1

C.

Begrooting 1

D.

Onderwijzend personeel 2

E.

Leerlingen 2

1. Aantal 2

2. Ontleding der cijfers 3

3. Resultaten van het onderwijs 3

a. Eindexamen 3

b. Overgangsexamens 3

c. Toelatingsexamens 4

d. Recapitulatie 4

4. Verdeeling in studiejaren 5

Batavia 5

Semarang 5

Soerabaja 5

5. Staking der studiën 6

6. Redenen dier staking 6

BLADZ.

F.

Schoolverzuim 6

G.

Beschikking over bijzondere ondersteuningsfondsen 6

H.

Niet-Europeesche leerlingen 7

I.

Gedrag en ijver der leerlingen 8

J.

Verzamelingen, bibliotheken en gebouwen 8

II. Inrichtingen van Onderwijs.

A. GYMNASIUM WILLEM III TE BATAVIA.

Afdeelingen A. Hoogere Burgerschool en B. Inrichting voor de Indische Taal-, Land- en Volkenkunde 8

1. Algemeene mededeelingen 8
   a. Toezicht en beheer 8
   b. Onderwijzend personeel 9
   c. Geneeskundige behandeling van het personeel 12
2. Bibliotheek en verzamelingen 12
3. Gebouwen 12
4. Siamfonds 12
5. Leerlingen 13

A. Afdeeling A. Hoogere Burgerschool 13

1. Aantal 13
2. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie 13
3. Resultaten der examens 14
   a. Overgangsexamens 14
   b. Herexamens 15
   c. Toelatingsexamens 15
   d. Toelating van oud-leerlingen enz. 15
4. Vermeerdering en vermindering na de vacantie 16
5. Mutatiën 17
6. Aantal leerlingen sedert de oprichting der hoogere burgerschool 18
7. Toelichting tot bovenstaande tabel 20
8. Herkomst der leerlingen 20
9. Leeftijd 21
10. Schoolverzuim, gedrag en ijver 22

BLADZ.

11. Eindexamen 22
12. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen..... 23
B. Afdeeling B. Inrichting voor de Indische Taal-, Land- en Volkenkunde..... 23
1. Aantal. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 23
2. Aantal leerlingen na de vacantie..... 23
3. Herkomst der leerlingen..... 23
4. Resultaten van het onderwijs..... 24
5. Mutatiën..... 24
6. Inschrijving van officieren..... 24

B. HOOGERE BURGERSCHOOL MET DRIEJARIGEN CURSUS VOOR MEISJES TE BATAVIA.

1. Algemeene mededeelingen 25
2. Leerlingen..... 25
a. Aantal 25
b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 25
c. Resultaten der examens..... 26
1. Overgangsexamens..... 26
2. Eindexamen..... 26
3. Toelatingsexamens..... 26
d. Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus..... 26
e. Vermeerdering en vermindering na de vacantie..... 27
f. Leeftijd..... 27
g. Schoolverzuim, gedrag en ijver..... 28
3. Bibliotheek en verzamelingen..... 28
4. Gebouwen 28
5. Voorbereidingsklasse..... 28

C. HOOGERE BURGERSCHOOL MET VIJFJARIGEN CURSUS TE SEMARANG.

1. Algemeene mededeelingen 29
a. Toezicht en beheer 29
b. Onderwijzend personeel 29
2. Leerlingen 30
a. Aantal 30
b. Vermindering vóór de vacantie..... 30
c. Resultaten der examens..... 30
1. Overgangsexamens..... 30

BLADZ.

2. Eindexamen 31
3. Toelatingsexamens 31
d. Aanwezig bij den aanvang van den cursus 1887/88..... 31
e. Aanwezig op ultimo 1887..... 32
f. Splitsing in parallel-klassen..... 32
g. Schoolverzuim, gedrag en ijver. Ondersteunde leerlingen 32
3. Bibliotheek en verzamelingen 32
4. Gebouwen..... 33

D. WILHELMINA-SCHOOL TE SEMARANG.

1. Algemeene mededeelingen..... 33
a. Toezicht en beheer..... 33
b. Programma en dienstregeling..... 33
c. Onderwijzend personeel..... 34
2. Leerlingen..... 34
a. Aantal..... 34
b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 34
c. Resultaten der examens..... 35
1. Overgangsexamens..... 35
2. Toelatingsexamens..... 35
d. Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus en op het einde van het verslagjaar..... 35
e. Gedrag en ijver..... 35
f. Schoolgebouw, leermiddelen, enz..... 36

E. INRICHTINGEN VOOR MIDDELBAAR ONDERWIJS MET DE HOOGERE BURGERSCHOOL TE SEMARANG IN VERBAND STAANDE..... 36

F. HOOGERE BURGERSCHOOL MET VIJFJARIGEN CURSUS TE SOERABAJA.

1. Algemeene mededeelingen..... 37
a. Toezicht en beheer..... 37
b. Onderwijzend personeel..... 37
2. Leerlingen 38
a. Aantal 38
b. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie..... 38
c. Resultaten der examens..... 38
1. Overgangsexamens 38
2. Eindexamen 39

BLADZ.

3. Toelatingsexamens 39
d. Aanwezig bij den aanvang van den nieuwen cursus 39
e. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen 40
f. Vermeerdering en vermindering na de opening van den nieuwen cursus 40
g. Leeftijd 41
h. Schoolverzuim 41
i. Gezondheidstoestand 41
j. Gedrag en ijver 42
3. Bibliotheek en verzamelingen 42

G. BURGERAVONDSCHOOL TE SOERABAJA.

1. Algemeene mededeelingen 42
a. Toezicht en beheer 42
b. Onderwijzend personeel 42
2. Leerlingen 44
a. Aantal 44
b. Indeeling 44
c. Aard der gekozen bestemming 45
d. Leeftijd 45
e. Plaatsing van leerlingen bij fabrieken en werkplaatsen 46
f. Vermeerdering en vermindering vóór ultimo December 46
g. Gedrag, ijver en schoolverzuim 46
3. Verzamelingen 46
4. Meubilair 47
5. Gebouwen 47

H. AVONDCURSUS IN HET BOEKHOUDEN TE SOERABAJA 47

I. TECHNISCHE AVONDCURSUS TE SOERABAJA 48

B.

LAGER ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

§ 1. Mededeelingen van algemeenen aard 49
» 2. Toezicht op het lager onderwijs 50
» 3. Akten van bekwaamheid tot het geven van onderwijs 50

BLADZ-

§ 4. Getal en aard der scholen 52
» 5. Omvang en toestand van het onderwijs 58
» 6. Onderwijzend personeel 59
» 7. Getal en aard der leerlingen 63
» 8. Schoollokalen, onderwijzerswoningen, schoolmeubelen, leermiddelen, schoolbibliotheken 65
Uitgaven en ontvangsten van het openbaar lager onderwijs in Ned.-Indië gedurende 1887 67

BIJLAGEN.

I.ste. A. Soort der akten van bekwaamheid 68
» B. Getal en aard der scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887. 69
» C. Onderwijzend personeel bij de lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887 71
» D. Nominatieve staat der inspecteurs, onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen bij het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887 73
» E. Mutatiën onder het onderwijzend personeel van de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, gedurende het jaar 1887 90
» F. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder ultimo December 1887 de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten 94
» G. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder ultimo December 1887 de bijzondere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten 98
» H. Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, die onder ultimo December 1887 alle lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten 100
» I. Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1887 104
» K. Staat van het onderwijzend personeel en de leerlingen aan de bijzondere lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1887 114

A.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

I. ALGEMEENE MEDEDEELINGEN.

A. Omvang.

De beide particuliere avondcursussen te *Soerabaja*, waarvan de oprichting in het vorige verslag vermeld werd, hielden in den loop van het jaar 1887 op te bestaan. Daarentegen werden te *Semarang* twee dergelijke cursussen geopend, waarvan de eene aan de leerlingen van het proefstation aldaar ten goede kwam en de andere de opleiding ten doel had van jongelieden voor de examens van Opzichter bij de Burgerlijke Openbare Werken, van Adjunct-Landmeter bij het Kadaster en van Machinist.

Overigens bleef het aantal inrichtingen voor middelbaar onderwijs stationair.

B. Beheer.

Hieromtrent vallen geene bijzondere mededeelingen te doen.

C. Begrooting.

De uitgaven voor het openbaar middelbaar onderwijs en de daartegenoverstaande ontvangsten over de jaren 1886 en 1887 zijn vermeld in het volgend overzicht:

INRICHTINGEN.	UITGAVEN.		ONTVANGSTEN WEGENS SCHOOLGELDEN.	
	1886.	1887.	1886.	1887.
Gymnasium Willem III te Batavia	*f* 209972 04⁵	*f* 187003 82⁵	*f* 19873 58	*f* 18350 32⁵
Hoogere Burgerschool voor meisjes te Batavia	» 27868 25	» 31290 —	» 7185 —	» 7110 —
Hoogere Burgerschool te Semarang	» 101003 78	» 103683 07⁵	» 12938 —	» 10848 —
Hoogere Burgerschool te Soerabaja	» 113551 92⁵	» 114603 28⁵	» 14610 —	» 14444 —
Burgeravondschool te Soerabaja (1)	» 14300 —	» 14102 50	— —	— —
Te zamen	*f* 466696 —	*f* 450682 68⁵	*f* 54606 58	*f* 50752 32⁵

D. Onderwijzend personeel.

Onder het onderwijzend personeel van het gymnasium *Willem III* te *Batavia*, afdeeling B, hadden vrij veel mutatiën plaats, terwijl de afdeeling »Hoogere Burgerschool" gedurende de laatste negen maanden van het verslagjaar onophoudelijk met moeielijkheden had te kampen tengevolge van ziekte, sterfgeval en standplaatsverwisseling van leeraren.

Ook aan de hoogere burgerschool te *Soerabaja* kwamen in de eerste maanden van het afgeloopen jaar vele ziektegevallen voor.

E. Leerlingen.

1. Aantal.

Het aantal leerlingen, waarmede de lessen aan de hoogere burgerscholen voor jongens in de laatst verloopen vijf jaren aanvingen, wordt vermeld in onderstaande tabel.

(1) Aan deze inrichting, afgescheiden van de hoogere burgerschool aldaar, wordt gratis onderwijs gegeven.

De uitgaven voor de gebouwen bedroegen bij al de inrichtingen te zamen: in 1886 *f* 16493.— en in 1887 *f* 5100.—. Omtrent al deze cijfers valt op te merken, dat die over 1886 als verbeterde en die over 1887 als voorloopige opgaven zijn te beschouwen.

HOOGERE BURGERSCHOOL TE	AANWEZIG BIJ DEN AANVANG VAN DEN CURSUS				
	1883/84.	1884/85.	1885/86.	1886/87.	1887/88.
Batavia	186 (1)	166 (1)	152 (2)	116	115 (1)
Semarang	90	103 (2)	100	103 (3)	86
Soerabaja	94 (3)	94 (1)	108 (1)	129 (5)	110 (1)
Totaal	370 (4)	363 (4)	360 (3)	348 (8)	311 (4)

Onder de totalen zijn begrepen zoowel de gewone leerlingen als de toehoorders en de leerlingen voor enkele vakken; zijnde het aantal dezer laatsten in de cijfers tusschen haakjes afzonderlijk vermeld.

2. Ontleding der cijfers.

Blijkens bovenstaande tabel begon de cursus 1887/88 met 311 leerlingen. Van deze hadden er 221 de lessen in het afgeloopen schooljaar gevolgd, terwijl de overigen nieuwe leerlingen waren, waarvan 80 het toelatingsexamen met goed gevolg hadden afgelegd en 10 van dat examen waren vrijgesteld als oud-leerlingen eener Nederlandsche of Nederlandsch-Indische hoogere burgerschool.

3. Resultaten van het onderwijs.

a. *Eindexamen.*

Aan het eindexamen onderwierpen zich in 1887 25 leerlingen der drie hoogere burgerscholen, van welke 18 slaagden; de 7 overige werden afgewezen. In 1886 werd dit examen door 35 leerlingen afgelegd; van deze slaagden toen 21.

b. *Overgangsexamens.*

Bij de overgangsexamens werden 256 leerlingen geëxamineerd, van welke 174 of 67.9 pct. tot eene hoogere klasse konden worden

bevorderd. Voor 1886 waren deze cijfers 256 en 181, zoodat toen het aantal overgaanden 68.3 pct. bedroeg of iets meer dan voor 1887.

c. *Toelatingsexamens.*

Voor de toelatingsexamens hadden zich aangemeld 141 leerlingen. Hiervan slaagden 88 of 62.4 pct., tegen 107 van de 146 leerlingen of 73.2 pct. in 1886.

d. *Recapitulatie.*

Omtrent den uitslag der toelatings-, overgangs- en eindexamens in 1887 wordt een overzicht gegeven in de volgende tabel, waarbij tevens is bekend gesteld met hoeveel reeds vroeger aanwezige leerlingen en met hoeveel nieuwe de lessen van den cursus 1887/88 aanvingen.

Hoogere burgerschool te	Eindexamen van den cursus 1886/87 *a*)		Overgangsexamens tot den cursus 1887/88.		Toelatingsexamens tot den cursus 1887/88.				Van de in het toelatingsexamen geslaagden lieten zich als leerlingen inschrijven:		Bij het begin van den cursus 1887/88 ingeschreven:		
					Voor de laagste klasse		Voor eene hoogere klasse.						
	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Van hen die voor de laagste klasse geslaagd waren.	Van hen die voor eene hoogere klasse geslaagd waren.	Leerlingen van den vorigen cursus.	Nieuwe leerlingen.	Te zamen.
Batavia	9	8	89	64	56	35	—	—	34	—	78	*b*) 37	*c*) 115
Semarang	10	6	73	45	38	22	—	—	17	—	65	*d*) 21	*e*) 86
Soerabaja.	6	4	94	65	46	31	1	—	28	—	82	28	*f*) 110
Te zamen. .	25	18	256	174	140	88	1	—	79	—	225	86	311

a) Het verslag betreffende dit examen is gedrukt als bijvoegsel van de Javasche Courant van 1 Juli 1887 No. 52.

b) Hieronder 3 leerlingen, die zonder toelatingsexamen werden ingeschreven, als afkomstig van andere hoogere burgerscholen.

c) Hieronder 3 Chineezen, 2 in het 1e en 1 in het 3e studiejaar.

d) Hieronder 2 leerlingen, die het toelatingsexamen te *Soerabaja* hadden afgelegd en 2 oud-leerlingen van andere hoogere burgerscholen.

e) Hieronder 3 Javanen, 1 in het 1e, 1 in het 2e en 1 in het 3e studiejaar.

f) Hieronder 2 Chineezen, 1 in het 1e en 1 in het 3e studiejaar.

4. Verdeeling in studiejaren.

De verdeeling der leerlingen in de verschillende studiejaren was op de ondervermelde tijdstippen als volgt:

VERDEELING DER LEERLINGEN.	AANTAL LEERLINGEN				
	waarmede de cursus 1886/87		bij het begin van den cursus 1887/88 aanwezig.	in 1887	
	begon.	eindigde.		op 1 Januari.	op 31 December.
BATAVIA.					
1e studiejaar	*a*) 42	30	*a*) 44	*a*) 41	*a*) 41
2e id.	*b*) 30	24	*b*) 28	*b*) 29	*b*) 28
3e id.	*b*) 22	14	21	20	18
4e id.	12	7	15	7	14
5e id.	*b*) 10	*c*) 1	6	9	6
Leerlingen voor enkele vakken	—	—	—	—	—
Toehoorders	—	—	1	1	1
Te zamen	116	76	115	107	108
SEMARANG.					
1e studiejaar	*b*) 39	30	*b*) 32	34	*b*) 29
2e id.	17	19	19	19	16
3e id.	21	17	16	20	13
4e id.	10	9	12	9	11
5e id.	13	*d*) —	7	10	7
Leerlingen voor enkele vakken	—	11	—	2	1
Toehoorders	3	—	—	—	—
Te zamen	103	86	86	*c*) 94	77
SOERABAJA.					
1e studiejaar	*b*) 44	41	*b*) 37	*b*) 44	*b*) 35
2e id.	*b*) 39	25	*b*) 31	*b*) 29	*b*) 28
3e id.	26	19	16	23	15
4e id.	9	10	14	10	14
5e id.	6	6	9	6	9
Leerlingen voor enkele vakken	2	—	2	4	—
Toehoorders	3	2	1	3	1
Te zamen	129	103	110	119	102

a) Gesplitst in drie parallel-klassen.

b) Gesplitst in twee parallel-klassen.

c) 8 der 9 leerlingen, die op 1 Januari 1887 de lessen volgden, waren bij het einde van den cursus niet meer ingeschreven.

d) Op het einde van het 1e kwartaal van 1887 lieten de 10 leerlingen van het 5de studiejaar zich als gewone leerlingen afschrijven, ten einde verder de lessen in enkele vakken te volgen.

e) Op 31 December 1886 waren, blijkens het vorig verslag, 97 leerlingen ingeschreven. Het verschil is niet nader toegelicht.

5. Staking der studiën.

De 18 leerlingen, die een diploma van afgelegd eindexamen verwierven, verlieten in 1887 de drie hoogere burgerscholen. Voorts taakten in den loop of bij de sluiting van den in dat jaar geëindigden cursus er 86 hunne studiën aan die inrichtingen, nl. 58 te *Batavia*, 17 te *Semarang* en 31 te *Soerabaja*.

6. Redenen dier staking.

Van de evenvermelde 86 leerlingen waren er 11, die naar *Nederland* vertrokken; 8, die naar andere hoogere burgerscholen overgingen; 8, die zich wenschten te bekwamen voor adspirant-officier; 9, die in 's lands dienst traden; 3, die volontair werden bij het leger; 4, die wegens ziekte hunne studiën staakten; 2, die wegens financiëele bezwaren, 1, die om onvoldoenden aanleg en 5, die zonder bekende redenen de hoogere burgerschool verlieten; 9, die op landelijke ondernemingen en 9, die op handelskantoren geplaatst werden; 6, die een ambacht wenschten te leeren en 11, die met verschillende andere bestemmingen de inrichtingen verlieten.

F. Schoolverzuim.

Het schoolverzuim bedroeg in 1887 4 pct. te *Batavia*, 4.5 pct. te *Semarang* en 4.6 pct. te *Soerabaja*, tegen respectievelijk, 5.5, 4.1 en 4 pct. in 1886. Onder de nadere mededeelingen in dit verslag omtrent de verschillende scholen worden daaromtrent verdere bijzonderheden aangetroffen.

G. Beschikking over bijzondere ondersteuningsfondsen.

Het te *Batavia* gevestigde „Studiefonds voor onbemiddelde leerlingen van goeden aanleg" had van 1 October 1886 tot ultimo September 1887, 6 leerlingen te zijnen laste, van welke er 5 studeerden aan het gymnasium *Willem III* (één aan de afdeeling B en vier aan de afdeeling A) en één te *Soerabaja*.

Vier dezer leerlingen onderwierpen zich aan het eindexamen, waarbij drie het verlangde diploma verkregen, terwijl één moest worden afgewezen. De leerling aan de afdeeling B legde met gunstigen uitslag het grootambtenaarsexamen af en de zesde ging met zeer goede cijfers naar een hooger studiejaar over. Den niet-geslaagde bij het eindexamen werd vergund den cursus nog één jaar op kosten van het fonds te volgen. Voorts werd op ééne nieuwe aanvraag om ondersteuning gunstig beschikt, terwijl aan een der geslaagden voor het eindexamen werd toegestaan zijne studiën aan de afdeeling B voort te zetten. In den loop van het tweede kwartaal van het cursusjaar 1887/88 nam het fonds nog voor zijne rekening een leerling van het 2e studiejaar, die anders genoodzaakt zou geweest zijn de school te verlaten en van wien de beste verwachtingen mogen gekoesterd worden.

Het aantal ondersteunden bedraagt alzoo thans nog vijf, allen aan het gymnasium *Willem III*.

Van de drie door het studiefonds „Midden-Java" ondersteunde leerlingen, die bij den aanvang van het afgeloopen jaar in de 5e klasse der hoogere burgerschool te *Semarang* waren geplaatst, legden twee met gunstig gevolg het eindexamen af; den 5e werd verdere hulp ontzegd, omdat zijne vorderingen niet voldoende bleken. De leerling, die de lessen in het 4e studiejaar volgde, werd tot het 5e bevorderd, zoodat het fonds zijne opleiding bleef bekostigen. Hetzelfde vond plaats met één van de 3 leerlingen, die in het 3e studiejaar, alsmede met de beide leerlingen van het 2e studiejaar, welke allen naar eene hoogere klasse overgingen. Aan twee nieuwe leerlingen van het 3e studiejaar werd in den loop van het jaar ondersteuning verleend; voor één van deze eindigde zij echter op ultimo December 1887, aangezien de omtrent hem uitgebrachte rapporten niet gunstig waren.

Nopens het Siamfonds zie men onder II, Inrichtingen van Onderwijs § 4.

II. Niet-Europeesche leerlingen.

Zooals blijkt uit het in § E 3d voorkomende overzicht, namen voor

den cursus 1887/88 8 niet-Europeesche leerlingen aan het openbaar middelbaar onderwijs deel. Van deze waren 5 Chineezen namelijk 3 te *Batavia* en 2 te *Soerabaja*. De 3 overigen waren Javanen, allen te *Semarang*.

I. Gedrag en ijver der leerlingen.

Het gedrag en de ijver der leerlingen liet niet te wenschen over.

J. Verzamelingen, bibliotheken en gebouwen.

Over het algemeen verkeerden deze in voldoenden staat. Nadere mededeelingen volgen bij de betrekkelijke paragrafen hieronder.

II. INRICHTINGEN VAN ONDERWIJS.

A. Gymnasium Willem III te Batavia.

Afdeelingen A. Hoogere Burgerschool en B. Inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de maand April vertrok wegens ziekte naar *Europa* de eerevoorzitter van het college van curatoren Mr. T. H. der Kinderen, na over een tijdverloop van 27 jaren (van 1860 tot 1866 als lid, van 1872 tot 1884 als lid en voorzitter en sedert als eerevoorzitter) de belangen van het gymnasium *Willem III* te hebben voorgestaan.

Ook het in 1885 opgetreden lid de heer A. Cochius vertrok naar *Europa*. In zijne plaats werd benoemd de heer H. van Lokhorst.

Tegen het eind van het verslagjaar werd de secretaris van het college van curatoren, de heer F. W. Boes Lutjens, op zijn verzoek, eervol als zoodanig ontslagen en vervangen door den heer Mr. A. Nuhout van der Veen.

Bij den aanvang van het schooljaar 1887/88 werd aan de afdeeling Hoogere Burgerschool een nieuw huishoudelijk reglement ingevoerd. De artikelen 9 t/m 19 strekken ter voldoening aan het 1e lid van art. 10 van het reglement voor het gymnasium *Willem III*, volgens hetwelk al wat betrekking heeft op het beloonen en straffen der leerlingen en de wijze waarop hunne vorderingen beoordeeld worden, door het college van curatoren, na raadpleging van den directeur, wordt vastgesteld.

b. *Onderwijzend personeel.*

Aan de afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde had weder, evenals in het vorige jaar, toen de leeraar in de Javaansche taal D. T. Van deb Pant door den heer Dr. J. G. H. Gunning en de leeraar in de geschiedenis en de land- en volkenkunde J. P. Th. Van Nunen door den heer Mr. W. A. J. Van Davelaar werden vervangen, eene belangrijke mutatie plaats. Behalve toch dat aan den leeraar in de Maleische taal D. Gerth Van Wijk in de maand April een tweejarig verlof naar *Nederland* werd verleend, wegens meer dan vijftienjarigen onafgebroken dienst, verliet in de maand Mei ook de leeraar in de staatsinstellingen, godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken P. H. Van der Kemp de inrichting, ten gevolge van zijne benoeming tot Secretaris van het Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid. Eerstgenoemde werd vervangen door den heer J. Habbema, tot dusver hoofdonderwijzer aan de kweekschool voor inlandsche onderwijzers te *Amboina*, die nog in April zijne nieuwe taak aanvaardde, terwijl in plaats van den leeraar Van der Kemp werd benoemd de heer Mr. Ch. W. Margadant, laatstelijk griffier van den landraad te *Palembang*, tevens auditeur-militair van den krijgsraad aldaar. De heer Margadant opende zijne lessen in Juli met het begin van den cursus. Binnen den tijd van anderhalf jaar was alzoo het aan deze afdeeling van het gymnasinm *Willem III* verbonden personeel van leeraren door een geheel nieuw vervangen.

De lessen aan deze afdeeling werden zeer geregeld gegeven. In het geheel verzuimden de leeraren ten gevolge van wettige verhindering 40 lessen, waarvan 30 door ziekte of ongesteldheid.

Aan de afdeeling »Hoogere Burgerschool" werd het onderwijs gedurende de maanden Januari, Februari en Maart zonder noemenswaardige belemmering gegeven. Doch van April tot ultimo December had die afdeeling onophoudelijk met talrijke moeilijkheden te kampen ten gevolge van ziekte, sterfgeval en mutatie onder het personeel der leeraren.

Zoo werd de leeraar in de geschiedenis en aardrijkskunde W. De Boer den 15^{en} April door eene ernstige ziekte aangetast, waardoor hij aan het onderwijs werd onttrokken en verhinderd werd aan de overgangsexamens deel te nemen. Gedurende de maanden Juli en Augustus was hij, hoewel herstellende, niet in staat zijne lessen te geven. Na in laatstgenoemde maand tot volledig herstel van gezondheid met verlof naar *Soekaboemi* te zijn vertrokken, trof hem aldaar een vernieuwde aanval zijner ziekte, waaraan hij den 15^{en} September bezweek.

De door het overlijden van den heer De Boer ontstane vacature werd, — nadat diens taak was overgedragen op den voor geschiedenis en moderne talen aangewezen leeraar W. L. Megelink, die in den laatsten tijd hoofdzakelijk in het Nederlandsch les had gegeven, — vervuld door de benoeming van den heer L. G. Gerhard tot tijdelijk leeraar in de moderne talen, meer in het bijzonder voor het Nederlandsch. De benoemde, die den 21^{en} November zijne betrekking aanvaardde, werd evenwel reeds kort daarna door eene ongesteldheid aangetast, welke hem tot het einde der maand December verhinderde zijne lessen te geven.

Voorts bracht de gezondheidstoestand van den leeraar in de wiskunde P. Inklaar belangrijke stoornis in den gang van het onderwijs. Reeds in de eerste twee maanden van het schooljaar (Juli en Augustus), waarvan hij vier weken met verlof te *Soekaboemi* doorbracht, moest hij wegens ziekte een groot deel zijner lessen verzuimen. Den 25^{en}

Augustus keerde hij hersteld van verlof terug; doch in November en December werd hij andermaal door ziekte aan het onderwijs onttrokken.

Meerdere andere leeraren werden eveneens, doch in geringe mate, door ziekte of ongesteldheid in hunne ambtelijke taak gestoord.

Met inbegrip van den directeur waren er slechts vijf leeraren, die van April tot ultimo December voortdurend voor het onderwijs beschikbaar waren, hetgeen dikwerf tot moeilijkheden aanleiding gaf.

In het geheel werden door de leeraren dezer afdeeling in 1887 een getal van 889 lessen verzuimd, waarvan meer dan de helft door de leeraren De Boer en Inklaar, tegen 412 in het jaar 1886.

Eindelijk dient nog te worden vermeld, dat tegen den aanvang van het schooljaar in Juli, de getalsterkte van het personeel (sedert 1882 reeds met 6 leeraren verminderd, ten gevolge van de in 1879 aangevangen en sedert aanhoudende daling van het aantal leerlingen, waardoor gaandeweg eenige splitsingen van klassen in parallel-afdeelingen konden wegvallen) opnieuw afnam door de overplaatsing van den leeraar in de wiskunde B. J. Stofberg naar de hoogere burgerschool te *Soerabaja*. Na deze overplaatsing werd aan den leeraar Knoch het onderwijs in de wiskunde en het rechtlijnig teekenen, hoofdzakelijk in de lagere klassen, opgedragen, terwijl de leeraar Dr. Onnen de taak op zich nam om, bij zijne andere werkzaamheden, al de lessen in de wiskunde in één klasse te doceeren en de directeur zich belastte met de lessen in de mechanica en de mechanische technologie.

Gedurende de ontstentenis van den heer Inklaar en van wijlen den heer De Boer werden de aan deze leeraars opgedragen vakken, middels tijdelijke lesroosters, zoo goed mogelijk door andere leeraren waargenomen. In de absentiën der overige leeraren werd telkens zooveel doenlijk voorzien door het geven van lessen in hunne eigen vakken door de toevallig beschikbare leeraren, door het samenvoegen van twee klassen of klasse-afdeelingen, of door de leerlingen werk te laten maken.

c. *Geneeskundige behandeling van het personeel.*

Op 1 Januari waren er 13 leeraren of geëmploijeerden, die met hunne wettige gezinnen aanspraak hadden op vrije geneeskundige hulp, zoodat de toelage aan den behandelenden geneesheer J. C. Th. Scheffer, ingevolge de regeling in het vorig verslagjaar gemaakt, op *f* 130.— 's maands bepaald werd (vgl. het algemeen verslag van den staat van het Middelbaar en Lager Onderwijs, enz. over 1886, pag. 11).

2. Bibliotheek en verzamelingen.

Behalve de periodieken, waarop de inrichting reeds vele jaren geabonneerd is, werden voor de bibliotheek enkele nieuwe boekwerken aangeschaft, terwijl van boek- en kaartwerken, van Regeeringswege gedrukt, exemplaren ten geschenke werden ontvangen.

Overigens kon voor bibliotheek en verzamelingen niet veel gedaan worden.

3. Gebouwen.

De gebouwen werden zooveel noodig onderhouden.

Alleen kwam er nog geene verbetering in de bevloering der lokalen van het hoofdgebouw, welker onvoldoende toestand in het vorig verslag werd vermeld.

Ook bleef eene duurzame afscheiding ontbreken tusschen den tuin van het gymnasium en het erf ten Zuiden daarvan, dat tot 1885, toen het met de daarop staande huizen werd verkocht, tot het terrein der inrichting behoorde.

4. Siamfonds.

Bij den aanvang van het verslagjaar genoten twee leerlingen, de een van het 2^{e}, de ander van het 4^{e} studiejaar, ieder voor de helft, de renten van het fonds, gevormd uit de in 1871 door den Eersten Koning van *Siam* gedane schenking van *f* 10000.—. Beide leerlingen werden aan het eind van den cursus tot een hooger studiejaar bevorderd.

5. Leerlingen.

A. Afdeeling A. Hoogere Burgerschool.

1. Aantal.

Blijkens het vorig verslag waren onder ultimo 1886 de leerlingen volgenderwijs over de verschillende klassen verdeeld:

1e studiejaar	41
2e »	29
3e »	20
4e »	7
5e »	9
Toehoorder	1
Totaal	107 leerlingen,

waarvan 1 Chinees en 1 Javaan in het 2e en 1 Javaan in het 3e studiejaar.

2. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Van 1 Januari tot de sluiting van het schooljaar in Mei werden geene leerlingen ingeschreven. Daarentegen verlieten de school 31 leerlingen, waarvan 11 uit het 1e, 5 uit het 2e, 6 uit het 3e en 8 uit het 5e studiejaar, benevens de toehoorder.

Van deze leerlingen zijn:

6 naar *Nederland* vertrokken om daar hunne studiën voort te zetten;

2 overgegaan naar de hoogere burgerschool te *Semarang*;

2 zich voorbereidende tot het toelatingsexamen voor de militaire school te *Meester-Cornelis*;

1 tot het adjunct-landmetersexamen,

3 op eene landelijke onderneming,

1 bij den post- en telegraafdienst,

1 als leerling-machinist en

1 bij den handel geplaatst;

8 geslaagd in het eindexamen;

2 wegens ziekte,

1 met het voornemen de vergunning te vragen als toehoorder enkele lessen te mogen volgen,

1 wegens financiëel onvermogen en

2 met onbekende bestemming vertrokken.

De cursus sloot derhalve met 76 leerlingen, d. i. met 5 minder dan het vorig verslagjaar, toen het aantal 33 minder bedroeg dan in het daaraan voorafgegane.

In het geheel werden de lessen in het schooljaar 1886/87 bijgewoond door 121 leerlingen, zijnde 36 minder dan in het vorige en 60 minder dan in 1884/85.

3. Resultaten der examens.

a. *Overgangsexamens.*

Van de 90 leerlingen, die de vier laagste studiejaren op 1 Mei 1887 telden, werden tot hoogere studiejaren bevorderd:

van de	37	leerlingen in het	1e	studiejaar	21	onvoorwaardelijk,
					2	voorwaardelijk,
					14	niet;
»	» 29	»	»	» 2e	»	15	onvoorwaardelijk,
					9	voorwaardelijk,
					5	niet;
»	» 17	»	»	» 3e	»	12	onvoorwaardelijk,
					1	voorwaardelijk,
					4	niet;
»	» 7	»	»	» 4e	»	2	onvoorwaardelijk,
					3	voorwaardelijk,
					2	niet.

b. *Herexamens.*

Bij de herexamens kwam 1 leerling van het 2e studiejaar niet op. Al de overige voorwaardelijk bevorderden slaagden daarin.

Werkelijk werden dus bevorderd:

aantal leerlingen:	studiejaar:	bevorderd:	percentage:
37	1e	23	62.1
29	2e	23	79.3
17	3e	13	76.4
7	4e	5	71.4

of over het geheel 71.1 pct., zijnde 2.5 pct. meer dan in 1886.

De Chinees en de Javaan van het 2e studiejaar behoorden tot de bevorderden, de eerste als N°. 17, de tweede als N°. 11 der klasse. De Javaansche leerling van het 3e studiejaar verliet vóór het overgangsexamen de school.

c. *Toelatingsexamens.*

Voor de toelatingsexamens, die op 16 Mei en volgende dagen werden gehouden, waren opgekomen 36 candidaten voor het 1e studiejaar, van welke 35 slaagden en 34 als leerling werden ingeschreven.

d. *Toelating van oud-leerlingen, enz.*

Tot het 1e studiejaar keerde 1 oud-leerling terug, die in Maart de school wegens ziekte had verlaten. In het 2e studiejaar werden toegelaten 1 oud-leerling van de hoogere burgerschool te *Semarang* en 1 van die te *Soerabaja*, terwijl 1 oud-leerling van de hoogere burgerschool te *Enkhuizen* in het 3e studiejaar werd geplaatst. Bovendien werd aan een oud-leerling van het 1e studiejaar vergund de lessen in het 2e bij te wonen als toehoorder in drie talen, geschiedenis, aardrijkskunde en rekenen.

Bij den aanvang van het schooljaar 1887/88 waren dus aanwezig:

leerlingen van het vorige schooljaar	76	
leerlingen die een voldoend toelatingsexamen hadden afgelegd	34	
oud-leerlingen van deze of andere hoogere burgerscholen	4	
toehoorder	1	
Totaal	115	leerlingen,

welke over de vijf studiejaren aldus verdeeld waren:

1e studiejaar	44	
2e »	28	
3e »	21	
4e »	15	
5e »	6	
2e » toehoorder in zes vakken	1	
Totaal als boven	115	leerlingen.

4. Vermeerdering en vermindering na de vacantie.

Na de opening van het schooljaar tot ultimo December werden toegelaten: tot het 2e studiejaar 1 leerling van de hoogere burgerschool te *Delft* en tot het 5e studiejaar 1 leerling van die te *Gorinchem*. Daarentegen verlieten 9 leerlingen de school, nl. uit het 1e studiejaar 3, uit het 2e 1, uit het 3e 3, uit het 4e 1 en uit het 5e 1 leerling, zijnde laatstgenoemde de kort te voren ingeschreven oud-leerling der hoogere burgerschool te *Gorinchem*.

Van de vertrokken leerlingen zijn:

2 op eene landelijke onderneming,

2 als klerk op een Gouvernementsbureau en

1 als kweekeling op eene lagere school geplaatst;

3 zich voorbereidende tot het toelatingsexamen voor de militaire school te *Meester-Cornelis* en

1 tot het adjunct-landmetersexamen.

Aan het eind van het verslagjaar bedroeg alzoo het aantal leerlingen 108, waarvan in het

1e studiejaar.....	41	leerlingen,
2e »	28	»
3e »	18	»
4e »	14	»
5e »	6	»
2e »	1	toehoorder,
Totaal.....	108	leerlingen,

waaronder 2 Chineezen in het eerste en 1 Chinees in het 3e studiejaar.

5. Mutatiën.

De verschillende mutatiën in het aantal der leerlingen gedurende het verslagjaar, worden in bijzonderheden aangegeven in de volgende tabel.

OMSCHRIJVING.	1e studie-jaar.	2e studie-jaar.	3e studie-jaar.	4e studie-jaar.	5e studie-jaar.	Toe-hoor-ders (1).	Totaal.
Ultimo van het vorig verslagjaar...	41	29	20	7	9	5 1	107
» Januari.....	41	29	20	7	9	—	106
» Februari.....	41	29	20	7	9	—	106
» Maart.....	37	29	18	7	9	—	100
» April.....	37	29	18	7	9	—	100
» Mei—Juni.....	30	24	14	7	1	—	76
Toegelaten van 1 Januari tot 1 Juli.	—	—	—	—	—	—	—
Verlieten de school van 1 Januari tot 1 Juli.....	11	5	6	—	8	5 1	31
In den cursus 1886/87 werden de lessen bijgewoond door.....	44	31	22	13	10	5 1	121
Namen deel aan de overgangsexamens.	36	29	17	7	—	—	89
Namen geen deel aan de overgangs-examens.....	1	—	—	—	—	—	1
Bevorderd werden.....	23	23	13	5	—	—	64
Niet bevorderd werden.....	14	6	4	2	—	—	26
Bij het eindexamen slaagden.....	—	—	—	—	8	—	8
Bij het eindexamen werden afgewezen	—	—	—	—	1	—	1
Oud-leerlingen op 4 Juli 1887.....	9	26	20	15	6	—	76

(1) De klassen, waarin de toehoorders geplaatst waren, zijn door kleinere cijfers aangeduid.

OMSCHRIJVING.	1e studie-jaar.	2e studie-jaar.	3e studie-jaar.	4e studie-jaar.	5e studie-jaar.	Toe-hoor-ders.	Totaal.
Toelatingsexamen: candidaten....	56	—	—	—	—	—	56
Toelatingsexamen: geslaagd.....	35	—	—	—	—	—	35
Toelatingsexamen: afgewezen.....	21	—	—	—	—	—	21
Van de geslaagden kwamen op de school.....	34	—	—	—	—	—	34
Oud-leerlingen keerden terug.....	1	—	—	—	—	[2] 1	2
Werden toegelaten oud-leerlingen van andere hoogere burgerscholen....	—	2	1	—	—	—	3
Op 5 Juli 1887 waren ingeschreven.	44	28	21	15	6	[2] 1	115
Ultimo Juli.....	44	28	21	14	6	1	114
» Augustus.....	44	28	20	14	6	1	113
» September.....	44	27	20	14	6	1	112
» October.....	44	28	20	14	6	1	113
» November.....	42	28	18	14	7	1	110
» December.....	41	28	18	14	6	1	108
Zonder examen kwamen gedurende het verslagjaar van andere scholen.	—	3	1	—	1	—	5

6. Aantal leerlingen sedert de oprichting der hoogere burgerschool.

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal leerlingen, die de hoogere burgerschool van jaar tot jaar bezochten sedert de reorganisatie van de voormalige afdeeling *B* van het gymnasium *Willem III* tot eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, op 1 April 1867.

Op deze tabel zijn de cijfers der leerlingen tot 1882 vermeld, gelijk zij waren aan het eind van het verslagjaar. Aangezien in genoemd jaar en vroegere jaren het einde van het verslagjaar samenvalt met het einde der 3e maand van het schooljaar, zoo is, ter bevordering van eene juiste vergelijking, ook voor 1883 en volgende jaren, toen het schooljaar werd vervroegd ([1]),

([1]) Het schooljaar begon in 1882 en vroegere jaren op den 1en Maandag van October.
» 1883 op den 1en Maandag van September.
» 1884 » » » » » Augustus.
» 1885 en volgende jaren » » » » » Juli.

het getal leerlingen ingevuld gelijk het was aan het einde der 3e maand van het schooljaar.

Aan de tabel zijn nog toegevoegd eenige over de laatste elf jaren loopende cijfers aangaande den uitslag waarmede leerlingen van de afdeeling *B* zich aan het groot-ambtenaarsexamen onderwierpen en het aantal plaatsen, telken jare bij den burgerlijken dienst opengesteld.

Ultimo der derde maand van den cursus, aanvangende in het jaar:	Aantal leerlingen der hoogere burgerschool.								Aantal leerlingen der afdeeling B, die zich in Indië aan het groot-ambtenaarsexamen onderwierpen.	Aantal plaatsen bij den burgerlijken dienst opengesteld voor jongelieden, die in Indie het grootambtenaarsexamen aflegden.	Aantal jongelieden, die in Indië in het grootambtenaarsexamen slaagden.	Verhouding tusschen de cijfers der twee voorgaande kolommen.
	1e studiejaar.	2e studiejaar.	3e studiejaar.	4e studiejaar.	5e studiejaar.	Toehoorders of leerlingen in enkele vakken.	Totaal.	Jaarlijksche vermeerdering of vermindering.				
1867	25	12	11	10	7	—	63	19(1)				
1868	42	20	10	12	13	—	97	+34				
1869	34	27	19	5	15	2	102	+ 5				
1870	39	33	21	11	10	—	114	+12				
1871	43	34	23	13	8	3	124	+10				
1872	52	37	27	14	4	1	135	+11				
1873	45	44	18	16	9	—	132	— 3				
1874	48	49	32	9	13	1	152	+20				
1875	72	40	49	12	6	6	185	+33				
1876	77	58	37	34	6	3	215	+30				
1877	63	49	60	27	23	3	225	+10	4	15	4	3.75
1878	63	55	43	43	18	5	227	+ 2	7	10	3	3.33
1879	68	41	42	32	31	4	218	— 9	11	18	9	2
1880	60	41	41	21	28	2	193	—25	14	18	9	2
1881	63	42	35	26	19	2	187	— 6	7	14	7	2
1882	60	42	38	23	18	1	182	— 5	15	10	8	1.25
1883	61	40	34	23	22	2	182	0	27	15	13	1.15
1884	50	43	27	25	14	—	159	—23	27	10	13	0,77
1885	48	28	26	14	21	3	140	—19	15	4	9	0.44
1886	42	30	20	9	9	1	111	—29	8	4	7	0.57
1887	44	27	20	14	6	1	112	+ 1	12	4	6	0.66

(1) De toenmalige afdeeling *B* telde onder ultimo der derde maand van den cursus, aanvangende in het jaar 1866, 44 leerlingen.

7. Toelichting tot bovenstaande tabel.

Bij de beschouwing van bovenstaande tabel valt op te merken:

1°. dat de daling van de cijfers der laatste kolom over de jaren 1877—1885 gepaard gaat met eene sinds tal van jaren voortdurende en eerst met het jaar 1887 tot stilstand gekomen daling van het bevolkingscijfer der hoogere burgerschool:

2°. dat, terwijl over de jaren 1883—1885 een telkens verminderd getal plaatsen voor ambtenaren bij den burgerlijken dienst werd opengesteld en de vraag naar deze categorie van ambtenaren steeds door het aanbod werd overtroffen, de dalende beweging van het aantal leerlingen der hoogere burgerschool daarmede ongeveer gelijken tred hield; en

3°. dat, terwijl in den loop van 1879 de hoogere burgerschool te *Semarang* en *Soerabaja* voor het eerst met eenen vijfjarigen cursus begonnen te werken, in het daarop volgend jaar (1880) de vermindering van het aantal leerlingen der Bataviasche hoogere burgerschool een maximum bereikte.

Niet alleen het gering aantal plaatsen, dat werd opengesteld voor hen, die in 's Lands burgerlijken dienst wilden treden, oefende eenen nadeeligen invloed uit op de bevolking der hoogere burgerschool, ook de moeilijkheid om de leerlingen dier inrichting toegang te verschaffen tot de militaire school te *Meester-Cornelis*, waarvoor slechts een drie- of viertal adspirant-officieren werden aangevraagd, gaf aan vele ouders de overtuiging, dat het doorloopen der hoogere burgerschool weinig voordeel aan hunne zonen beloofde. Het gevolg hiervan was, dat verscheidene jongelieden òf de school niet bezochten, òf die spoedig, na de eerste studiejaren doorloopen te hebben, verlieten.

8. Herkomst der leerlingen.

De herkomst der leerlingen, die in de laatste elf jaren de afdeeling »Hoogere Burgerschool" van het gymnasium *Willem III* bezochten, blijkt uit het volgende staatje.

DATUM.	Uit streken, die geacht kunnen worden tot het ressort van de school te behooren				Uit andere streken				Algemeen totaal.
	Uit de residentie Batavia.	Uit andere gewesten van West-Java.	Van het eiland Sumatra en uit de gewesten Riouw, Banka, Billiton en de Westerafdeeling van Borneo.	Totaal.	Van Midden-Java.	Van Oost-Java	Van de Buitenbezittingen niet in de 4e kolom genoemd.	Totaal.	
Ult. December 1877	130	36	12	178	32	8	7	47	225
» » 1878	144	20	13	177	30	14	6	50	227
» » 1879	150	16	13	179	14	15	10	39	218
» » 1880	153	9	11	173	6	6	8	20	193
» » 1881	156	11	8	175	5	3	4	12	187
» » 1882	148	6	12	166	8	1	1	10	176
» » 1883	143	13	8	164	9	—	3	12	176
» » 1884	119	21	7	147	8	—	1	9	156
» » 1885	111	12	4	127	10	1	1	12	139
» » 1886	85	9	3	97	7	1	2	10	107
» » 1887	87	11	1	99	5	2	2	9	108

Uit dit overzicht blijkt, dat de teruggang van het aantal leerlingen in de laatste jaren voornamelijk de residentie *Batavia* betrof. In 1881 was voor het aantal leerlingen uit die residentie het hoogste cijfer bereikt nl. 156, terwijl het thans, *zes* jaar later, niet meer dan 87 bedraagt.

9. Leeftijd.

In de volgende tabel zijn opgegeven de gemiddelde leeftijd der leerlingen en hun aantal van elken leeftijd, in de verschillende klassen bij het einde van het verslagjaar.

KLASSEN.	AANTAL LEERLINGEN.									Gemiddelde leeftijd.
	beneden de 12 jaren.	van 12—13 jaar.	van 13—14 jaar.	van 14—15 jaar.	van 15—16 jaar.	van 16—17 jaar.	van 17—18 jaar.	boven de 18 jaar.	Totaal.	
1e studiejaar.....	—	2	7	14	10	5	3	—	41	14.4 jaar.
2e »	—	—	1	4	11	9	4	—	29	15.4 »
3e »	—	—	1	2	5	5	2	3	18	15.8 »
4e »	—	—	—	—	1	6	6	1	14	16.6 »
5e »	—	—	—	—	—	1	2	3	6	18 »

De gemiddelde leeftijd der leerlingen bedroeg in de laatste negen jaren in elke klasse:

DATUM.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	5de studiejaar.
Ultimo December 1879...	13.4 jaar	15.8 jaar	17.1 jaar	18.6 jaar	18.9 jaar
» » 1880...	14.5 »	15.3 »	16.8 »	17.8 »	18.8 »
» » 1881...	14.6 »	15.3 »	16.5 »	17.1 »	17.7 »
» » 1882...	14.9 »	15.5 »	16.8 »	17.7 »	18.3 »
» » 1883...	14.5 »	15.5 »	16.3 »	17.3 »	19.1 »
» » 1884...	14.6 »	16 »	16.6 »	18 »	18.6 »
» » 1885...	14.7 »	15.8 »	17.2 »	17.7 »	19 5 »
» » 1886...	14.6 »	15.8 »	16.9 »	17.1 »	17.8 »
» » 1887...	14.4 »	15.4 »	15.8 »	16.6 »	18 »

10. Schoolverzuim, gedrag en ijver.

Het schoolverzuim bedroeg in Januari 3.8, in Februari 6.2, in Maart 4, in April 3.1, in Juli 3.2, in Augustus 3.4, in September 2.8, in October 3.8, in November 4.7 en in December 5.1 percent, of gemiddeld over het geheele jaar 4 percent, tegen 5.5 percent in 1886 en 6.9 in 1885. De lessen over eene geheele of meer dan de halve maand werden wegens ziekte verzuimd: in Februari door 2, in Augustus door 1, in September door 1 en in December door 3 leerlingen.

Het gedrag en de ijver der leerlingen gaven, met geringe uitzondering, veel stof tot tevredenheid.

11. Eindexamen.

Aan dit examen, dat in de maanden Mei en Juni te *Batavia* voor de 17de maal werd afgenomen, onderwierpen zich de 9 leerlingen van het 5de studiejaar, waarvan er 8 slaagden.

Van de geslaagden gingen 4 over tot de afdeeling *B*, begaven zich 2 naar *Nederland* om tot ingenieur te worden opgeleid, werd 1 als kweekeling op eene lagere school en 1 als volontair op een Landsbureau geplaatst.

12. Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen.

Alleen de twee laagste studiejaren waren gesplitst: het eerste in 3, het tweede in 2 parallel-afdeelingen.

B. Afdeeling B. Inrichting voor de Indische taal-, land- en volkenkunde.

1. Aantal. Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.

Blijkens het vorig verslag bedroeg onder ultimo 1886 het aantal leerlingen aan deze afdeeling van het gymnasium *Willem III* 18, waarvan 7 in het 1e en 11 in het 2e studiejaar. In Januari liet zich nog als leerling van het 2e studiejaar inschrijven een oud-leerling, die in 1886 in *Indië* met goed gevolg het grootambtenaarsexamen had afgelegd, doch niet tot de aangewezenen voor ambtenaar voor den burgerlijken dienst behoorde.

De cursus eindigde alzoo met 19 leerlingen, waarvan 7 in het 1e en 12 in het 2e studiejaar.

2. Aantal leerlingen na de vacantie.

Bij den aanvang van het schooljaar 1887/88 lieten zich 19 leerlingen inschrijven, waarvan 6 in het 1e en 13 in het 2e studiejaar, onder welke laatsten 1, die in *Nederland* en 1, die in *Indië* reeds een voldoend grootambtenaarsexamen hadden afgelegd, doch niet tot de aangewezenen voor ambtenaar voor den burgerlijken dienst behoorden.

In de maanden Augustus en September stegen deze cijfers met 1 voor het 1e en 3 voor het 2e studiejaar. Het verslagjaar sloot dus met 7 leerlingen voor het 1e en 16 voor het 2e studiejaar. Hiervan waren 10 voor de eerste, 6 voor de tweede, 3 voor de derde en 4 voor de vierde maal als leerling ingeschreven.

3. Herkomst der leerlingen.

Van de 23 leerlingen, die aan het eind van het verslagjaar de lessen

bijwoonden, hadden 15 als leerlingen van de hoogere burgerschool te *Batavia*, 1 als leerling van die te *Semarang*, 3 als leerlingen van die te *Soerabaja* en 4 als leerlingen van Nederlandsche hoogere burgerscholen, het getuigschrift wegens voldoend afgelegd eindexamen verkregen.

4. Resultaten van het onderwijs.

Aan het in de maanden Mei en Juni te *Batavia* afgenomen grootambtenaarsexamen onderwierpen zich 12 leerlingen van het 2e studiejaar, waarvan 6 slaagden. Een van dezen was ook het vorige jaar geslaagd, maar behoorde toen, na door loting met eenen candidaat, die met hem hetzelfde aantal punten behaald had, uitgevallen te zijn, niet tot de ter beschikking gestelden. Van de geslaagden werden vier geplaatst.

5. Mutatiën.

De mutatiën in het aantal der leerlingen gedurende het verslagjaar blijken uit het volgende overzicht.

Afdeeling B.	Op ult°. 1886.	Ult°. Januari 1887.	Ult°. Februari 1887.	Ult°. Maart 1887.	Ult°. April 1887.	Toegelaten van 1 Januari tot 1 Juli.	Van 1 Januari tot 1 Juli verleeten de inrichting.	Bij het grootambtenaarsexamen		Op 5 Juli 1887.	Ult°. Juli 1887.	Ult°. Augustus 1887.	Ult°. September 1887.	Ult°. October 1887.	Ult°. November 1887.	Ult°. December 1887.
								slaagden.	werden afgewezen.							
1e studiejaar.	7	7	7	7	7	—	7	—	—	6	6	7	7	7	7	7
2e »	11	12	12	12	12	1	12	6	6	13	13	13	16	16	16	16
Totaal...	18	19	19	19	19	1	19	6	6	19	19	20	23	23	23	23

6. Inschrijving van officieren.

Van de in 1877, aan de officieren van het Nederlandsch-Indisch leger, die den volledigen cursus der krijgsschool in *Nederland* naar eisch gevolgd hebben, verleende vergunning om het onderwijs aan de afdeeling B kosteloos bij te wonen, werd ook in dit verslagjaar geen gebruik gemaakt.

B. Hoogere burgerschool met driejarigen cursus voor meisjes te Batavia.

1. Algemeene mededeelingen.

Het onderwijs en het onderwijzend personeel ondergingen eenige uitbreiding. Met ingang van 1 October werd het aantal lesuren, wekelijks aan de beginselen der wiskunde besteed, van 6 op 7 gebracht, terwijl tegelijker tijd de kennis der natuur, welke sinds het einde van den cursus 1883/84 niet meer op het programma voorkwam, als leervak werd hersteld. Het geven van onderwijs in dit vak, waarvoor 5 lesuren 's weeks werden bestemd, werd opgedragen aan Dr. H. Onnen, leeraar in de wis- en natuurkundige wetenschappen aan de afdeeling »Hoogere Burgerschool" van het gymnasium *Willem III*.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Op ultimo December 1886 bedroeg het aantal leerlingen 39, verdeeld als volgt:

1e studiejaar	20
2e »	12
3e »	5
toehoorderessen (2e studiejaar)	2
Te zamen	39

b. *Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.*

Vermeerdering van het aantal leerlingen had niet plaats. Daarentegen verminderde het met 6. 2 leerlingen en 1 der toehoorderessen van het 1e studiejaar vertrokken naar elders, terwijl 1 leerling van het 2e studiejaar wegens ziekte en 2 leerlingen van het 3e studiejaar, die reeds in 1886 een voldoend eindexamen hadden afgelegd, de school verlieten.

Het schooljaar 1886/87 sloot dus met 33 leerlingen:

1e studiejaar	18
2e »	11
3e »	3
toehoorderes (1e studiejaar)	1
Te zamen	33

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

De 18 leerlingen en de toehoorderes van het 1e studiejaar werden allen tot het 2e studiejaar bevorderd.

Van de 11 leerlingen van het 2e studiejaar nam 1, die de lessen in datzelfde studiejaar nog eens wenschte te volgen, aan het overgangsexamen geen deel. Van de overige 10 werden 9 onvoorwaardelijk en 1 voorwaardelijk — die later in haar herexamen slaagde — tot het 3e studiejaar toegelaten.

2. Eindexamen.

Aan dit examen, dat in Mei voor de 4e maal werd afgenomen, namen deel de 3 leerlingen van het 3e studiejaar, die allen slaagden.

3. Toelatingsexamens.

De toelatingsexamens hadden plaats den 16en en 17en Mei. Daaraan werd deelgenomen door 19 candidaten, waarvan 18 voor het 1e studiejaar en 1 voor het 2e. Van de 18 voor het 1e studiejaar slaagden 16, terwijl die voor het 2e studiejaar, zijnde de tot dat studiejaar reeds bevorderde toehoorderes, mede werd toegelaten.

d. *Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus.*

Van de oud-leerlingen kwamen 27 terug, nl. 17 van de 18 leerlingen,

die tot het 2e studiejaar waren bevorderd, de leerling van het 2e studiejaar gedurende den cursus 1886/87, die niet aan het overgangsexamen had deelgenomen, en de 9 tot het 3e studiejaar bevorderden, waarvan 1 evenwel de lessen in het 2e studiejaar nog een jaar wenschte te volgen.

Voorts kwamen de tot het 2de studiejaar toegelatene en 13 van de 16 tot het 1e studiejaar toegelatenen; van de 3 overigen gingen 2 naar eene particuliere school, terwijl 1 naar *Europa* vertrok. Daarentegen werden tot het 1ste studiejaar nog toegelaten 2 leerlingen, waarvan ingevolge het 4e lid van art. 13 van het reglement voor de hoogere burgerschool voor meisjes, 1 te *Semarang* en 1 te *Soerabaja* het toelatingsexamen had afgelegd.

De nieuwe cursus werd alzoo geopend met 43 leerlingen, waarvan

in het 1ste studiejaar	15
» » 2de »	20
» » 3de »	8
Te zamen....	43,

d. i. 2 meer dan in 1886.

e. *Vermeerdering en vermindering na de vacantie.*

Gedurende de eerste zes maanden van het schooljaar 1887/88 kwam in het aantal leerlingen geene verandering, zoodat dit aan het einde van het verslagjaar, evenals bij den aanvang van den cursus, 43 bedroeg, d. i. 4 meer dan aan het einde van het vorig verslagjaar en 5 meer dan aan het einde van het daaraan voorafgaand jaar.

f. *Leeftijd.*

De gemiddelde leeftijd der leerlingen en het aantal leerlingen van elken leeftijd in de verschillende studiejaren, aan het eind van het verslagjaar, blijken uit de volgende tabel.

STUDIEJAAR.	AANTAL LEERLINGEN									Gemiddelde leeftijd.
	beneden de 12 jaren.	van 12—13 jaar.	van 13—14 jaar.	van 14—15 jaar.	van 15—16 jaar.	van 16—17 jaar.	van 17—18 jaar.	van 18—19 jaar.	Totaal.	
Eerste.....	—	—	3	4	8	—	—	—	15	14.3 jaar.
Tweede.....	—	—	—	—	5	8	4	3	20	16.2 »
Derde.....	—	—	—	—	—	4	3	1	8	16.6 »

g. *Schoolverzuim, gedrag en ijver.*

Het schoolverzuim was in Januari 3.6, in Februari 7, in Maart 2.75, in April 2.3, in Juli 2.9, in Augustus 3, in September 6, in October 3.1, in November 6 en in December 3.7 percent of gemiddeld over het geheele jaar 4 percent tegen 5.8 percent in 1886 en 4.2 percent in 1885.

Over den ijver en het gedrag der leerlingen viel niet te klagen.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

Van de bibliotheek, waaromtrent overigens wordt verwezen naar het vorig verslag, werd een geregeld en druk gebruik gemaakt.

De verzameling leermiddelen voor de verschillende vakken verkeerde in alleszins voldoenden staat.

4. Gebouwen.

De school bleef gevestigd in het daartoe gehuurd gebouw te *Rijswijk*. Tot de wederinhuur van het gebouw voor vijf jaren tegen eenen met *f* 75.— 's maands verminderden huurprijs, werd aan het einde van het verslagjaar besloten.

5. Voorbereidingsklasse.

De termijn van twee jaren, waarvoor de Directrice der hoogere burgerschool voor meisjes in 1885 vergunning had verkregen om de

lokalen dier inrichting te bezigen tot het geven van eenen voorbereidenden cursus (zie Algemeen verslag van den staat van het onderwijs voor Europeanen in *Nederlandsch-Indië* over 1886, blz. 27), werd in den loop van het verslagjaar met twee jaren verlengd.

Het aantal leerlingen der voorbereidingsklasse bedroeg bij den aanvang van het verslagjaar 15 en aan het eind van den cursus 1886/87 13, waarvan in Mei 8 tot de hoogere burgerschool werden toegelaten.

Bij het begin van den nieuwen cursus waren er weder 17 leerlingen, welk aantal aan het eind van het verslagjaar tot 18 was geklommen.

C. Hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Semarang.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de plaats van den heer Mr. J. W. A. Von Schmidt auf Altenstadt, wien in September 1887 op verzoek, wegens vertrek, eervol ontslag werd verleend als lid der commissie van toezicht, werd tot lid dier commissie benoemd de heer P. H. Soeters, directeur der brandassurantie maatschappij »*de Merapi*".

b. *Onderwijzend personeel.*

De samenstelling van het doceerend personeel onderging dit jaar geene verandering.

In Juni 1887 werden belast met het geven van onderwijs in de gymnastiek en het schermen de heer M. Dentz en in een gedeelte van den wapenhandel de amanuensis der hoogere burgerschool J. Fransen.

Twee leeraren werden voor langeren tijd door ziekte verhinderd les te geven. Overigens was het getal absentiën wegens ziekte of andere oorzaken gering.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Bij het begin van 1887 telde de hoogere burgerschool 94 leerlingen, van welke er 34 zaten in het eerste studiejaar, 19 in het tweede, 20 in het derde, 9 in het vierde en 10 in het vijfde, terwijl 2 jongelieden de lessen in enkele vakken volgden, 1 in het vierde en 1 in het vijfde studiejaar.

Van 57 leerlingen waren de ouders te *Semarang*, van 37 elders woonachtig.

b. *Vermindering vóór de vacantie.*

Voor het einde van het schooljaar werden afgeschreven 4 leerlingen van het eerste studiejaar, 3 van het derde en 1 van het vijfde; 2 van deze wegens ziekte; 2 wegens onvoldoenden aanleg en minder gunstige financiëele omstandigheden; 1, die naar *Nederland* vertrok; 2, die eene betrekking vonden, de een bij den handel, de ander op een fabriek; 1 eindelijk, die als vrijwilliger bij het leger dienst nam.

De 10 leerlingen van het vijfde studiejaar, die allen voornemens waren zich aan het eerstvolgende eindexamen der hoogere burgerscholen in *Nederlandsch-Indië* te onderwerpen, werden op het einde van het eerste kwartaal van 1887 als leerlingen voor alle vakken afgeschreven en volgden daarna tot het tijdstip, waarop het schriftelijk gedeelte van het eindexamen een aanvang nam, de lessen in slechts enkele vakken.

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Tijdens het overgangsexamen telde de hoogere burgerschool dus in de vier laagste studiejaren 76 leerlingen, van welke er 73 aan het examen deelnamen. Eén leerling uit het eerste studiejaar werd daarin door ziekte verhinderd; de beide anderen, die het examen niet aflegden, waren leerlingen voor enkele vakken.

45 leerlingen of ruim 61 pct. werden tot een hooger studiejaar bevorderd, namelijk:

aantal leerlingen:			studiejaar:		percentage:
van de 29	:	17	van het 1e	of ruim	58
» » 18	:	10	» » 2e	» »	55
» » 18	:	11	» » 3e	» »	61
» » 8	:	7	» » 4e	» »	87

2. Eindexamen.

Aan het eindexamen onderwierpen zich 10 leerlingen van het vijfde studiejaar. Van hen slaagden er 6; de overige 4 keerden niet meer op de school terug.

3. Toelatingsexamens.

Van de 38 jongelieden, die zich hadden aangemeld om het toelatingsexamen tot het eerste studiejaar der hoogere burgerschool af te leggen, slaagden er 22 of bijna 58 pct.

d. *Aanwezig bij den aanvang van den cursus* 1887/88.

Van de geslaagden werden er 17 bij den aanvang van het nieuwe schooljaar als leerling ingeschreven, zoomede 2 jongelieden, die het toelatingsexamen te *Soerabaja* hadden afgelegd; terwijl 2 leerlingen der hoogere burgerschool te *Batavia*, die aldaar het overgangsexamen hadden gedaan, als leerlingen van het 3e studiejaar werden ingeschreven.

Van de leerlingen, die gedurende het afgeloopen schooljaar de hoogere burgerschool bezochten, keerden er 12 bij het aanvangen van den nieuwen cursus niet terug.

Bij het begin van den cursus 1887/88 telde de hoogere burgersehool 86 leerlingen, geplaatst als volgt:

In het 1e studiejaar	32
» » 2de »	19
» » 3de »	16
» » 4de »	12
» » 5de »	7

Van hen waren er 19 voor de eerste maal ingeschreven.

Van 61 leerlingen woonden de ouders te *Semarang*, van 25 elders.

e. *Aanwezig op ultimo* 1887.

Gedurende de beide eerste kwartalen van het nieuwe schooljaar en vóór het einde van 1887, werden van de lijst der leerlingen afgeschreven 3 van het 1ste, 3 van het 2de en 3 van het 3de studiejaar, terwijl 1 leerling van het 4de studiejaar, die eene betrekking bij den post- en telegraafdienst gevonden had, het onderwijs in enkele vakken bleef volgen.

In het geheel telde dus de hoogere burgerschool bij het einde van het verslagjaar 76 leerlingen, verdeeld zooals is vermeld in de meer aangehaalde tabel onder I E 4.

f. *Splitsing in parallel-klassen.*

Het 1e studiejaar was bij den aanvang van het schooljaar 1887/88 in twee parallel-klassen gesplitst.

g. *Schoolverzuim, gedrag en ijver. Ondersteunde leerlingen.*

Het schoolverzuim bedroeg over het geheele jaar 4,5 pct. Het variëerde tusschen 8,28 pct. in Januari en 2,8 pct. in October.

Gedrag en ijver der leerlingen gaven over het algemeen geen reden tot klagen en konden van enkelen uitmuntend genoemd worden.

Twaalf leerlingen genoten voor korteren of langeren tijd ondersteuning van het studiefonds »Midden-Java".

3. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek verkeert in goeden staat en onderging wederom eene vrij belangrijke uitbreiding.

Ook met de verzameling uitspanningslectuur voor de leerlingen was het eerste het geval. Daar echter het aantal daarin nieuw opgenomen boeken niet groot was, werd er dit jaar minder gretig gebruik van gemaakt, dan wel vroeger geschiedde.

De verzameling van chemische instrumenten werd vrij belangrijk uitgebreid; met de andere verzamelingen was dit niet het geval.

De botanische tuin verkeert in goeden staat en werd met nieuwe planten uit 's Lands Plantentuin verrijkt.

4. Gebouwen.

Het hoofdgebouw, zoowel als de ten dienste van het onderwijs in schei- en natuurkunde, natuurlijke historie en teekenen ingerichte bijgebouwen verkeeren in goeden staat. De laatste zijn thans alle in gebruik genomen en voldoen ten volle aan het doel, waarvoor zij bestemd zijn.

De gymnastiekloods, waarin sedert het begin van het schooljaar 1887—1888 dagelijks geregeld onderwijs wordt gegeven, is niet geheel voldoende voor het aantal leerlingen. Eene vergrooting van dit lokaal zal daarom noodig zijn.

D. Wilhelmina-school te Semarang.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

De directie dezer particuliere inrichting bleef gedurende het geheele verslagjaar in handen van de heeren: P. F. Wegener als voorzitter, J. M. Rosskopf als secretaris en K. L. Van Schouwenburg als thesaurier.

b. *Programma en dienstregeling.*

Bij de oprichting der school werd bepaald, dat alleen die meisjes zouden toegelaten worden, welke een examen hebben afgelegd, in zijne eischen gelijkstaande aan dat gevorderd voor de toelating tot de hoogere burgerschool met driejarigen cursus voor meisjes te *Batavia*.

Wijl de toepassing van deze bepaling eenige moeielijkheid opleverde voor haar, die van elders moesten komen, werd voor het begin van den cursus 1887/88 vastgesteld, dat ook toegelaten kunnen worden.

meisjes, die van het hoofd der lagere school, door haar bezocht, een bewijs kunnen overleggen, dat zij de lagere school met vrucht hebben doorloopen en voldoende gevorderd zijn in de Fransche taal.

De duur van den cursus en der vacantiën bleef zich richten naar de tijdstippen, daarvoor aan de hoogere burgerschool aangewezen.

c. *Onderwijzend personeel.*

Wijl het voor de heeren C. J. Kok de Jong en L. Van der Est bezwarend was, voor den eersten, om in de beide studiejaren les in geschiedenis en voor den tweeden, om onderricht in rekenen zoowel als in vormleer te geven, nam de heer K. L. Van Schouwenburg het onderricht in geschiedenis voor het tweede studiejaar op zich, terwijl de heer G. L. Verver zich belastte met het onderwijs in de vormleer voor de beide studiejaren.

Den heer M. Dentz werd het onderwijs in de gymnastiek opgedragen.

Het personeel der school bestond bij den aanvang van den nieuwen cursus uit de heeren K. L. Van Schouwenburg, R. Lamminga, C. J. Kok de Jong, Dr. J. Haver Droese, J. Julius, W. G. C. Lohmann, L. Van der Est, H. H. Slangen, G. L. Verver en M. Dentz.

Het onderwijs werd met zorg gegeven, terwijl de leeraren zich bereid verklaarden, zich te zullen vergenoegen met de remuneratie, die de geldmiddelen der inrichting zouden veroorloven.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Het verslagjaar 1887 ving aan met:

6 leerlingen voor het 1ste studiejaar en
10 » » » 2de »

b. *Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.*

In den loop van het schooljaar werd ééne leerling tot het eerste studiejaar toegelaten, zoodat de cursus eindigde met 17 leerlingen.

Van deze verlieten ééne leerling van het 1ste en ééne van het 2de studiejaar de school, wegens vertrek naar *Soerabaja*.

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Bij het einde van den cursus konden 4 meisjes van het 1ste naar het 2de studiejaar overgaan. Bovendien bleek, dat 5 meisjes van het 2de studiejaar zoo verre waren gevorderd, dat zij naar eene 3de klasse zouden bevorderd zijn, wanneer die had bestaan; zij wenschten echter nog de lessen in enkele vakken als toehoorderes te volgen.

2. Toelatingsexamens.

Van de meisjes, die toegang tot de school hadden verzocht, konden 10 worden toegelaten, nadat zij door een examen of bewijs van het hoofd eener lagere school hadden doen blijken, dat zij voldoende gevorderd waren, om het onderwijs te kunnen volgen.

d. *Aantal leerlingen bij het begin van den nieuwen cursus en op het einde van het verslagjaar.*

Het schooljaar 1887/88 begon met:

12 leerlingen voor het 1ste studiejaar.
9 » » » 2de »
5 toehoorderessen voor enkele vakken.

Vóór het einde van het verslagjaar staakte 1 leerling van het eerste studiejaar hare studiën, zoodat onder ultimo December nog aanwezig waren:

11 leerlingen in het 1ste studiejaar.
9 » » » 2de »
5 toehoorderessen voor enkele vakken.

e. *Gedrag en ijver.*

Het gedrag en de ijver der leerlingen gaven steeds reden tot tevredenheid.

f. *Schoolgebouw, leermiddelen, enz.*

Het 1ste studiejaar ontvangt nog altijd onderwijs des morgens van 9 tot 12 uur in het daarvoor doelmatig ingericht gebouwtje op het erf der woning van den Resident.

Voor het 2de studiejaar wordt gebruik gemaakt van een der lokalen van de hoogere burgerschool.

De lessen worden gegeven des avonds van half vijf tot half acht uur.

Het meubilair en de leermiddelen voorzien geheel in de behoefte.

Tot ultimo December jl. gingen eenige ingezetenen en de ter plaatse bestaande Vrijmetselaarsloge voort met maandelijks een niet onbeteekenenden financiëelen steun te verleenen.

E. Inrichtingen voor middelbaar onderwijs met de hoogere burgerschool te Semarang in verband staande.

Als zoodanig mag beschouwd worden de cursus voor scheikunde in het begin van 1887 geopend door den heer P. Leendertz, ten behoeve der leerlingen van het Proefstation te *Semarang*. De lessen in dat vak, begonnen op 15 Januari en geëindigd den 15en Mei, werden door 8 tot 12 leerlingen gevolgd. Sommigen sloten zich later bij het onderwijs aan, anderen moesten reeds vroeger *Semarang* verlaten, daar hunne tegenwoordigheid op de fabrieken vereischt werd. De lessen werden gegeven in de inrichting voor scheikunde aan de hoogere burgerschool.

Hiertoe moet ook gerekend worden de »technische cursus", door den heer G. L. Verver den 1en Juli 1886 begonnen. Deze cursus had ten doel het opleiden van jonge lieden voor de examens van opzichter bij de burgerlijke openbare werken, van adjunct-landmeter bij het kadaster en van machinist.

Bij de opening van den cursus bedroeg het aantal leerlingen 7 en op 1 Januari 1887 15, van welke 9 voor opzichter, 3 voor adjunct-landmeter en 3 voor machinist wenschten opgeleid te worden. Daar

in den loop van het jaar de lessen voor het examen van adjunct-landmeter werden gestaakt, aangezien de vooruitzichten om te worden geplaatst na vergelijkend examen te ongunstig bleken te zijn, nam het aantal leerlingen eenigszins af. Op 1 Januari 1888 bedroeg dit aantal 8, waarvan 7 voor opzichter en 1 voor machinist werden opgeleid.

Het onderwijs op dezen cursus omvat de reken- en stelkunde, planimetrie, bouwkunde, het landmeten en waterpassen en bouwkundig teekenen.

In den beginne werden deze lessen gegeven in een der lokalen van de hoogere burgerschool, maar sedert het begin van 1887 in het kantoor van den Waterstaat te *Semarang*.

F. Hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Soerabaja.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In de commissie van toezicht, zooals deze bij den aanvang van 1887 was samengesteld, kwam in den loop van het verslagjaar geen verandering.

b. *Onderwijzend personeel.*

De leeraar in de Fransche taal A. Wijngaard vertrok in Mei en de leeraar in de wiskunde W. A. Reuhl in Juli van het verslagjaar met een tweejarig verlof naar *Nederland*. De eerstgenoemde werd in Augustus vervangen door den tijdelijken leeraar M. Wiessing, tot dusver hoofdonderwijzer aan de school voor inlandsche geneeskundigen te *Weltevreden* en in de plaats van den heer Reuhl kwam in Juli de heer B. J. Stofberg, die aan het gymnasium *Willem III* te *Batavia*, als overcompleet, gemist kon worden.

De heer F. H. Leroy werd in de maand November benoemd tot vast leeraar.

Vóór de groote vacantie, vooral in de maand Januari, moest herhaaldelijk door waarneming worden voorzien in de lessen van zieke leeraren. Na deze vacantie daarentegen, waren slechts enkele leeraren één of weinige dagen wegens ziekte afwezig.

Gedurende de maand Juli moest worden voorzien in de lessen van den toen nog niet aanwezigen leeraar in de Fransche taal.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

Op 1 Januari 1887 telde de school 119 leerlingen, waarvan de verdeeling in de verschillende studiejaren wordt aangegeven in de onder I E 4 hierboven opgenomen tabel.

In Maart werd aan een leerling der 3de klasse vergund, voortaan de lessen in enkele vakken te blijven volgen.

b. *Vermeerdering en vermindering vóór de vacantie.*

In Januari werd aan een gewezen leerling der hoogere burgerschool te *Maastricht* vergund, de lessen in de natuurkunde in de 5e klasse als toehoorder te volgen.

Vóór het eind van den cursus werd de school verlaten door 10 gewone leerlingen, de 5 leerlingen voor enkele vakken en door 2 toehoorders. Van de gewone leerlingen behoorden 3 tot de 1e, 4 tot de 2e en 3 tot de 3e klasse. Van de leerlingen voor enkele vakken behoorden 3 tot de 3e, 1 tot de 4e en 1 tot de 5e klasse. Van de toehoorders was 1 in de 3e en 1 in de 5e klasse.

Bij het eind van den cursus werd dus de school bezocht door 105 leerlingen, in de verschillende studiejaren verdeeld op de wijze als is vermeld in de bovenbedoelde tabel.

c. *Resultaten der examens.*

1. Overgangsexamens.

Hieraan werd deel genomen door 94 leerlingen, van welke 65 of ruim 69% werden bevorderd, als:

van	het	1ste	tot	het	2de	studiejaar	28	van	de	41	of	ruim	68%
»	»	2de	»	»	3de	»	15	»	»	24	»	bijna	63%
»	»	3de	»	»	4de	»	15	»	»	19	»	»	79%
»	»	4de	»	»	5de	»	7	»	»	10	»		70%.

Tot de bevorderden van het 2de studiejaar behoorde de Chineesche leerling.

Aan 2 niet-geslaagden van het 2de studiejaar werd vergund, met den nieuwen cursus plaats te nemen in het 3de studiejaar als leerlingen voor enkele vakken.

Een leerling van het 2de studiejaar kon, wegens ziekte, geen deel nemen aan de overgangsexamens.

2. Eindexamen.

4 van de 6 leerlingen van het 5de studiejaar slaagden in het eindexamen; de beide toehoorders slaagden niet.

3. Toelatingsexamens.

Deze werden in Mei afgenomen aan 47 candidaten, waaronder 1 Chinees, voor de 1ste klasse, en 1 voor de 2de klasse. De laatste trok zich na het schriftelijk examen terug. Voor de eerste klasse slaagden er 31 of bijna 66%; tot deze behoorde de Chinees.

d. *Aanwezig bij den aanvang van den nieuwen cursus.*

Van de geslaagden bij het toelatingsexamen werden bij de opening van den nieuwen cursus, 28 ingeschreven als leerling; 2 vertrokken naar *Semarang* en 1 maakte van het verkregen recht geen gebruik.

Nog werd bij het begin van den nieuwen cursus in het 3de studiejaar als gewoon leerling ingeschreven de reeds vroeger vermelde leerling voor enkele vakken, die vóór het einde van den afgeloopen cursus de school had verlaten; en als leerlingen voor enkele vakken de onder »Overgangsexamens" vermelde 2 leerlingen, welke bij die examens niet waren geslaagd.

Behalve de 4 geslaagden in het eindexamen, verlieten na afloop van den cursus nog 17 leerlingen en 1 toehoorder de school.

Van deze leerlingen behoorden 8 tot de 1ste klasse, 3 tot de 2de, 5 tot de 3de en 1 tot de 4de klasse. De toehoorder was van de 5de klasse.

Van deze 8 leerlingen der 1ste klasse waren er 4 bevorderd, van die der 2de klasse 2, van die der 3de klasse 3; de leerling der 4de klasse was niet bevorderd.

De cursus 1887/88 werd dus geopend met 109 leerlingen, waaronder 2 voor enkele vakken, en 1 toehoorder. Hunne verdeeling in de verschillende studiejaren is aangegeven in de onder I E 4 opgenomen tabel.

e. *Splitsing der klassen in parallel-afdeelingen.*

Het 1ste en 2de studiejaar waren weder, bij het begin van den cursus 1887/88, elk in twee parallel-afdeelingen gesplitst.

f. *Vermeerdering en vermindering na de opening van den nieuwen cursus.*

Vóór ultimo December 1887 werden nog 2 leerlingen en 2 toehoorders ingeschreven, nl. in de 1ste klasse 1 leerling, die in Mei geslaagd was bij het admissie-examen; in de 3de klasse 1 leerling die bij de laatste overgangsexamens te *Semarang* tot die klasse was bevorderd; in de 4de klasse als toehoorder 1 oud-leerling der school, en in de 5de klasse als toehoorder een gewezen toehoorder dier klasse.

De school werd verlaten door: 8 gewone leerlingen (waaronder 1 Chinees), als 3 van de 1ste, 3 van de 2de en 2 van de 3de klasse; 2 leerlingen voor enkele vakken van de 3de klasse; de 2 toehoorders van de 5de klasse.

Ten gevolge van deze mutatiën bedroeg het aantal leerlingen op ultimo December 102, verdeeld als is aangegeven in de reeds meermalen genoemde tabel onder I E 4.

g. *Leeftijd.*

De leeftijd der op 31 December 1887 ingeschreven leerlingen is vermeld in de volgende tabel. De cijfers in de bovenste horizontale rij duiden den leeftijd in jaren aan:

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	Aantal leerlingen.
Eerste studiejaar.	3	4	9	8	8	2	—	1	—	—	—	—	35
Tweede » .	—	3	7	2	10	5	1	—	—	—	—	—	28
Derde » .	—	—	—	4	4	4	2	1	—	—	—	—	15
Vierde » .	—	—	—	—	1	2	3	2	6	—	—	—	14
Vijfde » .	—	—	—	—	—	—	3	3	—	1	1	1	9
Toehoorder.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Te zamen...	3	7	16	14	23	13	9	7	6	1	1	2	102

De gemiddelde leeftijd was dus:

in het 1ste studiejaar 14.4 jaar.
» » 2de » 15.4 »
» » 3de » 16.5 »
» » 4de » 18.7 »
» » 5de » 19.7 »

De toehoorder is 23 jaar oud.

h. *Schoolverzuim.*

Over het geheele jaar bedroeg het schoolverzuim 4.6% en wisselde tusschen 2.1% in Maart en 8.1% in October.

i. *Gezondheidstoestand.*

Enkele leerlingen moesten wegens ziekte de school verzuimen. Van een hunner bedroeg het schoolverzuim 5 maanden, van een ander $2\frac{1}{2}$ maand; twee anderen verzuimden ieder $1\frac{1}{2}$ maand en nog twee anderen elk 1 maand de school.

Over het algemeen viel er over den gezondheidstoestand der leerlingen niet te klagen.

j. *Gedrag en ijver.*

Het gedrag en de ijver der leerlingen waren zeer bevredigend.

3. Bibliotheek en verzamelingen.

De bibliotheek werd aangevuld door voortzetting van tijdschriften en vervolgwerken en door aankoop van eenige boeken.

Eene verzameling uitstekende wandkaarten werd aangekocht ten behoeve van het onderwijs in de aardrijkskunde.

Alleen het kabinet voor de natuurlijke historie is thans nog zeer schaars voorzien.

G. Burgeravondschool te Soerabaja.

1. Algemeene mededeelingen.

a. *Toezicht en beheer.*

In Juni werd het lid der commissie van toezicht C. J. Van Steel, op verzoek, wegens vertrek, eervol als zoodanig ontslagen en vervangen door den heer S. J. Numans, eerstaanwezend ingenieur van den waterstaat.

Op ultimo December 1887 bestond alzoo de commissie van toezicht uit de heeren J. H. Wagener, J. L. Von Leschen en S. J. Numans. Als secretaris bleef de heer L. Adriani, eerste luitenant der artillerie, onderconstructeur bij den artillerie-constructiewinkel, fungeeren.

b. *Onderwijzend personeel.*

In Augustus werd de heer B. Lamberts, op verzoek, wegens vertrek, eervol ontheven van zijne functiën als directeur der school en als zoodanig tijdelijk vervangen, eerst door den heer G. A. Kusky, leeraar in de meetkunde en, na diens vertrek, door den leeraar in de natuurkunde P. C. Van der Willigen, die wederom op den 23^{en}

November deze functiën overgaf aan den tot directeur der school benoemden kapitein der artillerie, onder-directeur bij den artillerie-constructiewinkel, D. Twiss.

De heeren M. C. Van Rouveroy van Nieuwaal en G. A. Kuskij werden in den loop van het verslagjaar vervangen respectievelijk door de heeren H. W. A. S. Loke, 1ste Luitenant der artillerie, adjunct-vuurwerker bij de pyrotechnische werkplaats en H. Ypes, Ingenieur bij den waterstaat; terwijl de heer H. Siebers, op verzoek, eervol werd ontheven van zijne funtiën als leeraar in het werktuigkundig teekenen en de heer E. B. Van Dulmen Krumpelman eervol werd ontslagen als leeraar in het topografisch teekenen, met gelijktijdige benoeming tot leeraar in het rechtlijnig- en in het topographisch teekenen in de 1ste klasse. Bovendien werd bepaald, dat de lessen in het werktuigkundig teekenen zouden worden opgedragen aan den leeraar in het rechtlijnig en bouwkundig teekenen H. W. A. S. Loke.

Op ultimo December 1887 bestond het onderwijzend personeel der school alzoo uit de volgende heeren:

D. Twiss, kapitein der artillerie onder-directeur bij den artillerie-constructiewinkel, Directeur;

J. J. Werst, onderwijzer der 2de klasse bij het openbaar lager onderwijs, leeraar in de Nederlandsche taal;

H. F. Aukes, onderwijzer der 2de klasse bij het openbaar lager onderwijs, leeraar in de rekenkunde;

P. C. Van der Willigen, 1ste luitenant der artillerie, onderconstructeur bij den artillerie-constructiewinkel, leeraar in de natuurkunde;

H. Siebers, ingenieur voor het vak van scheepsbouw, leeraar in de werktuigkunde;

E. B. Van Dulmen Krumpelman, leeraar aan de hoogere burgerschool, leeraar in het rechtlijnig en topographisch teekenen in de 1ste klasse;

H. W. A. S. Loke, 1ste luitenant der artillerie, adjunct-vuurwerker bij de pyrotechnische werkplaats, leeraar in het rechtlijnig, bouwkundig en werktuigkundig teekenen;

H. IJPES, ingenieur bij den waterstaat, leeraar in de meetkunde, terwijl

de heer G. BRADWOLFF belast bleef met de functiën van amanuensis.

De lessen werden over het algemeen geregeld gegeven. Gedurende de afwezigheid van een leeraar wegens ziekte of verhindering door andere diensten, werden diens lessen door de andere leeraren waargenomen.

2. Leerlingen.

a. *Aantal.*

In den aanvang van het jaar 1887 bedroeg het aantal leerlingen 72, waarvan 44 nog de school bezochten bij het begin van den cursus 1887/88.

Aangezien van de 51 candidaten, die zich tot bijwoning van laatstgenoemden cursus hadden aangemeld, slechts 19 aan het toelatingsexamen voldeden en derhalve tot den nieuwen cursus konden worden toegelaten en bovendien 2 toehoorders de lessen van de 1ste klasse bijwoonden, bedroeg het aantal leerlingen bij den aanvang van den cursus 1887/88, 65.

b. *Indeeling.*

Van de 48 leerlingen, waarvan 4 in de 3de klasse, 12 in de 2de klasse en 32 in de 1ste klasse, die den cursus 1887/88 gevolgd hadden, werden de 4 leerlingen in de 3de klasse ontslagen met een bewijs, dat zij den geheelen cursus van 3 jaren met vrucht doorloopen hadden en gingen respectievelijk 7 en 13 leerlingen naar eene hoogere klasse over, terwijl 5 leerlingen van de 2de klasse en 19 leerlingen van de 1ste klasse, de lessen in die klassen gedurende het nieuwe schooljaar nogmaals moesten volgen.

De nieuwe cursus 1887/88 werd alzoo geopend met:

7 leerlingen in de 3de klasse.
18 » » » 2de » en
38 » » » 1ste »

De splitsing der 1ste klasse in twee afdeelingen, bleef dit jaar achterwege.

c. *Aard der gekozen bestemming.*

In de 1ste klasse bekwaamden zich:

22 leerlingen voor machinist,
13 » » opziener b/d waterstaat,
1 leerling » teekenaar,
1 » » opziener over een timmermanswinkel,
1 » » klerk.

In de 2de klasse:

14 leerlingen voor machinist,
3 » opziener b/d waterstaat,
1 leerling » teekenaar;

en in de 3de klasse:

3 leerlingen voor machinist,
3 » » opziener b/d waterstaat, en
1 leerling » scheepsbouwmeester.

d. *Leeftijd.*

De leeftijd der vorenbedoelde 65 leerlingen, bij den aanvang van den cursus 1887/88, wordt aangegeven in de volgende tabel. De cijfers in de bovenste horizontale rij duiden den leeftijd in jaren aan.

	15	16	17	18	19	20	21	Aantal leerlingen.	
1e studiejaar.....	6	11	15	5	3	—	—	38	(*a*) 1 van 28 jaren en 1 van 20 jaren.
2e »	2	2	2	6	4	2	—	18	
3e »	—	1	3	1	—	1	1	7	
Toehoorders (*a*)...	—	—	—	—	—	—	—	2	
Te zamen...	8	14	18	12	7	3	1	65	

e. *Plaatsing van leerlingen bij fabrieken en werkplaatsen.*

Van evenbedoeld aantal van 63 leerlingen waren 58 als volgt werkzaam gesteld:

17 leerlingen bij de fabriek voor de marine en het stoomwezen,
12 » » het marine-etablissement,
22 » » den artillerie-constructiewinkel,
2 » » de ateliers van den waterstaat,
4 » » particuliere fabrieken en ateliers, en
1 leerling » de ateliers der Staatspoorwegen.

De niet werkzaamgestelde leerlingen genoten nog onderwijs op de lagere scholen, met uitzondering van 1 leerling, die werkzaam is ten bureele van den Officier van Justitie.

f. *Vermeerdering en vermindering vóór ultimo December.*

Na de opening van den cursus werden nog 5 leerlingen tot de lessen in het 1ste studiejaar toegelaten. Daarentegen verlieten 11 leerlingen (10 van het 1ste en 1 van het 2de studiejaar) de school.

Dientengevolge waren op ultimo December 1887 aanwezig 59 leerlingen, nl. 34 in het 1e, 16 in het tweede en 7 in het 3e studiejaar en 2 toehoorders.

g. *Gedrag, ijver en schoolverzuim.*

Het gedrag der leerlingen liet niets te wenschen over en hun ijver was over het algemeen voldoende.

Schoolverzuim kwam nog al menigvuldig voor.

Aan 6 leerlingen, die zich in zoodanige mate aan schoolverzuim hadden schuldig gemaakt, dat dit aan volslagen gebrek aan belangstelling moest worden toegeschreven en wier verwijdering van de school uit dien hoofde wenschelijk was, werd de verdere toegang tot de lessen ontzegd.

3. Verzamelingen.

De voor de school toegestane fondsen werden, voor zoover zij niet

bepaald noodig waren voor den aankoop van school-, schrijf- en teekenbehoeften, gedeeltelijk gebruikt tot aanvulling van het meubilair en de verbetering van de verlichting, gedeeltelijk tot uitbreiding van de verzameling van modellen, teekeningen enz., tot aanvulling van de noodige leerboeken voor enkele studievakken ten gebruike der leerlingen, en tot aankoop van de noodige teekeninstrumenten, als: passerdoozen, dubbele palmen, schuifpassers enz.

4. Meubilair.

Evenals ten vorige jare had het meubilair aanvulling noodig, voornamelijk betrekking hebbende op schoolbanken en kasten.

5. Gebouwen.

De lessen werden gegeven in de lokalen der hoogere burgerschool, welke voldoende groot waren en goed voldeden.

Door het geringer aantal leerlingen in de 3de klasse gedurende het jaar 1887, dan in het jaar 1886, was geene bijzondere voorziening in de lokaliteit noodig.

II. Avondcursus in het boekhouden te Soerabaja.

Op 1 Januari 1887 telde deze particuliere, onder de leiding van den heer E. Kiefer staande, cursus 20 leerlingen.

De lessen werden tweemaal 's weeks gegeven, terwijl de leerlingen in twee klassen verdeeld waren, in de hoogste van welke 12 leerlingen zaten.

Ultimo Mei hadden de 12 leerlingen der hoogste klasse den cursus doorloopen en bleken evenals de 8 andere leerlingen, genoegzaam geprofiteerd te hebben, om als bruikbare personen op verschillende handelskantoren werk te vinden.

Wegens de geringe tegemoetkoming heeft de heer Kiefer er van afgezien nogmaals een cursus aan te vangen.

I. Technische avondcursus te Soerabaja.

Deze cursus werd gegeven door de heeren Dr. Th. J. Van Buuren, leeraar aan de hoogere burgerschool en E. A. C. F. Van Essen, ingenieur der 2e klasse bij de burgerlijke openbare werken.

Aan 12 leerlingen werd geregeld viermaal 's weeks, des avonds van 6 tot 8 uur, les gegeven. Van hen bekwaamden zich 6 voor adjunct-landmeter bij het kadaster, 2 voor opzichter bij de burgerlijke openbare werken en 4 voor de examens bij den post- en telegraafdienst. Na de groote vacantie keerden de 4 laatsten niet terug, daar zij aan den avondcursus hun doel hadden bereikt. De beide adspirant-opzichters meldden zich wederom aan om een nieuwen cursus te volgen, zoo ook 2 van hen die het adjunct-landmetersexamen wenschten af te leggen, terwijl de 4 anderen van verdere studiën in die inrichting afzagen. Behalve de 4 vermelde leerlingen meldden zich 26 candidaten aan, die echter zoo zeer in kennis en ontwikkeling verschilden, dat het onmogelijk was met die heterogene elementen met vrucht te werken.

Van het aanvangen van eenen nieuwen cursus is toen afgezien geworden.

B.

LAGER ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN EN MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

---

§ 1.

Mededeelingen van algemeenen aard.

Bij ordonnantie van 28 October 1887 (Staatsblad N°. 196) werd eene verandering gebracht in de wijze van benoeming en ontslag der leden van de plaatselijke schoolcommissiën. Tot dusverre werden deze benoemd en ontslagen, op *Java* en *Madoera* door den Gouverneur-Generaal op voordracht van de hoofden van gewestelijk bestuur, in te dienen door tusschenkomst van den Directeur, belast met de zaken van het onderwijs, en elders door de hoofden van gewestelijk bestuur op de voordracht der schoolcommissie.

De bovenbedoelde ordonnantie schrijft voor, dat de leden van *alle* plaatselijke schoolcommissiën worden benoemd door de hoofden van gewestelijk bestuur op voordracht der commissie.

Bij 's Directeurs circulaire van 19 October 1887 N°. 10178 werden nieuwe modellen voorgeschreven van de kaartjes met aanteekeningen van absentiën, goed- en afkeuringen, welke maandelijks aan de leerlingen worden uitgereikt, alsmede van het schutblad voor de prijswerkjes, die jaarlijks aan de leerlingen worden toegekend.

De geregelde gang van het onderwijs werd wederom aan eenige

scholen gestoord door afwezigheid of ontstentenis van onderwijzend personeel. Aan een viertal scholen moesten de lesuren tijdelijk gewijzigd worden overeenkomstig de voorschriften der circulaire van den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid van 7 December 1874 N°. 12619 (Bijblad op het Staatsblad van *Ned.-Indië* N°. 3358).

§ 2.

Toezicht op het lager onderwijs.

In April van het verslagjaar werd de Heer Mr. U. J. Huber Noodt als Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid vervangen door den Heer W. P. Groeneveldt.

In Juli d. a. v. kwamen de inspecteurs te *Batavia* bijeen om onder leiding van den Directeur de belangen van het lager onderwijs te bespreken.

Sedert Juli 1884 had eene dergelijke bijeenkomst niet plaats gehad.

Al de scholen werden — met uitzondering van enkele — door de inspecteurs bezocht.

Het aantal plaatselijke schoolcommissiën werd met *drie* vermeerderd :

ééne van 3 leden te *Djember* (*Besoeki*) (1),

ééne van 5 leden te *Medan* (*Oostkust van Sumatra*) (2)

en ééne van 3 leden te *Temanggoeng* (*Kedoe*) (3).

§ 3.

Akten van bekwaamheid tot het geven van onderwijs.

Gelegenheid tot het verkrijgen dezer akten werd gegeven : te *Batavia, Semarang* en *Soerabaja* tweemaal, te *Padang, Makasser* en *Amboina* eenmaal. Op beide laatstgenoemde plaatsen meldden zich geene candidaten aan.

---

(1) Gouvernements besluit van 27 Mei 1887 N°. 10.
(2) » » » 27 September 1887 N°. 3.
(3) » » » 9 October 1887 N°. 2.

De tabel L[a] A geeft een overzicht van de aantallen en de soort der akten, die verlangd werden, alsmede van de uitkomsten der gehouden examens.

Daaruit kan blijken, dat van de 90 candidaten, waaronder één, die twee examens aflegde, 56 slaagden en 34 werden afgewezen. In 1886 slaagden 41 van de 74 candidaten.

De lessen aan de gouvernements normaalschool te *Batavia* ter opleiding van hulponderwijzers en hulponderwijzeressen voor de hoofdakte werden geregeld voortgezet.

In het begin des jaars waren 18 personen ingeschreven, namelijk 7 hulponderwijzers en 9 hulponderwijzeressen in 's lands dienst, alsmede 1 particuliere onderwijzer en 1 particuliere onderwijzeres.

Van dezen lieten zich in den loop van 1887 8 afschrijven, namelijk 3 onderwijzers in 's lands dienst na het verkrijgen der hoofdakte en 5 (1 onderwijzer en 2 onderwijzeressen in 's lands dienst, 1 particuliere onderwijzer en 1 particuliere onderwijzeres) om andere re lenen.

Daarentegen werden 14 nieuwe personen toegelaten, namelijk 6 onderwijzers en 5 onderwijzeressen in 's lands dienst en 3 particuliere onderwijzeressen. Hiervan moesten weder 2 particuliere onderwijzeressen wegens vertrek worden afgevoerd.

Derhalve werden bij het einde van 1887 de lessen gevolgd door 22 personen:

9 hulponderwijzers in 's lands dienst,
12 hulponderwijzeressen » » » en
1 particuliere hulponderwijzeres.

Onder het opgegeven aantal is niet medegerekend één hoofdonderwijzer, aan wien vergund werd enkele lessen bij te wonen.

Daar velen herhaaldelijk de lessen moesten verzuimen wegens het deelnemen aan de oefeningen der schutterij, werden de ingeschrevenen der normaalschool bij ordonnantie van 13 April 1887 (Staatsblad N°. 75) van persoonlijken schutterlijken dienst vrijgesteld.

Aan den onderwijzer in Nederlandsche taal en letterkunde A. H. NIJLAND, werd op zijn verzoek eervol ontslag verleend; in de hierdoor ontstane vacature werd dadelijk voorzien door de benoeming tot onderwijzer in genoemde vakken van H. W. PRAASTERINK, leeraar aan het gymnasium *Willem III*.

Het gebouw heeft reparatie noodig.

Meubilair en leermiddelen waren voldoende.

De kosten der inrichting bedroegen *f* 3024.24 tegen *f* 3098.— in 1886.

§ 4.

Getal en aard der scholen.

Twee openbare lagere scholen, die te *Priaman* (*Sumatra's Westkust*) en die te *Onrust* (*Batavia*), welke geruimen tijd slechts door een zeer gering aantal leerlingen waren bezocht, werden tijdelijk gesloten.

Daarentegen werden twee nieuwe scholen geopend, één te *Amoerang* (*Menado*), welker oprichting reeds in 1886 was toegestaan en één te *Djember* (*Besoeki*).

Nog werd machtiging verleend tot oprichting eener openbare lagere school te *Medan* (*Oostkust van Sumatra*). Deze was echter op ultimo December van het verslagjaar nog niet geopend.

Het geheele aantal openbare lagere scholen bedroeg dus op het einde van 1887 evenveel als in het vorige jaar, namelijk 131, waaronder 23 uitsluitend voor meisjes bestemd.

Van de 17 in het begin van 1887 bestaande bijzondere scholen werden drie gesloten:

die van den heer VAN HAM te *Garoet* (*Preanger-Regentschappen*), welke gedurende verscheidene jaren een maandelijksch subsidie van *f* 100.— uit 's lands kas had genoten,

die van Mevrouw WIJSMAN te *Tempeh* (*Probolinggo*) en

die van Mejuffrouw VAN HAASTERT te *Padang*.

Daarentegen werden *drie* nieuwe bijzondere scholen geopend:

de Mariaschool der Zusters Franciscanessen voor Roomsch-Katholieke kinderen, ter hoofdplaats *Semarang*,

die van den heer W. K. Enseringk te *Temanggoeng* (*Kedoe*) en

die van den heer J. J. Hunego te *Djoewana* (*Japara*).

Het aantal bijzondere scholen onder ultimo December 1887 bedroeg derhalve evenveel als bij het einde van 1886, namelijk 17.

Staat L[a] B bevat gewestelijke opgaven van de aantallen openbare en bijzondere scholen, die op het laatst van het verslagjaar in werking waren.

Blijkens opgaven der ambtenaren van het binnenlandsch bestuur bedroeg op ultimo December 1887 het aantal kinderen van Europeesche afkomst tusschen 6 en 14 jaren oud, die van onderwijs verstoken waren 780, dat is 1 meer dan één jaar te voren en 71 meer dan twee jaren te voren.

Van bedoelde 780 kinderen bevonden zich op *Java* en *Madoera* 588 en in de buitenbezittingen 192 en daarvan respectievelijk 514 en 177 op of nabij gewestelijke of afdeelingshoofdplaatsen en 74 en 15 elders in het gewest.

De namiddaglessen in het teekenen aan eenige openbare lagere scholen te *Batavia*, *Semarang* en *Soerabaja* werden op het einde van 1887 respectievelijk door 51, 81 en 23 leerlingen of in het geheel door 155 leerlingen gevolgd. Op ultimo December 1886 waren die cijfers 51, 90 en 22 of te zamen 143 leerlingen.

Op den genoemden staat L[a] B zijn niet vermeld:

A. de bijzondere namiddagscholen,

B. » » teekenscholen,

C. » » gymnastiekscholen,

D. » gouvernementsschool te *Magelang* voor Christenkinderen van inlandsche militairen, afkomstig uit de residentiën *Amboina*, *Ternate*, *Menado* en *Timor*, omtrent welke inrichtingen hier eenige opgaven volgen.

A. Namiddagscholen werden bij het einde van 1887 op 16 plaatsen aangetroffen, namelijk:

te *Batavia*:

1°. van de heeren J. J. De Weijer en J. Oostenbroek met 20 leerlingen en

2°. van den heer G. Buijs met 20 leerlingen;

te *Meester-Cornelis*:

3°. van de heeren J. L. Regenhardt en H. Volten met 18 leerlingen;

te *Pekalongan*:

4°. van den heer B. Stoutjesdijk met 17 leerlingen;

te *Semarang*:

5°. van den heer C. J. Kok de Jong met 10 leerlingen en

6°. » » » C. Wegenaar met 25 leerlingen;

te *Ambarawa*:

7°. van den heer en mevrouw P. L. G. Hansen met 6 leerlingen;

te *Bandjarnegara*:

8°. van den heer J. E. G. Van Lookeren met 7 leerlingen en

9°. » » » M. Maassen met 6 leerlingen;

te *Wonosobo*:

10°. van den heer A. Nuijsink met 6 leerlingen;

te *Soerabaja*:

11°. van de heeren K. J. Razelius, J. Borgesius en A. Van der Kolff met 46 leerlingen;

te *Probolinggo*:

12°. van den heer J. Kastelijn met 6 leerlingen,

13°. » de heeren C. J. F. Gaillard en A. F. Heijmann met 7 leerlingen en

14°. van de dames M. Koopal, M. F. Sauerbier en L. Naessens met 14 leerlingen;

te *Magelang*:

15°. van den heer W. H. Heijtman met 7 leerlingen en

16°. » » » J. Van Leeuwen met 6 leerlingen;

te *Djokjakarta*:

17e. van de Vrijmetselaarsloge »Mataram" met 10 leerlingen:

te *Soerakarta*

18e. van de heeren G. A. Hemmes en A. E. Reisig met 9 leerlingen,

19e. » den heer G. J. Kerlen met 12 leerlingen en

20e. » » » W. J. Gerards met 13 leerlingen;

te *Padang*:

21e. van den heer G. Lavell met 16 leerlingen;

te *Makasser*:

22e. van den heer D. F. Visser met 17 leerlingen;

te *Amboina*:

23e. van den heer R. Smit met 7 leerlingen;

te *Ternate*:

24e. van den heer B. G. Hogewind met 7 leerlingen.

Dit maakt een totaal van 24 scholen met 312 leerlingen of 1 school en 14 leerlingen meer dan op het einde van 1886.

De overgroote meerderheid dezer leerlingen behoorde tot de bevolking der openbare lagere scholen.

De sub 2e genoemde namiddagschool werd gehouden door een particulieren onderwijzer, alle overige voor rekening van personen in 's lands dienst.

Aan die van den heer Buijs te *Batavia* en die van den heer Van Lookeren te *Bandjarnegara* werd onderricht gegeven in handenarbeid naar de methode van Clauson Kaas, aan de overige aanvullend onderwijs in de vakken van het lager en enkele vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs; de onder 17e vermelde inrichting was meer bepaald bestemd voor meisjes, welke zich voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hulponderwijzeres wenschen voor te bereiden.

B. Bijzondere teekenscholen werden gevonden:

te *Soerabaja*:

één van den heer G. W. Dumpel met 9 leerlingen en

te *Makasser:*

ééne van den heer P. PRINS met 8 leerlingen,

of in het geheel 2 teekenscholen met 17 leerlingen, dat is 4 scholen en 38 leerlingen minder dan in 1886.

C. Gymnastiekscholen vond men:

1°. ééne te *Tegal* met 32 leerlingen,

2°. ééne te *Semarang* met 34 leerlingen,

3°. ééne te *Magelang* met 8 leerlingen,

4°. ééne te *Djokjakarta* met 44 leerlingen,

5°. ééne te *Soerakarta* met 98 leerlingen en

6°. ééne te *Makasser* met 32 leerlingen,

of in het geheel 6 gymnastiekscholen met 248 leerlingen, tegen evenveel scholen met 359 leerlingen op het einde van 1886. De vermindering van het getal leerlingen is voornamelijk toe te schrijven aan de omstandigheid, dat de leerlingen der hoogere burgerschool te *Semarang* geen onderwijs meer ontvangen aan de bijzondere gymnastiekschool aldaar.

D. De gouvernementsschool te *Magelang* voor Christenkinderen van inlandsche militairen, afkomstig uit de residentiën *Amboina*, *Ternate*, *Menado* en *Timor*, telde op ultimo December 1887 44 leerlingen (27 jongens en 17 meisjes), dat is 4 leerlingen meer dan in 1886 (4 jongens minder en 8 meisjes meer). De hoogste klasse bestond uit 2, de middelste uit 4, de laagste uit 38 leerlingen.

5 leerlingen verlieten de school na alle klassen doorloopen te hebben en 57 andere om verschillende redenen.

Het gemiddelde schoolverzuim bedroeg 30 dagen per leerling of 11 dagen meer dan in het vorige jaar.

Het onderwijzend personeel bestond uit twee personen.

Alle leerlingen genoten kosteloos onderwijs.

Het getal kinderen beneden 6 jaar, die voorbereidend onderwijs aan Fröbel- of bewaarscholen genoten, bedroeg bij het einde van 1887

1032, dat is 200 *meer* dan in 1886. Het getal scholen vermeerderde met 2. Hieronder volgt eene opgave van bedoelde scholen en de plaatsen waar zij gevonden werden:

te *Batavia:*

1°. de *eerste* school der Vereeniging tot het verschaffen van voorbereidend onderwijs voornamelijk aan kinderen van minder vermogende Europeanen en met hen gelijkgestelden met 145 leerlingen (62 jongens en 83 meisjes),

2°. de *tweede* school dier Vereeniging met 41 leerlingen (22 jongens en 19 meisjes),

3°. de Fröbelklasse der Ursulinen te *Noordwijk* met 75 leerlingen (26 jongens en 49 meisjes),

4°. die der Ursulinen te *Welterreden* met 85 leerlingen (34 jongens en 51 meisjes),

5°. de »bewaarschool met den bijbel" (in 1887 opgericht) met 40 leerlingen;

te *Buitenzorg:*

6°. de Fröbelklasse van Mevrouw Van den Dungen Gronovius met 7 leerlingen (6 jongens en 1 meisje);

te *Tegal:*

7°. eene Fröbelschool met 19 leerlingen (11 jongens en 8 meisjes);

te *Semarang:*

8°. de school der Vrijmetselaarsloge met 100 leerlingen (56 jongens en 44 meisjes),

9°. de Fröbelklasse der Zusters Franciscanessen met 78 leerlingen (40 jongens en 38 meisjes),

10°. die der Mariaschool (in 1887 geopend) met 27 leerlingen (13 jongens en 14 meisjes),

11°. die van het Roomsch-Katholieke weeshuis met 37 leerlingen (10 jongens en 27 meisjes),

12°. die van het Protestantsche weeshuis met 27 leerlingen (21 jongens en 6 meisjes);

te *Soerabaja:*

15e. de Fröbelklasse der Zusters Ursulinen met 126 leerlingen (43 jongens en 83 meisjes) en

14e. de voorbereidende klasse aan de school van Mejuffrouw ALMEROOD met 35 leerlingen (13 jongens en 22 meisjes);

te *Magelang:*

15e. eene Fröbelschool (in 1887 geopend) met 32 leerlingen (18 jongens en 14 meisjes);

te *Djokjakarta:*

16e. de Fröbelschool der Vrijmetselaarsloge met 59 leerlingen (38 jongens en 21 meisjes);

te *Soerakarta:*

17e. die der Vereeniging »de Solosche Fröbelschool" (in 1887 opgericht) met 51 leerlingen (27 jongens en 24 meisjes);

te *Padang:*

18e. de Fröbelklasse, verbonden aan de school der »Zusters van liefde" met 48 leerlingen (19 jongens en 29 meisjes).

§ 5.

Omvang en toestand van het onderwijs.

In den omvang van het onderwijs kwam eenige uitbreiding doordat vergund werd de beginselen der Fransche taal aan de gemengde school te *Buitenzorg* te onderwijzen.

Aan 10 van de 131 openbare en aan 3 van de 17 bijzondere scholen — dat is 2 openbare scholen meer dan en evenveel bijzondere scholen als in 1886 — waren geene leerlingen, hetzij ten gevolge van jeugdigen leeftijd of van onvoldoende ontwikkeling, ver genoeg gevorderd om eene hoogste klasse te vormen.

Het getal leerlingen in de hoogste klasse van alle scholen te zamen bedroeg evenals in het vorige jaar ruim 13 percent.

Van het spreken, lezen en schrijven der Nederlandsche taal wordt voortdurend veel werk gemaakt, toch treft men steeds een vrij groot

aantal leerlingen aan, die hun geheelen leertijd door eene onzuivere uitspraak behouden en zich zoowel mondeling als schriftelijk gebrekkig uitdrukken. Daarentegen worden er verscheidene leerlingen aangetroffen, wier ontwikkeling in verband met hunnen leeftijd alleszins voldoende te noemen is en die bij de inspecties goed werk leveren.

De jaarlijksche uitbreiding van het aantal en den omvang der schoolbibliotheken bewijst, dat de lust tot het lezen van nuttige en aangename kinderwerkjes gestadig toeneemt.

Het onderwijs in geschiedenis, aardrijkskunde en natuurkennis gaf slechts enkele malen — dat in aardrijkskunde nog het meest voldoende resultaten; aan de meeste scholen intusschen verkregen de leerlingen eenige notiën van deze vakken. Enkele onderwijzers vingen hun onderricht in natuurkennis aan met de uitstekende methode om in de school gebrachte planten en bloemen met de leerlingen te bespreken.

Over de vorderingen in het rekenen bestaan alleszins redenen van tevredenheid, over die in de vormleer minder; dikwijls bepaalt zich het onderwijs in dit vak nog tot oppervlakkige bespreking van lichamen.

Aangezien de groote meerderheid van het onderwijzend personeel geene of slechts geringe muzikale ontwikkeling bezit, blijft het onderwijs in het zingen gebrekkig. Enkele scholen maken in dit opzicht eene gunstige uitzondering.

Aan verscheidene openbare en aan bijna alle bijzondere scholen werden de beginselen der Fransche taal onderwezen, aan 7 bijzondere scholen ook die van het Hoogduitsch en aan 9 dezer scholen ook die van het Engelsch. Over het algemeen waren de resultaten vrij bevredigend.

Ongerekend aan de inrichtingen onder B en C van § 4 genoemd werd onderwijs in gymnastiek en teekenen aan 4 bijzondere scholen gegeven; wiskunde kwam slechts aan 2 dezer scholen voor; van landbouwkunde werd tot dusverre nog aan geene enkele school werk gemaakt.

Aan het onderwijs in de handwerken voor meisjes aan de openbare en de bijzondere meisjesscholen, ook aan de gemengde school te *Pekalongan*, werd de noodige zorg besteed.

§ 6.

Onderwijzend personeel.

In den loop van het verslagjaar werd één onderwijzer der tweede klasse tot de derde klasse teruggesteld.

De onderwijzersvereenigingen te *Batavia* en te *Soerabaja* telden bij het einde van 1887 respectievelijk 30 en 23 leden, die maandelijks bijeenkwamen ter bespreking van zaken, hun werkkring betreffende. De onderwijzersvereeniging te *Semarang* werd ontbonden.

De staat L[a] C geeft een overzicht van de aantallen onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen, die onder ultimo December 1887 in elk gewest zoowel aan de openbare als de bijzondere scholen gevonden werden.

Staat L[a] D bevat eene naamlijst van de inspecteurs en het onderwijzend personeel aan de openbare lagere scholen.

In staat L[a] E is aangegeven, welke mutatiën gedurende het jaar 1887 onder dat personeel plaats hadden.

Blijkens staat L[a] C bestond het onderwijzend personeel:

a. aan de openbare scholen uit:

([1]) 109 hoofdonderwijzers (+ 1) ([2]),
23 hoofdonderwijzeressen (0),
154 hulponderwijzers (— 9),
141 hulponderwijzeressen (+ 24),
6 mannelijke kweekelingen (+ 1) en
11 vrouwelijke kweekelingen (— 2);

([1]) Het aantal hoofdonderwijzers bedraagt een *meer* dan het aantal gemengde openbare scholen; dit wordt veroorzaakt door de omstandigheid, dat de voor *Medan* (*Oostkust van Sumatra*) benoemde hoofdonderwijzer op het einde van 1887 reeds ter plaatse was, maar de school eerst in het begin van 1888 werd geopend.

([2]) De cijfers tusschen haakjes geven het verschil met 1886 aan.

b. aan de bijzondere scholen uit:

(1) 7 hoofdonderwijzers (+ 1),
9 hoofdonderwijzeressen (— 1),
17 hulponderwijzers (+ 2),
57 hulponderwijzeressen (+ 5),
2 mannelijke kweekelingen (+ 1) en
5 vrouwelijke kweekelingen (— 5).

Het geheele onderwijzend personeel in 's lands dienst met inbegrip van hen, die met verlof, op wachtgeld of bij andere takken van dienst (inlandsch en middelbaar onderwijs) gedetacheerd waren, bestond onder ultimo December 1887 uit:

59 onderwijzers der eerste klasse,
124 » » tweede » ,
43 » » derde » met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer,
48 onderwijzers der derde klasse met akte van bekwaamheid als hulponderwijzer,
10 onderwijzeressen der eerste klasse,
31 » » tweede » ,
4 » » derde » met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres,
143 onderwijzeressen der derde klasse met akte van bekwaamheid als hulponderwijzeres.

De hierboven onder *a* opgegeven kweekelingen genoten geene bezoldiging.

In de verschillende staten zijn niet medegeteld 14 hulponderwijzeressen, die op haar verzoek zonder bezoldiging aan verschillende openbare lagere scholen waren werkzaam gesteld.

Het geheele uit 's lands kas bezoldigde personeel bestond derhalve uit 464 personen:

---

(1) Dit cijfer is één *minder* dan dat der gemengde bijzondere scholen, doordat de beide Roomsch-Katholieke weeshuisscholen te *Semarang* nog steeds door ééne hoofdonderwijzeres worden bestuurd.

276 mannen, van welke 228 of 84 percent de hoofdakte bezaten, en

188 vrouwen, van welke slechts 45 of bijna 24 percent in het bezit der hoofdakte waren.

Een jaar te voren waren deze cijfers:

totaal 447 personen,

288 mannen, waarvan 234 of bijna 81 percent in het bezit der hoofdakte en

159 vrouwen, waarvan 46 of 29 percent in het bezit dier akte.

Uit staat L[a] E is het volgende overzicht betreffende de mutatiën gedurende het verslagjaar getrokken:

a. 10 onderwijzers en
5 onderwijzeressen overleden;

b. 1 onderwijzer en
10 onderwijzeressen werden eervol uit 's lands dienst ontslagen;

c. 3 onderwijzers en
7 onderwijzeressen werden eervol uit hunne betrekking ontslagen of van tijdelijke werkzaamstelling ontheven;

d. 6 onderwijzers gingen over in andere betrekkingen;

e. 11 onderwijzers en
10 onderwijzeressen vertrokken met verlof naar *Europa*;

f. 12 onderwijzers en
1 onderwijzeres werden na terugkeer van verlof weder in dienst gesteld;

g. 4 onderwijzers en
51 onderwijzeressen traden bij het lager onderwijs in dienst; allen hadden zich in *Indië* aangemeld;

h. 1 leeraar bij het middelbaar onderwijs werd bij het lager onderwijs overgeplaatst.

Uit de vergelijking van deze opgaven met de gelijksoortige, in het vorige verslag vermeld, blijkt voor de aangegeven rubrieken:

a. eene vermeerdering van 12 personen,
b. een gelijk cijfer,
c. eene vermindering van 3 personen,
d. eene vermeerdering van 4 » ,
e. eene vermeerdering van 7 » ,
f. eene vermeerdering van 4 » ,
g. eene vermeerdering van 22 » ,
h. eene vermindering van 5 » .

§ 7.

Getal en aard der leerlingen.

De staten L[a] F, G en H bevatten gewestelijke opgaven omtrent den leeftijd en het geslacht der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, welke onder ultimo December 1887 de lagere scholen bezochten, alsmede eene vergelijking van de totalen met die van het vorige jaar.

Blijkens staat L[a] F bedroeg het aantal der bedoelde leerlingen aan de openbare scholen 10351 (5806 jongens en 4545 meisjes), dat is 488 (362 jongens en 126 meisjes) meer dan in 1886.

Gelijke opgaven voor de bijzondere scholen worden in staat L[a] G aangetroffen. Deze werden bezocht door 2123 Europeesche leerlingen (605 jongens en 1518 meisjes), dat is 132 (4 jongens en 128 meisjes) meer dan in 1886.

Staat L[a] H bevat eene samentrekking van de staten L[a]. F en G; daaruit blijkt dat het totaal aantal kinderen van Europeesche afkoms 12474 bedroeg (6411 jongens en 6063 meisjes) of 620 (366 jongens en 254 meisjes) meer dan in 1886.

De staten L[a]. I en K bevatten voor elke school in het bijzonder — L[a]. I voor de openbare, L[a]. K voor de bijzondere — opgaven omtrent de samenstelling van het onderwijzend personeel, de verdeeling der leerlingen naar landaard, kunne en vorderingen op het einde van het

verslagjaar, alsook omtrent het schoolverzuim en de aantallen leerlingen, die in den loop van het jaar de school verlieten.

Aan de openbare scholen werd door 407 personen — kweekelingen en onbezoldigde hulponderwijzeressen zijn hierbij niet medegerekend — onderwijs gegeven aan 11235 leerlingen, dat is gemiddeld één onderwijzer of onderwijzeres op 27.6 leerlingen; in 1886 was deze verhouding 1 op 27.5.

Onder het opgegeven totale aantal leerlingen kwamen 884 inlanders en vreemde oosterlingen voor, namelijk:

287 inlandsche christenen (207 jongens en 80 meisjes),

379 inlanders, niet-christenen (363 jongens en 16 meisjes) en

218 vreemde oosterlingen (206 jongens en 12 meisjes).

Bij het einde van 1886 bedroeg het getal inlanders en vreemde oosterlingen juist evenveel als in 1887.

Het aantal niet-betalende leerlingen beliep 5398 of 48 percent van het totaal, tegen bijna 47 percent in het vorige jaar.

In verband met hunne vorderingen waren de leerlingen aldus verdeeld:

5635 leerlingen waren geplaatst in de laagste klasse, 4304 in de middelste klasse en 1296 in de hoogste klasse of respectievelijk 215, 260 en 13 meer dan in 1886.

Het schoolverzuim beliep in 1887 voor alle scholen dooreengerekend bijna 21 dagen per leerling, dat is ongeveer evenveel als in het vorige jaar.

Onder de 4405 leerlingen, die in den loop van 1887 de school verlieten, hadden 498 alle klassen doorloopen. Om andere redenen dan volbrachten leertijd werden 3907 leerlingen afgeschreven. In de meeste gevallen waren die afschrijvingen een gevolg óf van verandering van woonplaats, zoodat het grootste deel dezer leerlingen weder aan andere scholen werd ingeschreven, óf van het overgaan naar de meisjesscholen van meisjes, welke de laagste klasse der gemengde scholen hadden doorloopen.

In 1886 verlieten 4132 leerlingen de school, waaronder 517, die alle klassen hadden doorloopen.

Aan de bijzondere scholen werd door 90 personen — ook hier zijn de kweekelingen niet medegeteld — onderwijs gegeven aan 2135 leerlingen, dat is gemiddeld één onderwijzer op 23.7 leerlingen. Een jaar te voren was die verhouding 1 op 24.

Het getal niet-Europeesche leerlingen aan de bijzondere scholen bedroeg 10, allen inlanders (niet-Christenen) (9 jongens en 1 meisje tegen 8 (7 inlanders en 1 Chinees) in 1886.

De klassenverdeeling was bij het einde van 1887 als volgt:

922 leerlingen bevolkten de laagste, 707 de middelste en 504 de hoogste klasse, dat is respectievelijk 115 meer, 41 minder en 60 meer dan in het vorige jaar.

De opgaven betreffende het schoolverzuim waren wederom onvolledig, zoodat daaruit geen gemiddeld cijfer kan opgemaakt worden.

De aantallen leerlingen, die in 1887 de school verlieten, hetzij wegens volbrachten leertijd of om andere redenen, waren — voor zooveel opgegeven — respectievelijk 131 en 344 tegen 110 en 437 in 1886.

§ 8.

Schoollokalen, onderwijzerswoningen, schoolmeubelen, leermiddelen, schoolbibliotheken.

Te *Soerabaja* werd een nieuw gebouw opgericht ten behoeve van de openbare 1e lagere school B aldaar.

Te *Bojolali* werd een gebouw aangekocht en voor schoollokaal ingericht.

De schoolgebouwen te *Tegal*, te *Japara*, te *Malang* en te *Muntok* werden verbeterd en vergroot.

De overige landsgebouwen voor scholen en onderwijzerswoningen werden behoorlijk onderhouden.

Schoolmeubilair en leermiddelen verkeerden over het algemeen in goeden staat.

De inrichting der bijzondere scholen was behoudens enkele uitzonderingen voldoende, van sommige zelfs uitstekend.

De kinderbibliotheken namen weder in aantal en omvang toe. Bij het einde van 1887 waren aan 119 openbare lagere scholen (9 meer dan in 1886) bibliotheken verbonden, te zamen 25157 werkjes bevattende, dat is 2823 meer dan in 1886.

Uitgaven en ontvangsten van het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië gedurende 1887.

JAREN.	UITGAVEN.			ONTVANGSTEN.		VERSCHIL.		AANTAL LEERLINGEN.	GEMIDDELDE KOSTEN PER LEERLING.		AANMERKINGEN.
1887	Aan traktementen, reiskosten enz. van de inspecteurs	*f* 35137	39								
	» indemniteit voor schrijfloonen aan de plaatselijke schoolcommissiën.	» 2660	—								
	» traktementen en toelagen van onderwijzers, onderwijzeressen en bedienden	» 1254130	—								
	» aandeelen der onderwijzers en onderwijzeressen in de schoolgelden	» 19241	06⁵								
	» boeken, schoolbehoeften, meubilair, enz.	» 62234	13⁵								
	» opleiding van onderwijzers	» 3024	24								
	» subsidiën aan particuliere Europeesche scholen	» 300	—								
	» onderhoud der gebouwen, vernieuwingen en nieuwe werken	» 88266	18								
	» lokaalhuur	» 40780	—								
	» huishuur-indemniteit aan onderwijzers en onderwijzeressen	» 301400	—								
	Totaal	*f* 1807173	01	*f* 209246	—	*f* 1597927	—	11235	*f* 142	23	
1886	Aan gezamenlijke uitgaven	» 1746166	—	» 207562	—	» 1538604	—	10747	» 143	16	
	Meer in 1887	*f* 61007	01	*f* 1684	—	*f* 59323	—	488	—	—	
	Minder in 1887	—	—	—	—	—	—	—	*f* 0	93	

L^a. **A.**

SOORT DER AKTEN VAN BEKWAAMHEID.	Batavia.		Semarang.		Soerabaja.		Padang.		Amboina.		Makasser.		TOTAAL.		Aanmerkingen.
	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	Geslaagd.	Niet geslaagd.	
I Hoofdonderwijzers	4	3	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	6	3	
II Hoofdonderwijzeressen	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	
III Hulponderwijzers	3	4	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	4	6	
IV Hulponderwijzeressen	23	9	3	3	9	6	1	»	»	»	»	»	36	18	
V Onderwijzer in de Fransche taal	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»	»	1	2	
V Onderwijzer in Engelsche taal	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	
V Onderwijzer in Hoogduitsche taal	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	
V Onderwijzer in wiskunde	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	
V Onderwijzer in landbouwkunde	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
V Onderwijzer in gymnastiek	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	
V Onderwijzer in het teekenen	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	3	
VI Onderwijzeres in de Fransche taal	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	3	»	
VI Onderwijzeres in Engelsche taal	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	
VI Onderwijzeres in Hoogduitsche taal	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeres in het teekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeres in rekenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeres in de vormleer	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeres in vrouwelijke handwerken	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
VI Onderwijzeres in het schoonschrijven	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
TOTAAL IN 1887	34	19	8	6	13	8	1	*a*) 2	»	»	»	»	56	35	*a*) beide examens werden door denzelfden candidaat afgelegd.
» » 1886	20	18	6	4	13	8	»	1	»	1	3	1	42	33	
Vermeerdering	14	1	2	2	»	»	1	1	»	»	»	»	14	2	
Vermindering	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	1	»	»	

Ls. **B.**

Getal en aard der scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887.

GEWESTEN.	Openbare scholen.			Gesubsidiëerde bijzondere scholen.			Niet gesubsidiëerde bijzondere scholen.			TOTAAL.		
	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.
Bantam	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Batavia	13	»	13	»	»	»	1	4	5	14	4	18
Krawang	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Preanger-Regentschappen	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Cheribon	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Tegal	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Pekalongan	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Semarang	13	»	13	»	»	»	4	1	5	17	1	18
Japara	3	»	3	»	»	»	1	»	1	4	»	4
Rembang	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Soerabaja	11	»	11	»	»	»	»	4	4	11	4	15
Pasoerocan	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Probolinggo	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Besoeki	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Banjoemas	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Bagelen	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Kedoe	2	»	2	»	»	»	1	»	1	3	»	3
Djokjakarta	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Soerakarta	6	»	6	»	»	»	»	»	»	6	»	6
Madioen	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Kediri	4	»	4	»	»	»	»	»	»	4	»	4
Madoera	3	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3
Atjeh en Onderhoorigheden	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Sumatra's Westkust	6	»	6	»	»	»	1	1	6	1	7	
Benkoelen	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Palembang	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Banka	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Riouw	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Westerafdeeling van Borneo	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Transporteere	111	»	111	»	»	»	7	10	17	118	10	128

GEWESTEN.	Openbare scholen.			Gesubsidiëerde bijzondere scholen.			Niet gesubsidieerde bijzondere scholen.			TOTAAL.		
	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.	Gewoon lager onderwijs.	Meer uitgebreid lager onderwijs.	TOTAAL.
Per transport.....	111	»	111	»	»	»	7	10	17	118	10	128
Z. en O. afdeeling van Borneo.....	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2
Celebes en Onderhoorigheden.....	6	»	6	»	»	»	»	»	»	6	»	6
Menado	5	»	5	»	»	»	»	»	»	5	»	5
Amboina	5	»	5	»	»	»	»	»	»	5	»	5
Ternate	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Timor	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1
TOTAAL IN 1887.....	131	»	131	»	»	»	7	10	17	138	10	148
» » 1886.....	131	»	131	1	»	1	3	13	16	135	13	148
Vermeerdering.....	»	»	»	»	»	»	4	»	1	3	»	»
Vermindering.....	»	»	»	1	»	1	»	3	»	»	3	»

Ls. C.

Onderwijzend personeel bij de lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887.

GEWESTEN.	Bij de openbare scholen.						Bij de bijzondere scholen.						Bij alle lagere scholen.						AANMERKINGEN.
	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	
Bantam	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Batavia	9	20	1	4	28	2	2	8	1	3	28	1	11	28	2	7	56	3	
Krawang	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Preanger-Regentschappen	3	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	3	»	
Cheribon	2	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	1	2	»	
Tegal	1	2	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	2	»	
Pekalongan	2	1	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	2	1	
Semarang	10	15	1	3	17	2	1	1	1	3	11	2	11	16	2	6	28	4	
Japara	3	3	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	4	3	»	»	»	1	
Rembang	3	2	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	2	»	
Soerabaja	9	15	»	2	17	2	2	8	»	2	14	»	11	23	»	4	31	2	
Pasoeroean	3	3	1	2	7	1	»	»	»	»	»	»	3	3	1	2	7	1	
Probolinggo	3	3	»	1	4	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»	1	4	»	
Besoeki	3	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»	»	1	»	
Banjoemas	4	3	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	2	»	
Bagelen	4	12	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	4	12	»	»	3	»	
Kedoe	1	2	»	1	2	»	1	»	»	»	»	»	2	2	»	1	2	»	
Djokjakarta	2	5	»	1	6	»	»	»	»	»	»	»	2	5	»	1	6	»	
Soerakarta	5	6	»	1	8	»	»	»	»	»	»	»	5	6	»	1	8	»	
Madioen	3	2	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	3	2	1	»	3	»	
Kediri	4	2	»	»	6	»	»	»	»	»	»	»	4	2	»	»	6	»	
Madoera	3	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	2	»	»	1	»	
Atjeh en Onderhoorigheden	2	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	»	1	»	
Transporteere	83	107	4	17	119	9	7	17	2	8	53	3	90	124	6	25	172	12	

GEWESTEN.	Bij de openbare scholen						Bij de bijzondere scholen.						Bij alle lagere scholen.						AANMERKINGEN.
	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen. (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	Hoofdonderwijzers.	Hulponderwijzers.	Kweekelingen (mannelijke).	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen (vrouwelijke).	
Per transport.....	83	107	4	17	119	9	7	17	2	8	53	3	90	124	6	25	172	12	
Sumatra's Westkust.....	5	4	1	1	6	»	»	»	»	1	4	»	5	4	1	2	10	»	
Benkoelen.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Palembang	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Sumatra's Oostkust.....	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	
Banka.....	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Billiton.....	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Westerafdeeling van Borneo.	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo	1	2	1	1	2	»	»	»	»	»	»	»	1	2	1	1	2	»	
Celebes en Onderhoorigheden.	5	6	»	1	4	1	»	»	»	»	»	»	5	6	»	1	4	1	
Menado.....	4	4	»	1	3	»	»	»	»	»	»	»	4	4	»	1	3	»	
Amboina.....	3	6	»	2	4	1	»	»	»	»	»	»	3	6	»	2	4	1	
Ternate	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	
Timor.....	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	
Totaal in 1887.....	109	134	6	23	141	11	7	17	2	9	57	3	116	151	8	32	198	14	
» » 1886.....	108	143	5	25	117	13	6	15	1	10	52	6	114	158	6	33	169	19	
Vermeerdering.....	1	»	1	»	24	»	1	2	1	»	5	»	2	»	2	»	29	»	
Vermindering.....	»	9	»	»	»	2	»	»	»	1	»	3	»	7	»	1	»	5	

L^e. **D.**

Nominatieve staat der inspecteurs, onderwijzers, onderwijzeressen en kweekelingen bij het openbaar lager onderwijs in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887.

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
		Inspecteurs.	
1	W. Van der Lee.	Inspecteur in de 1e afdeeling.	4 Jan. 1877
2	J. M. Rosskopf.	» » » 2e »	6 Mei 1880
3	H. Meyll.	» » » 3e »	2 Feb. 1877
		Onderwijzers der 1e klasse.	
1	A. De Bruijn Mz.	Hoofdonderw. 2e school Batavia.	14 Jan. 1878
2	J. J. De Weijer.	» 1e » A Batavia.	14 » »
3	J. C. Tamson.	» 3e » »	11 Feb. 1876
4	J. F. W. Winterberg.	» 1e » Salatiga.	15 Jan. 1885
5	W. H. Heijtman.	» » Magelang.	10 Dec. 1880
6	E. Asbeck Brusse.	» » Menado.	15 » 1885
7	J. L. Regenhardt.	» » Mr.-Cornelis.	29 Jan. 1878
8	H. R. A. Vechtman.	» » Cheribon.	16 Aug. 1884
9	N. Stark.	» » Modjokerto.	14 Maart 1887
10	D. M. Kruseman.	» 6e » Batavia.	28 Mei 1885
11	G. Koldewijn.	» 3e » Soerabaja.	22 Nov. 1883
12	J. J. Fontein.	» 1e » B Batavia.	23 Dec. 1880
13	G. Van der Kaaden.	» » Blitar.	24 Juni 1886
14	A. C. Tjebbes.	» » Buitenzorg.	20 » 1883
15	J. Valk.	» 1e » B Semarang.	17 » 1881
16	W. F. Den Broeder.	» 1e » Padang.	12 Mei 1886
17	A. Bommel.	» » Malang.	1 April 1886
18	J. C. Rikkers.	» 1e » Djokjakarta	16 Jan. 1877
19	G. Lavell.	» 2e » Padang.	27 Feb. 1884
20	W. F. G. L. Haanstra.	» 2e » Makasser.	6 April 1880

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
21	D. G. Sigmond.	Hoofdonderw. 2e school Semarang.	5 April 1880
22	D. C. J. Kool.	» 1e » Makasser.	30 Sept. 1875
23	A. M. Van Schaik.	» 2e » Soerakarta.	21 Mei 1883
24	L. Hovenkamp.	» 2e » Djokjakarta.	9 Nov. 1887
25	J. J. Cleijpool.	Met verlof in Nederland.	
26	J. De Quant.	Hoofdonderw. school Bandoeng.	9 Oct. 1877
27	L. H. Kramer.	» 1e » A Soerabaja.	16 Feb. 1881
28	H. B. H. Horsker.	Met verlof in Nederland.	
29	K. J. Razelius.	Hoofdonderw. 1e school B Soerabaja.	14 Aug. 1885
30	W. A. G. Bakker.	» » Ternate.	16 Feb. 1887
31	R. Metelerkamp.	» » Poerworedjo.	15 Dec. 1885
32	M. Ten Cate.	» » Rembang.	15 Jan. »
33	L. Franken.	wd. hoofdonderw. » Keboemen.	26 Mei 1887
34	C. Wegenaar.	Hoofdonderw. 1e » A Semarang.	9 Feb. »
35	L. P. C. Roskott.	» » Amboina.	29 Jan. »
36	J. Van den Bos.	» » Ambarawa.	1 Maart 1879
37	F. J. Bosch.	» 5e » Soerabaja.	14 » 1887
38	A. Den Hamer.	» 3e » Semarang.	10 Nov. 1882
39	Th. J. C. Klaar.	» » Tegal.	31 Oct. 1885
40	B. Stoutjesdijk.	» » Pekalongan.	29 Jan. 1887
41	H. W. Beck.	» » Kediri.	6 » 1881
42	J. G. Theunissen.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
43	D. A. P. Kok.	Hoofdonderw. 4e school Soerabaja.	12 Aug. 1887
44	J. Dekker.	» 4e » Batavia.	22 Mei 1886
45	J. Van der Lof.	» 3e » Soerakarta.	20 Jan. 1881
46	D. W. Lantermans.	» » Gombong.	24 Juni 1886
47	H. Van Bergen.	» 2e » Socrabaja.	2 April 1887
48	J. Van Heek.	» » Bandjermasin.	3 Dec. 1881
49	J. Westerbeek.	» » Madioen.	21 » 1887
50	J. Kastelijn.	» » Probolinggo.	16 Feb. »
51	W. J. R. Zieck.	» » Banda Neira.	16 Jan. 1886
52	J. G. Van der Heijden.	» » Pasoeroean.	16 Aug. 1884
53	G. Hemmes.	» 1e » Soerakarta.	19 April 1882
54	W. Meijer.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
55	L. G. Bertsch.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
56	J. H. J. Laats.	Idem.	
57	J. G. L. Dücker.	Met verlof in Nederland.	
58	W. d'Ancona.	Hoofdonderw. 2e school Salatiga.	2 April 1887
59	A. H. Nijland.	» 1e » Kota-Radja.	12 Aug. »

Onderwijzers der 2e klasse.

1	J. J. Looijé.	1e hulponderw. 1e school Makasser.	16 Jan. 1886
2	H. Spönhoff.	Hoofdonderw. school Pati.	14 Maart 1884
3	H. Goedhart.	» » Tjandi (Semarang)	7 Sept. 1881
4	H. G. P. Obdeijn.	1e hulponderw. 2e school Salatiga.	25 Feb. 1885
5	P. Schippers.	Hoofdonderw. school Toeloengagoeng.	4 » 1879
6	W. F. Commerell.	» » Patjitan.	7 Sept. 1883
7	W. Teunissen.	1e hulponderw. » Modjokerto.	30 » 1885
8	J. F. Den Hollander.	Hoofdonderw. » Medan.	1 Oct. 1887
9	E. G. A. Taenzer.	Met verlof in Nederland.	
10	J. W. Spekschot.	Hoofdonderw. school Soekaboemi.	11 Juni 1886
11	J. Verschuil.	1e hulponderw. 3e school Batavia.	26 Aug. 1881
12	J. Oostenbroek.	Hoofdonderw. 5e school Batavia.	11 Juni 1886
13	B. IJspeert.	1e hulponderw. » Madioen.	31 Aug. 1883
14	L. J. Idsinga.	Hoofdonderw. » Pontianak.	14 Maart 1884
15	G. Plantema.	» » Benkoelen.	12 Sept. 1883
16	P. Veen.	1e hulponderw. » Poerworedjo.	12 Mei 1885
17	L. H. Verhoog.	1e » 1e » B Semarang.	6 Nov. 1883
18	A. M. Overeijnder.	1e » 3e » Soerabaja.	7 Aug. 1886
19	G. J. Van Essel.	1e » 2e » Djokjakarta.	4 Maart 1881
20	J. Uhl.	Met verlof in Nederland.	
21	C. G. Wemmerslager.	Idem.	
22	C. Van Duuren.	Hoofdonderw. school Bangil.	26 Feb. 1883
23	A. Van Moerkerken.	» » Poerbolinggo.	28 » 1887
24	W. J. Stok.	» » Saparoea.	10 Sept. 1884
25	H. S. Blekkink.	» » Kendal.	21 Dec. 1887
26	B. Japikse.	» » Serang.	2 Oct. 1883
27	J. W. Te Kolsté.	» » Besoeki.	1 April 1878

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
28	C. Van der Wende.	1e hulponderw. 2e school Batavia.	16 April 1884
29	C. Prins.	Met verlof in Nederland.	
30	J. Kluiver.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
31	P. M. Heijmans.	Hoofdonderw. school Riouw.	29 Sept. 1880
32	L. J. Westrik.	» » Bonthain.	24 Dec. 1879
33	H. J. H. Bockmeulen.	1e hulponderw. » Bandjermasin.	23 Aug. 1876
34	H. Grondijs.	Hoofdonderw. » Sidhoardjo.	30 Juni 1883
35	J. W. H. Muller.	» » Bondowosso.	16 » 1886
36	J. A. J. Vorderman.	» » Loemadjang.	20 Juli »
37	W. H. A. Van Meerkerk.	» » Poerwakarta	20 Jan. 1881
38	K. M. Hage.	» » Toeban.	15 Sept. 1883
39	S. J. H. Van Merkom.	» » Oengaran.	16 Juni 1886
40	J. Van der Woude.	» » Padang-Pandjang	26 Juli 1887
41	P. Lakeman.	1e hulponderw. » Pasoeroean.	2 Juni »
42	G. Brinks.	1e » 6e » Batavia.	8 Maart 1883
43	J. H. Damman.	Hoofdonderw. » Pamekasan.	30 Nov. 1883
44	J. B. Kampschuur.	1e hulponderw. 4e » Batavia.	2 Feb. 1887
45	H. H. Slangen.	Tijdelijk middelbaar onderwijs.	
46	E. A. Reisig.	1e hulponderw. 1e school Soerakarta.	5 Juni 1883
47	H. Volten.	1e » » Mr. Cornelis.	26 Juli 1887
48	G. Reeman.	Met verlof in Nederland.	
49	A. J. Verbeek.	Hoofdonderw. school Kraksaän.	16 Nov. 1887
50	H. F. Weehuizen.	1e hulponderw. 2e » Soerakarta.	24 Juli 1883
51	A. Schouten.	Hoofdonderw. » Djember.	21 Juni 1887
52	P. Van Vlodrop.	1e hulponderw. 1e » A Batavia.	2 Feb. 1887
53	D. Vooren.	Hoofdonderw. » Batang.	12 April »
54	E. A. Haitink v. d. Heijde.	1e hulponderw. » Malang.	30 Juni 1883
55	A. Nuijsink.	Hoofdonderw. » Wonosobo.	23 Mei 1887
56	P. A. Burger.	1e hulponderw. » Tegal.	14 Oct. 1883
57	H. P. T. Witkamp.	1e » » Neira.	11 Feb. 1887
58	M. P. Boogaard.	Hoofdonderw. » Tjandjoer.	16 April 1884
59	A. Baars Wzn.	1e hulponderw. » Menado.	2 Maart 1887
60	D. Harting Pzn.	1e » 4e » Soerabaja.	20 Jan. 1885
61	W. F. Fels.	1e » 3e » Semarang.	21 Juni 1887

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
62	J. Veltens.	1e hulponderw. school Pekalongan.	28 Aug. 1883
63	C. Stolp.	Met verlof in Nederland.	
64	H. Sonius.	Hoofdonderw. school Bodjonegoro.	26 » 1879
65	F. J. Hanjoel.	» » Koedoes.	23 Mei 1887
66	A. Boender.	» » Banjoewangi.	8 Juni 1883
67	W. E. Endert.	» » Boijolali.	7 Aug. 1886
68	G. Adams.	» » Palembang.	16 Juni »
69	H. Zeger de Beijll.	Met verlof in Nederland.	
70	S. A. Van der Kolff.	1e hulponderw. school Cheribon.	2 Feb. 1887
71	A. J. J. H. Van Riemsdijk.	Hoofdonderw. » Japara.	18 April 1884
72	W. P. Hillen.	» » Amoerang.	21 Juni 1887
73	J. J. A. Van Gogh.	» » Banjoemas.	24 Dec. 1879
74	S. Van Rijnbach	Met verlof in Nederland.	
75	J. Postma.	Hoofdonderw. school Padang-Sidempoean	27 Feb. 1882
76	H. O. Van der Meij.	1e hulponderw. 1e school Padang.	19 April 1880
77	W. Van der Veen.	1e » » Buitenzorg.	21 Mei »
78	A. Knoppert.	Met verlof in Nederland.	
79	W. H. Pieters.	1e hulponderw. school Rembang.	25 Nov. 1887
80	A. Van Nieuwenhuijzen.	Hoofdonderw. » Gorontalo.	6 Jan. 1882
81	W. Nieuwenhuis.	» » Tondano.	2 Maart 1887
82	J. F. Visser.	» » Klaten.	24 Juli 1883
83	G. J. Kerlen.	1e hulponderw. 3e » Soerakarta.	20 Jan. 1881
84	H. F. Aukes.	1e » 2e » Soerabaja	16 Sept. 1887
85	W. Kooiman.	Hoofdonderw. aan de school voor Inlandsche geneeskundigen te Weltevreden.	
86	J. Borgesius.	1e hulponderw. 1e school B Soerabaja.	16 » »
87	J. J. Werst.	1e » 1e » A Soerabaja.	9 Maart 1885
88	D. J. Pont.	1e » » Bandong.	2 Feb. 1887
89	A. C. J. Fournier.	1e » 5e » Soerabaja.	21 Juni »
90	M. Scheele.	Hoofdonderw. » Tjilatjap.	6 Maart 1884
91	J. Luitjes.	» » Fort de Kock.	26 Juli 1887
92	T. Kromhout.	1e hulponderw. 1e » B Batavia.	16 Jan. 1886
93	H. D. J. Rijnenberg.	Met verlof in Nederland.	
94	G. Tacoma.	1e hulponderw. 2e school Semarang.	27 Oct. 1884

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
95	H. A. De Nooij.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
96	J. L. Van der Made.	Hoofdonderw. school Soemenep.	14 Maart 1887
97	M. H. Burger.	1e hulponderw. 1e » Salatiga.	15 Jan. »
98	M. P. L. G. Hansen.	1e » » Ambarawa.	16 Juni 1886
99	J. Van Leeuwen.	1e » » Magelang.	15 Feb. 1887
100	W. Schuit.	1e » » Kediri.	23 Mei 1883
101	D. A. Detmar.	1e » 1e » Djokjakarta.	16 Aug. 1884
102	H. Van Bockel.	Hoofdonderw. » Ngandjoek.	14 Sept. 1883
103	H. Schaap.	Met verlof in Nederland.	
104	G. Valk.	1e hulponderw. school Blitar.	25 Nov. 1887
105	D. T. Visser.	1e » 2e » Makasser.	16 Juni 1882
106	J. E. G. Van Lookeren.	Hoofdonderw. » Bandjarnegara.	23 Feb. 1886
107	A. Roose.	Met verlof in Nederland.	
108	G. R. Le Bruijn.	Hoofdonderw. school Maros.	10 Aug. 1882
109	A. Verdam.	» » Grissee.	30 Juni 1885
110	C. J. F. Gaillard.	1e hulponderw. » Probolinggo.	16 Mei »
111	P. Koornstra.	Hoofdonderw. » Ngawi.	1 April 1886
112	P. F. H. Ockers.	» » Koepang.	14 Sept. 1883
113	H. Voskuil.	» » Indramajoe.	21 Juni 1887
114	G. Bakker.	1e hulponderw. 2e » Padang.	7 April 1884
115	H. Van Goor.	Hoofdonderw. 2e » Kota-Radja.	26 Juli 1887
116	A. Van Limborgh.	» » Sitoebondo.	16 Mei 1885
117	H. Th. J. Uijterbroeck.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
118	H. Stoel.	1e hulponderw. 1e school A Semarang.	8 Juni »
119	W. Van der Spek.	1e » » Amboina.	20 Juli »
120	M. Wiessing.	Tijd. middelbaar onderwijs.	
121	H. W. De Vriendt.	1e hulponderw. school Gombong.	23 Mei 1887
122	P. Ch. W. Bopp.	1e » » Ternate.	2 Juni »
123	R. H. A. Thierbach.	Hoofdonderw. » Boelekomba.	30 » »
124	J. Kaptijn.	» » Muntok.	26 Juli »
125	J. Lammens.	1e hulponderw. 1e » Kota-Radja.	26 » »
126	L. Visser.	Hoofdonderw. » Bangkalan.	28 Oct. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.

Onderwijzers der 3e klasse,

met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

1	A. J. Pontier.	Hulponderw. school Magelang.	31 Maart 1886
2	G. B. Feekes.	» » Gombong.	23 Aug. 1883
3	A. Van der Kolff.	» 1e » B Soerabaja.	5 Juli 1886
4	Th. P. Rienstra.	» 3e » »	19 Oct. 1887
5	L. G. Gerhard.	Tijd. middelbaar onderwijs.	
6	L. De Pagter.	Hulponderw. school Soemenep.	22 Maart 1884
7	D. Koumans.	» » Muntok.	5 Jan. 1883
8	W. Grondijs.	» 2e » Soerabaja.	12 Feb. 1886
9	P. Prins.	» 1e » Makasser.	8 Juni 1885
10	R. A. Schoonhoven.	» 1e » B Semarang.	22 Juli 1882
11	R. Smit.	» » Amboina.	6 Jan. »
12	J. Poetsma.	» » Malang.	15 Aug. 1887
13	S. Hermanides.	» » Gombong.	11 Maart »
14	D. H. Van der Maaten.	» » »	3 Dec. 1883
15	H. H. Muntinghe.	» 1e » Djokjakarta.	3 Juni 1882
16	E. Vogelzang.	» » Gombong.	8 Juli 1887
17	J. Jaspers.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
18	F. J. Eijsenburger.	Hulponderw. 3e school Semarang.	18 » »
19	O. Van Ganswijk.	» 1e » Djokjakarta.	10 Oct. 1884
20	W. J. Gerards.	» 3e » Soerakarta.	20 » »
21	B. G. Hogewind.	» » Ternate.	4 Jan. »
22	M. De Haas.	Met verlof in Nederland.	
23	J. Oudkerk.	Idem.	
24	P. A. Biegman.	Hulponderw. school Ambarawa.	8 Oct. 1886
25	A. J. D. J. Jans.	» » Bandong.	10 Sept. 1887
26	J. J. F. Krägers.	» » Pontianak.	2 April »
27	C. Blom.	» » Buitenzorg.	3 Dec. 1883
28	A. H. Gérard.	» » Gorontalo.	9 Juni 1886
29	M. Maassen.	» » Bandjarnegara.	4 Maart »
30	A. W. Hoesen.	» » Fort de Kock.	27 Juni 1884

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
31	C. De Rooij.	Hulponderw. 1e school A Soerabaja.	8 Juli 1884
32	H. Van Strieland.	» » Gombong.	11 Maart 1887
33	E. Blok.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	
34	Th. W. Roes.	Hulponderw. 1e school A Semarang.	26 Oct. 1886
35	C. Van der Velde.	» » Indramajoe.	13 Aug. 1883
36	L. W. T. J. Romans van Schaik.	» » Boelekomba.	8 Juni 1885
37	A. F. Heijmann.	» » Probolinggo.	16 Oct. 1886
38	L. C. Van de Woestijne.	» » Toeban.	19 Maart »
39	B. Bakker.	» » Wonosobo.	14 Sept. 1887
40	K. H. Corporaal.	» 1e » A Batavia.	24 Dec. »
41	F. Van der Woude.	» » Bangkalan.	1 Aug. 1885
42	L. Stroband.	» » Pati.	12 April 1887
43	W. L. Vogelesang.	» » Tondano.	7 Sept. »
44	A. E. J. Roskott.	» » Klaten.	7 » »
45	H. H. Buijs.	» » Sidhoardjo.	7 » »
46	W. Voorthuijsen.	Gedetacheerd b/h Inlandsch onderwijs.	

Onderwijzers der 3e klasse,

niet bezittende eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

1	L. A. De la Croix.	Hulponderw. 2e school Semarang.	24 Mei 1883
2	L. Jollij.	» 4e » Soerabaja.	3 April 1885
3	A. M. Le Cluse.	» 2e » »	21 Jan. 1887
4	Th. A. Den Daas.	» » Mr.-Cornelis.	16 Aug. 1884
5	H. Vanger.	Hulponderw. aan de school voor Inlandsche geneeskundigen te Weltevreden.	
6	H. W. Doeve.	Hulponderw. aan de school voor Inlandsche Christenen te Magelang.	27 Mei 1886
7	E. J. Nijhoff.	Hulponderw. 1e school B Batavia.	19 Oct. 1887
8	H. E. Böck.	Buiten betrekking.	
9	A. C. Kienitsz.	Met verlof in Nederland.	
10	W. Hiemstra.	Hulponderw. school Sitoebondo.	1 Juli 1886
11	H. W. De Beijl.	» » Koedoes.	10 Aug. 1887
12	D. K. N. Selier.	» » Buitenzorg.	24 Dec. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
13	L. Valk.	Hulponderw. 3e school Semarang.	31 Maart 1887
14	J. Boekstal.	» 5e » Batavia.	19 Oct. »
15	Th. Luijtjes.	» » Banjoemas.	12 April »
16	E. F. Moll.	» » Bonthain.	10 Feb. 1885
17	C. A. Van der Reest.	» 2e » Batavia.	5 Maart 1887
18	F. W. Krüss.	» » Bojolali.	17 Feb. »
19	B. De Vries.	» » Gombong.	7 Juli 1885
20	T. F. Viersen.	» » »	7 » »
21	P. Van de Steeg.	» » »	14 Sept. 1887
22	J. P. Van Ekris.	» 5e » Batavia.	14 Feb. »
23	D. De Boer.	» 2e » »	17 » »
24	J. Van Kwawegen Azn.	Hulponderw. aan de school voor Inlandsche geneeskundigen te Weltevreden.	
25	M. J. Meijer.	Hulponderw. school Saparoea.	28 Dec. 1886
26	J. T. Young.	» 1e » A Semarang.	11 Mei »
27	A. Le Clercq.	» » Ngawi.	17 Juni 1887
28	J. B. Wouda.	» » Grisee.	10 Oct. 1884
29	S. K. Sanders.	» 4e » Batavia.	16 Feb. 1887
30	H. J. Duijvelaar.	» 6e » Batavia.	2 April 1886
31	C. C. Van Helsdingen.	» » Amboina.	22 Mei 1885
32	F. Van Gulick.	» » Tjilatjap.	16 Feb. 1886
33	W. Van der Heiden.	» » Kraksaan.	17 Juni 1887
34	J. H. Behrus.	» » Bondowoso.	11 Maart »
35	M. Van Broekhuijsen.	» 2e » Djokjakarta.	31 1886
36	J. Ploeger.	» 2e » Kota-Radja.	25 Nov. »
37	H. H. L. Van Bakel.	» 2e » Padang.	2 April »
38	N. Keetelaar.	» » Gombong.	22 Nov. 1887
39	J. Leijen.	» » Banjoewangi.	13 April 1886
40	J. C. Van der Meijden.	» » Tegal.	19 » »
41	W. G. Reinking.	» » Benkoelen.	28 Mei 1887
42	W. J. Krijgsman.	Tijd. hulponderw. » Neira.	1 Juli 1886
43	H. Kedde.	» » » Menado.	11 Sept. »
44	G. J. R. Gosenson.	» » » Bandjermasin.	14 Oct. »
45	P. Vermeulen.	» » » Maros.	9 Sept. 1887

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
46	H. M. Van Halten.	Tijd. hulponderw. 4e school Batavia.	12 Oct. 1887
47	W. Jager Dekker.	» » 1e » A Semarang.	19 » »
48	J. G. Dammerboer.	» » » Japara.	6 Dec. »
	Onderwijzeressen der 1e klasse.		
1	C. H. Verwohlt.	Met verlof in Nederland.	
2	M. L. Schäfer.	Hoofdonderw. 1e meisjesschool Batavia.	11 Aug. 1887
3	M. L. Steinbuch.	» » Buitenzorg.	14 Jan. »
4	B. A. H. Van Charldorp.	» 2e » Batavia.	8 Aug. 1879
5	J. E. Van Oeveren, geb. Van Schaik.	» » Padang.	11 Aug. 1887
6	R. A. Krull.	» » Djokjakarta.	8 Juli 1880
7	L. E. Julius, geb. Meijer Cluwen.	» » Semarang.	6 Maart 1882
8	W. A. P. De Bruijn Ouboter.	» » Soerakarta.	15 » 1886
9	S. E. Géraud.	» 1e » Soerabaja.	13 Sept. 1882
10	M. M. E. C. Tijdeman.	» 2e » »	16 April 1886
	Onderwijzeressen der 2e klasse.		
1	N. G. L. Lambregcts.	Met verlof in Nederland.	
2	M. Nauta.	Hoofdonderw. meisjesschool Neira.	10 Feb. 1887
3	C. C. Van Geuns.	» » Magelang.	15 Maart 1886
4	A. C. A. Nieuwenhuijs.	» » Menado.	4 Jan. 1884
5	A. E. Stolp, geb. Hoekstra.	Met verlof in Nederland.	
6	E. A. Van der Meijden.	1e hulponderw. 2e meisjesschool Soerabaja.	9 Juni 1885
7	M. F. Der Kinderen.	Met verlof in Nederland.	
8	A. H. Janssen.	Hoofdonderw. meisjesschool Mr.-Cornelis.	22 Nov. 1881
9	M. G. Meijer.	» » Tegal	16 » 1883
10	M. Koopal.	» » Probolinggo.	22 Oct. 1886
11	N. F. E. Filet.	Met verlof in Nederland.	
12	E. C. J. C. Graadt van Roggen.	Idem.	

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
13	E. Van Loon.	Hoofdonderw. meisjesschool Malang.	9 Feb. 1882
14	C. G. Van Thielen.	1e hulponderw. » Djokjakarta.	10 » 1887
15	M. C. Van Ameijden van Duijm.	Met verlof in Nederland.	
16	C. H. A. Merz.	Hoofdonderw. meisjesschool Ambarawa.	21 Jan. »
17	M. J. Van Lessen.	» » Bandjermasin.	9 Oct. 1883
18	H. C. Sandt van Nooten.	1e hulponderw. 2e meisjesschool Batavia.	6 Mei 1886
19	J. Boeglos.	Hoofdonderw. meisjesschool Amboina.	29 » 1883
20	J. J. C. Nagel, geb. Bouman.	Met verlof in Nederland.	
21	A. J. Rosskopf.	1e hulponderw. meisjesschool Semarang.	9 Juni 1883
22	L. M. Janssen. geb. Andeweg.	Hoofdonderw. » Salatiga.	14 Dec. 1883
23	T. Zijlstra.	» » Pasoeroean.	14 Jan. 1887
24	P. A. M. Lange.	1e hulponderw. » Soerakarta.	16 April 1886
25	H. G. Kruseman.	1e » » Padang.	17 Jan. 1887
26	L. W. Ovink.	1e » 1e » Batavia.	21 » »
27	M. Burgdorffer.	1e » » Buitenzorg.	23 Feb. »
28	M. A. W. Breijmann.	Met verlof in Nederland.	
29	W. A. De Jong.	Hoofdonderw. meisjesschool Cheribon.	23 Juli »
30	L. Ch. Slot.	1e hulponderw. 1e meisjesschool Soerabaja	23 » »
31	G. Dijkstra.	Hoofdonderw. meisjesschool Makasser.	11 Aug. »

Hulponderwijzeressen

met akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

1	B. W. C. Gerlings.	Hulponderw. school Modjokerto.	5 Juli 1886
2	F. A. Heijneman.	» » Pasoeroean.	23 Aug. »
3	W. C. Kroon.	Tijd. hulponderw. 2e school Batavia.	8 Sept. 1887
4	T. M. Sauerbier.	» » meisjesschool Probolinggo.	16 » »

Hulponderwijzeressen

niet bezittende eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

1	M. J. Hellendoorn.	Met verlof in Nederland.	
2	L. Heijneman.	Hulponderw. meisjesschool Padang.	8 Nov. 1882

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
3	E. d'Ablaing.	Hulponderw. 5e school Soerabaja.	16 Sept. 1887
4	C. L. Homburg.	Met verlof in Nederland.	
5	A. Immink.	Hulponderw. school Malang.	15 Jan. 1884
6	A. M. Hoogenstraaten.	» meisjesschool Magelang.	13 Juli 1878
7	S. E. Wijnveldt.	» 5e school Soerabaja.	19 Dec. 1879
8	E. M. Sexauer.	» 1e » Soerakarta.	22 Nov. 1883
9	H. G. Smits.	» meisjesschool Salatiga.	10 Juni 1880
10	M. A. L. Sibenius Trip.	Hulponderw. school Magelang.	14 Feb. 1887
11	A. W. H. S. Muller, geb Kobold.	Met verlof in Nederland.	
12	E. A. Sacré.	Hulponderw. school Pekalongan.	19 Aug. 1886
13	W. P. L. De Roos.	Met verlof in Nederland.	
14	C. C. C. Gude.	Hulponderw. 2e meisjesschool Soerabaja.	8 Jan. 1886
15	M. L. Breijmann.	» 1e school Padang.	29 Nov. »
16	E. M. D. Gude.	» 1e » B Batavia.	16 Feb. 1887
17	M. J. Bertling.	» 2e » Batavia.	10 Juni 1885
18	C. E. Süverkropp, geb. Arnold.	» » Bandjermasin.	17 Oct. 1882
19	A. V. Kalshoven.	Buiten betrekking.	
20	J. A. F. Maeijer.	Hulponderw. school Bandoeng.	10 Mei 1883
21	S. A. Müller.	» 1e » Soerakarta.	14 » 1887
22	J. E. M. Masthoff.	» » Banjoemas.	11 Juli 1881
23	C. A. G. Van Limborgh, geb. Berghuis.	Buiten betrekking.	
24	C. J. Kuipers.	Hulponderw. 1e school B Soerabaja.	16 Sept. 1887
25	R. R. Kuipers.	» meisjesschool Malang.	15 Jan. 1884
26	M. A. 's Graeuwen	Met verlof in Nederland.	
27	J. P. M. Kamerling.	Hulponderw. meisjesschool Buitenzorg.	3 Aug. 1887
28	A. M. J. Vrendenberg.	» 4e school Batavia.	16 Dec. »
29	B. Vrendenberg.	» » Ngandjoek.	1 Nov. 1886
30	E. Joostensz.	» 1e meisjesschool Batavia.	10 Juni 1885
31	L. C. J. Van Renesse.	Buiten betrekking.	
32	J. J. Ankringa.	Hulponderw. school Pasoeroean.	11 Dec. 1882
33	F. M. Binnendijk.	» meisjesschool Tegal.	17 Dec. 1885

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
34	H. Loreij.	Hulponderw. 5e school Soerakarta.	21 Jan. 1887
35	S Wartena.	» 4e » Batavia.	7 Sept. »
36	A. F. S. Kessler.	» meisjesschool Buitenzorg.	3 Oct. 1885
37	A. M. T. Von Faber.	» school Mr.-Cornelis.	25 April 1885
38	A. M. Rosskopf.	» 2e » Semarang.	15 Sept. 1885
39	C. A. Munk.	» » Mr.-Cornelis.	24 Juli 1885
40	A. W. Humme.	» 2e » Soerabaja.	29 Jan. 1886
41	F. W. D. E. Scheltema Beduin.	» 1e » A Batavia.	19 Sept. 1884
42	J. A. F. Zelle.	» 6e » »	12 Feb. 1887
43	A. M. Swerver.	» 1e » A »	16 »
44	A. M. Smulders.	» 2e » Padang	27 Juni 1884
45	M. L. Visscher v. Gaasbeek.	» 1e meisjesschool Batavia.	21 Jan. 1887
46	S. J. C. Bosscher.	» 1e school B Semarang.	22 Mei 1885
47	J. W. Slot.	Met verlof in Nederland.	
48	A. C. Collard.	Hulponderw. meisjesschool Soerakarta.	25 April 1887
49	F. H. Buning.	» » Djokjakarta.	23 Jan. 1885
50	T. E. A. Van Bloemen Waanders.	» school Madioen.	19 Juni 1886
51	F. Bausch.	» 1e » Salatiga.	26 Mei »
52	H. E. Michaelis.	» 2e » Djokjakarta.	19 Aug. »
53	I. A. G. Arndt.	» » Amboina.	31 Oct. 1887
54	C. A. H. De Rooij.	» » Toeloengagoeng.	22 Mei 1885
55	M. T. M. Vogelzang.	» 3e » Batavia.	9 Jan. »
56	M. J. A. De Boer.	» 1e » A Soerabaja.	30 Dec. 1884
57	Th. C E. Olivier.	Met verlof in Nederland.	
58	C. Nieuwenhuijzen, geb. Kilian.	Hulponderw. 1e school B Semarang.	14 Juli 1887
59	E. M. G. P. Versteegh.	2e » Soerakarta.	5 Oct. 1886
60	D. Haertlein.	» 2e meisjesschool Batavia.	2 Jan. 1885
61	A. P. L. Van den Ham.	» 1e school A »	19 Maart 1886
62	H. M. E. Broers.	Met verlof in Nederland.	
63	E. C. Du Mosch.	Buiten betrekking.	
64	A. Nijland.	Hulponderw. 2e » Kota-Radja.	12 Aug. 1887

DOORLOOPEND NUMMER.	N A M E N.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
65	A. W. Voll.	Hulponderw. meisjesschool Menado.	3 Sept. 1885
66	C. A. Buning.	» school Riouw.	27 Feb. »
67	M. A. L. Van Welij, geb. Bar. van Hoëvell.	» 6e » Batavia.	30 Sept. »
68	H. J. B. Elberg.	Tijd. » » Tjandi.	31 Maart 1887
69	G. S. Dominicus Van den Bussche.	Met verlof in Nederland.	
70	J. A. C. Peerbolte.	Hulponderw. school Soekaboemi.	10 Sept. »
71	S. J. G. Schiotling.	» » Rembang.	16 Nov. 1886
72	J. A. Frölich.	» 1e meisjessch. Soerabaja.	28 Feb. 1887
73	P. M. Sanders, geboren In der Maur.	» 1e school B Batavia.	24 Dec. 1884
74	L. C. F. Naessens.	» » Probolinggo.	18 Dec. »
75	Jonkvr. E. Van Raders.	» 1e meisjesschool Soerabaja.	3 April 1885
76	A. M. L. Burhoven Junius.	Buiten betrekking.	
77	C. L. A. Perret.	Hulponderw. 1e school B Soerabaja.	31 Dec. 1887
78	C. C. H. Hesselberg.	» meisjesschool Mr. Cornelis.	10 » »
79	M. C. Van Steeden.	» » Soerakarta.	16 Sept. »
80	D. Berkhout.	Met verlof in Nederland.	
81	L. M. A. Van Haastert.	Hulponderw. 2e school Batavia.	15 Aug. 1885
82	M. J. H. Ch. Joosten.	Tijd. » meisjesschool Pasoeroean.	7 Sept. 1887
83	A. H. E. Munter.	» » school Keboemen.	19 Juni 1886
84	L. C. Trosée.	» » » Pekalongan.	19 » »
85	A. A. Godin.	» 1e » Djokjakarta.	6 Aug. 1887
86	E. Somermeijer.	» 2e » Semarang.	12 Sept. »
87	F. Maijor.	» » » Tegal.	23 Juni 1886
88	S. J. Cramer.	» » Poerwakarta.	20 » 1887
89	A. G. Van der Haas.	» » 1e » Padang.	1 Juli 1886
90	M. M. Raket.	» » Pamekasan.	23 Sept. 1887
91	A. W. D. Verlegh.	» » Oengaran.	4 Juni »
92	I. M. De Heus.	» » » Mr. Cornelis.	11 Maart »
93	N. H. M. Blokzeijl.	» » meisjesschool Semarang.	26 Juli »
94	E. H. Th. Van Bloemen Waanders.	» » school Kediri.	16 Oct. 1886

DOORLOOPEND NUMMER.	N A M E N.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
95	M. I. E. Klasing.	Tijd. hulponderw. 3e school Soerabaja.	9 Mei 1887
96	C. J. De Graaf.	» » Neira.	16 Dec. »
97	M. A. Knoop.	» » meisjesschool Cheribon.	19 Jan. »
98	A. E. Heijnis.	» » 1e school Djokjakarta.	16 Feb. »
99	M. H. A. Schadee.	» » » Kendal.	14 Juli »
100	C. M. Van Goens.	» » » Pasoerocan.	23 Feb. »
101	L. M. Vintcent.	» » » Buitenzorg.	23 » »
102	S. J. Thal Larsen.	» » » Loemadjang.	23 » »
103	J. C. Mattern, geb. Hamar de la Bréthonière.	» » » Tjiandjoer.	11 Maart »
104	L. M. E. Velders.	» » » Poerbolinggo.	7 » »
105	F. J. Jansen.	» » » Madioen.	12 April »
106	L. M. Kam.	» » » Ngawi.	12 » »
107	C. M. H. Engelhard.	» » meisjesschool Semarang.	19 Oct. »
108	E. E. Kloer.	» » 1e school Makasser.	21 Nov. »
109	J. L. J. W. Klomp.	» » 2e » Salatiga.	12 April »
110	H. J. W. Bensbach.	» » 2e » Makasser.	13 » »
111	C. W. Suverkropp.	» » » Menado.	13 » »
112	J. Ch. H. De Boer.	» » 3e » Soerabaja.	7 Sept. »
113	S E. Colder.	» » 2e » Soerakarta.	25 April »
114	H. H. J. E. E. Renaud.	» » » Padang-Pandjang.	28 Mei »
115	A. E. Pietersz.	» » 2e » Soerabaja.	17 Juni »
116	G. A. De Clercq Zubli.	» » » Besoeki.	17 » »
117	W. F. Schlahmilch.	» » » Koepang.	17 » »
118	M. A. E. Honig.	» » 1e » A Soerabaja.	5 Juli »
119	C. Esche.	» » » Blitar.	14 » »
120	F. A. Mensinga.	» » 3e » Semarang.	26 » »
121	M. B. Nijhoff.	» » » Serang.	28 » »
122	A. A. Th. Wilken.	» » » Bangil.	5 Aug. »
123	M. A. Meihuijzen.	» » » Ambarawa.	13 » »
124	D. M. Walter.	» » » Blitar.	13 » »
125	H. A. Hardeman.	» » meisjesschool Mr. Cornelis.	10 Sept. »
126	M. L. W. F. Born.	» » school Palembang.	10 » »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
127	J. H. Boschhouwer.	Tijd. hulponderw. 1e meisjesschool Batavia.	12 Sept. 1887
128	H. Pothoff.	» » 2e school Semarang.	6 Aug. »
129	A. J. Eleubaas.	» » » Bodjonegoro.	19 Oct. »
130	A. M. Zeeman.	» » » Sidhoardjo.	31 » »
131	M. Ch. Van Overvest.	» » 2e » Djokjakarta.	31 » »
132	M. Verschoor.	» » meisjesschool Amboina.	31 » »
133	W. G. Van Heijningen.	» » school Kediri.	1 Nov. »
134	M. A. A. Bartelds, geb. Nagel.	» » » Menado.	2 » »
135	H. W. Burlage.	» » meisjesschool Bandjermasin	17 » »
136	W. J. C. Lochmann van Koningsfeldt.	» » » Makasser.	21 » »
137	J. A. L. Van Bloemen Waanders.	» » » Neira.	5 Dec. »
138	H. J. Leuring.	» » school Probolinggo.	7 » »
139	A. M. De Gelder.	» » meisjesschool Ambarawa.	10 » »
140	E. M. Poublon.	» » school Poerworedjo.	12 » »
141	C. E. Bosch, geb. Baptist.	» » » »	15 » »
142	J. J. C. Van der Scheer.	» » 2e » Makasser.	22 » »
143	M. J. Koopman.	» » » Cheribon.	24 » »

Onbezoldigde hulponderwijzeressen.

1	F. L. Heijnen.	4e school Batavia.	4 Maart 1887
2	E. V. Beer.	Meisjesschool Buitenzorg.	9 » »
3	M. A. Bogaardt.	» Mr. Cornelis.	23 April »
4	E. A. S. Haak Bastiaanse.	1e » Batavia.	2 Mei »
5	J. A. Kock.	1e school A Batavia.	2 » »
6	C. G. Veenhuijzen.	1e » » »	22 Juli »
7	E. Razoux Kühr.	2e » Djokjakarta.	Aug. »
8	A. C. A. Grootenboer.	1e » Padang.	13 Sept. »
9	N. M. A. Albers.	» Mr. Cornelis.	14 » »
10	A. B. Andriesse.	2e meisjesschool Soerabaja.	22 » »
11	G. I. Frölich.	4e school Batavia.	28 Oct. »

DOORLOOPEND NUMMER.	NAMEN.	BETREKKING.	DATUM VAN BENOEMING.
12	M. J. A. Harloff.	2e school Semarang.	29 Nov. 1887
13	M. M. N. J. Jansz.	2e » Soerakarta.	3 Dec. »
14	A. L. L. Van Dongen.	1e » B Batavia.	31 » »
		Kweekelingen.	
1	H. Rijntjes.	School Malang.	24 Dec. 1884
2	Mej. E. A. Cramer.	1e » Makasser.	12 Feb. 1885
3	» M. A. Sprooten.	» Ambarawa.	17 Aug. »
4	» A. De Groot.	Meisjesschool Amboina.	14 Sept. »
5	H. Stoové.	School Patjitan.	28 Oct. »
6	J. P. C. Samuels.	» Bandjermasin.	7 Jan. 1886
7	Mej. M. C. Van den Adel.	Meisjesschool Malang.	7 Juni »
8	» A. M. E. Cordesius.	2e » Batavia.	19 Juli »
9	» C. M. Haigton.	School Pekalongan.	13 Aug. »
10	P. E. J. Grootenboer.	1e » Padang.	25 Sept. »
11	Mej. M. H. I. Douwes.	1e » A Soerabaja.	3 Dec. »
12	» M. W. J. F. Aukes.	1e » » »	8 Oct. »
13	» L. Scheffer.	Meisjesschool Mr. Cornelis.	24 Maart 1887
14	» A. M. Van der Meer.	School Pati.	31 » »
15	J. N. Drigny.	6e » Batavia.	22 Juli »
16	F. C. H. Schlahmilch.	3e » Semarang.	24 Aug. »
17	Mej. L. G. I. Dimonti.	3e » »	27 Dec. »

L^a. E.

Mutatiën onder het onderwijzend personeel van de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië, gedurende het jaar 1887.

Onderwijzers en onderwijzeressen.

OVERLEDEN:

H. C. De Vletter, met verlof in Nederland.
H. P. Enklaar, » » » »
Mej. C. B. Van Heuckelum, » » » »
R. Burg, » » » »
J. A. Olt, laatst hoofdonderwijzer 4e school Soerabaja.
A. J. Bieshaar, » » » Madioen.
J. W. Van Leeuwen. » » 2e » Djokjakarta.
J. Verheul, overleden op reis naar Nederland.
J. Knaap, met verlof in Nederland.
L. Van Leeuwen, » » » »
P. Backum Pastoor, laatst hulponderwijzer school Probolinggo.
Mej. D. P. Fol, met verlof in Nederland.
» L. H. Beunis, laatst hulponderwijzeres meisjesschool Buitenzorg.
» H. M. Karsen, » » 1e school Makasser.
» M. J. Pauli, » » meisjesschool »

ONTSLAGEN:

Eervol uit 's lands dienst:

D. Feikema, hoofdonderwijzer 2e school Soerabaja.
Mej. E. C. Tak, met verlof in Nederland.
» H. G. Nooij, hulponderwijzeres 2e school Soerabaja.
» J. J. W. Hageman, » 4e » Batavia.
» M. M. Van der Bijll, » » Soekaboemi.
» J. E. De Graaf, » meisjesschool Meester-Cornelis.
» W. M. H. Okhuijsen » 1e » B Soerabaja.
» E. H. Van Steeden, met verlof in Nederland.
» J. A. Beukhof, hulponderwijzeres meisjesschool Meester Cornelis.
» C. Th. Bodde, » » Soerakarta.
» D. E. J. Van der Werf, » 1e school A Soerabaja.

Eervol uit de betrekking:

D. Schoondermark, hulponderwijzer school Bondowoso.

Mevr. E. C. Den Hollander, geb. Agerbeek, hulponderwijzeres meisjesschool Semarang.

» A. M. Moens, geb. Verhoeff, » 3e school Soerabaja.

EERVOL ONTHEVEN:

Van de tijdelijke tewerkstelling als:

Tijd. hulponderwijzer school Gombong, A. I. H. M. De Smit.

» » » Kendal, J. C. Pieloor.

» hulponderwijzeres 3e school Soerabaja, I. P. S. B. Van Eersel.

» » 1e » A Batavia, J. C. Hageman.

» » 2e » Semarang, L. F. Van Loon.

» » » Pontianak, S. A. J. Bodde.

» » » Poerworedjo, A. M. Ter Kuile Lemker.

OVERGEGAAN IN ANDERE BETREKKINGEN:

J. Kluiver, hoofdonderwijzer hoofdenschool Tondano.

H. A. De Nooij, tijd. schoolopziener bij het Inlandsch onderwijs.

H. Th. J. Uijtterbroek, wd. 2e onderwijzer kweekschool Probolinggo.

M. Wiessing, tijd. geplaatst bij het middelbaar onderwijs.

L. G. Gerhard, » » » » » »

F. H. Leroy, definitief geplaatst bij het middelbaar onderwijs.

TERUGGESTELD:

P. Backum Pastoor, hulponderwijzer school Probolinggo.

MET VERLOF NAAR EUROPA VERTROKKEN:

H. B. H. Horsker,	hoofdonderwijzer	school	Amboina.
E. G. A. Taenzer,	»	»	Tondano.
J. Uhl,	»	»	Batang.
C. G. Wemmerslager,	»	»	Koedoes.
C. Prins,	»	»	Padang-Pandjang.
C. Stolp,	1e hulponderwijzer	»	Pasoeroean.
A. Knoppert,	hoofdonderwijzer	»	Poerbolinggo.
H. D. J. Rijnenberg	»	»	Boelekomba.
H. Schaap,	»	»	Kraksaän.
M. De Haas,	hulponderwijzer 2e	»	Soerabaja.
J. Oudkerk,	»	»	Sidhoardjo.
C. H. Verwohlt,	hoofdonderwijzeres	meisjesschool	Batavia.

A. E. Stolp, geb. Hoekstra,	hoofdonderwijzeres	meisjesschool	Pasoeroean.
M. F. Der Kinderen	»	»	Cheribon.
N. F. E. Filet,	»	»	Buitenzorg.
E. C. J. C. Graadt Van Roggen,	1e hulponderwijzeres	1e »	Soerabaja.
M. A. W. Breijmann	1e »	1e »	»
M. J. Hellendoorn,	hulponderwijzeres	2e school	Batavia.
C. L. Homburg,	»	»	Menado.
M. A. 's Graeuwen,	»	1e meisjesschool	Batavia.
H. M. E. Broers,	»	»	Bandjermassin.

AANGESTELD, NA TERUGKEER VAN VERLOF:

L. Hovenkamp,	hoofdonderwijzer	2e school	Djokjakarta.
W. A. G. Bakker,	»	»	Ternate.
L. Franken, wd.	»	»	Keboemen.
J. Westerbeek,	»	»	Madioen.
H. J. Blekkink,	»	»	Kendal.
A. J. Verbeek,	»	»	Kraksaän.
A. Schouten,	»	»	Djember.
H. P. F. Witkamp,	1e hulponderwijzer	»	Neira.
A. Baars,	1e »	»	Menado.
H. Voskuil,	hoofdonderwijzer	»	Indramajoe.
L. G. Gerhard,	tijd. geplaatst bij het middelbaar onderwijs.		
N. Keetelaar,	hulponderwijzer	school	Gombong.
S. A. Müller,	hulponderwijzeres 1e	»	Soerakarta.

OVERGEPLAATST BIJ HET LAGER ONDERWIJS:

A. H. Nijland, leeraar aan het Gymnasium Willem III te Batavia.

IN DIENST GETREDEN:

Onderwijzers:

P. Vermeulen.	W. Jager Dekker.
H. M. Van Haften.	I. G. Dammerboer.

Onderwijzeressen:

H. J. B. Elberg.	C. M. Van Goens.
M. A. Knoop.	L. M. Vintcent.
A. E. Heijnis.	S. J. Thal Larsen.
M. H. A. Schadee.	J. C. Mattern, geb. Hamar de la Bréthonière.

L. M. E. Velders.
F. I. Jansen.
L. M. Kam.
C. M. Engelhard.
E. E. Kloer.
J. L. J. W. Klomp.
H. I. W. Bensbach.
C. W. Süverkropp.
J. Ch. H. De Boer.
S. E. Colder.
H. H. J. E. E. Renaud.
A. E. Pietersz.
G. A. De Clercq Zubli.
W. F. Schlahmilch.
M. A. E. Honig.
C. Esche.
F. A. Mensinga.
M. J. Pauli.
A. M. Ter Kuile Lemker.
M. B. Nijhoff.
A. A. Th. Wilken.
M. A. Meihuijzen.
D. M. Walter.
H. A. Hardeman.
M. L. W. F. Born.
J. H. Boshouwer.
H. Pothoff.
A. J. Elenbaas.
A. M. Zeeman.
M. Ch. Van Overvest.
M. Verschoor.
W. G. Van Heijningen.
M. A. A. Bartelds, geb. Nagel.
H. W. Burlage.
W. J. C. Lochmann Van Königsfeldt.
J. A. L. Van Bloemen Waanders.
H. J. Leuring.
A. M. De Gelder.
E. M. Poublon.
C. E. Bosch, geb. Baptist.
J. J. C. Van der Scheer.
M. J. Koopman.

L[a]. F.

Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden, di

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Bantam	1	»	3	»	3	3	4	1	2	3	2	3
Batavia	56	40	124	70	146	105	135	117	118	109	125	128
Preanger-Regentschappen	11	9	10	11	17	11	15	12	10	8	11	15
Krawang	1	»	2	»	3	»	3	»	2	4	1	1
Cheribon	8	2	7	6	11	8	7	13	9	12	9	8
Tegal	2	3	12	11	8	5	7	9	7	6	9	11
Pekalongan	6	10	6	8	12	10	6	8	10	3	5	9
Semarang	45	34	78	45	100	74	94	60	75	68	79	41
Japara	2	5	9	13	19	15	9	10	13	11	3	4
Rembang	8	4	10	15	16	6	8	7	7	17	10	7
Soerabaja	60	28	74	47	111	61	73	80	70	56	85	65
Pasoeroean	13	14	17	21	23	26	20	25	18	23	21	25
Probolinggo	12	10	13	14	19	18	17	15	17	24	10	17
Besoeki	8	8	16	6	11	12	16	7	11	8	10	2
Kediri	14	7	25	22	12	17	22	19	16	11	16	16
Madioen	7	7	11	16	9	5	11	12	5	6	8	10
Soerakarta	24	17	28	28	39	39	36	31	42	27	30	31
Djokjakarta	11	7	24	22	25	25	21	19	25	26	19	23
Kedoe	5	2	8	9	13	12	10	4	7	16	9	6
Bagelen	8	6	13	7	18	7	29	13	44	5	60	8
Banjoemas	4	7	7	13	13	11	9	8	13	10	4	8
Madoera	5	3	8	4	8	10	5	6	4	9	5	9
Atjeh en Onderhoorigh	7	5	7	8	3	8	3	4	2	3	3	5
Sumatra's Westkust	22	13	32	15	28	22	31	16	24	21	31	5
Benkoelen	1	3	5	1	»	4	2	3	2	»	»	4
Transporteere	341	244	549	412	667	514	593	499	555	486	565	461

onder ultimo December 1887 de openbare lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.	Aanmerkingen.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.		
2	1	3	2	1	1	1	1	»	»	22	15	37	
114	95	96	88	77	65	65	37	20	27	1076	881	1957	
6	11	9	8	8	6	5	7	4	2	106	100	206	
2	4	2	2	1	2	2	»	»	1	19	14	33	
13	8	7	2	12	7	7	3	1	3	91	76	167	
8	8	3	7	7	2	3	4	3	»	71	66	137	
3	4	3	3	3	3	3	3	1	1	62	66	128	
79	47	33	42	44	32	32	22	12	13	693	478	1171	
9	3	9	8	7	3	4	1	»	»	84	75	159	
8	10	8	12	7	10	2	6	»	1	84	95	179	
87	60	64	53	54	54	37	30	9	18	724	532	1256	
23	11	22	13	9	10	10	14	5	7	181	189	370	
3	10	8	18	3	14	9	7	3	3	116	150	266	
6	7	7	3	8	2	7	1	»	2	100	60	160	
15	19	21	6	14	9	3	2	1	2	159	130	289	
9	13	8	3	1	6	3	2	1	1	75	83	158	
37	30	28	25	24	17	24	8	4	1	316	254	570	
29	17	29	21	7	12	16	7	3	3	209	182	391	
7	14	4	6	6	6	3	3	1	4	73	82	155	
55	6	77	2	64	2	69	»	16	»	453	56	509	
11	6	4	3	5	4	6	2	3	»	79	74	153	
3	7	5	3	3	6	3	2	4	»	57	61	118	
2	2	1	3	2	2	1	3	»	»	31	43	74	
27	13	24	13	21	13	17	6	15	10	272	147	419	
3	2	»	1	2	3	»	1	3	»	18	22	40	
563	410	497	357	396	273	336	174	111	101	5171	3931	9102	

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar		11 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	341	244	549	412	667	514	593	499	553	486	565	461
Palembang.....	4	4	4	2	4	5	3	»	1	6	1	1
Banka.....	1	3	1	2	»	1	1	1	2	»	2	1
Riouw.....	1	1	1	3	4	»	3	2	»	1	»	4
Westerafd. van Borneo..	1	3	7	4	3	6	3	4	3	3	»	1
Z. en O. afd. van Borneo.	9	3	3	12	8	11	6	8	2	13	7	4
Celebes en Onderh.....	20	11	16	27	18	18	21	16	24	18	17	21
Menado.....	13	3	10	10	11	16	14	11	13	10	9	9
Amboina.....	10	8	24	10	25	16	21	20	22	22	18	14
Ternate.....	»	3	2	2	3	3	3	»	3	1	1	6
Timor.....	3	1	4	»	1	2	1	1	»	2	2	»
TOTAAL IN 1887...	405	288	623	484	744	594	669	562	625	564	622	522
» » 1886...	391	338	596	487	660	527	634	560	603	547	603	487
Vermeerdering....	12	»	27	»	84	67	35	2	22	17	19	35
Vermindering.....	»	50	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»

12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.	Aanmerkingen.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.		
563	410	497	357	396	273	336	174	111	101	5171	3931	9102	
5	3	2	1	1	1	»	»	»	»	25	23	48	
»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	7	11	18	
»	1	1	2	2	1	»	»	»	»	12	15	27	
»	1	2	1	»	3	2	»	»	»	23	28	51	
2	4	5	5	4	2	5	5	2	1	55	70	125	
27	25	14	20	16	14	5	6	4	8	180	184	364	
14	14	5	5	7	3	9	4	2	7	107	94	201	
21	21	20	9	15	12	9	13	2	15	187	160	347	
3	1	3	1	2	1	1	»	3	1	24	21	45	
1	»	2	1	1	»	»	1	»	»	15	8	23	
636	482	551	403	444	310	365	203	124	133	5806	4545	10351	
595	451	480	372	463	323	285	208	134	119	5444	4419	9863	
41	31	71	31	»	»	80	»	»	14	362	126	488	
»	»	»	»	19	13	»	5	10	»	»	»	»	

L^a. G.

Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden,

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Batavia	29	42	36	54	26	67	32	47	23	50
Semarang	5	9	5	38	9	31	13	30	7	47
Japara	2	2	1	2	3	»	1	»	1	»
Kedoe	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»
Soerabaja	15	29	13	35	19	51	26	32	33	28
Sumatra's Westkust	5	10	»	15	»	11	»	17	»	14
TOTAAL IN 1887	57	93	55	144	57	160	72	126	64	139
» » 1886	43	78	61	128	66	132	59	124	60	119
Vermeerdering	14	15	»	16	»	28	13	2	4	20
Vermindering	»	»	6	»	9	»	»	»	»	»

die onder ultimo December 1887 de bijzondere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

11 jaar		12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
32	47	30	68	24	55	16	63	3	53	1	75	252	621	873
8	34	19	45	12	48	12	42	9	30	9	36	108	390	498
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	5	13
»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	4	5
27	37	38	32	18	29	24	33	14	29	4	48	231	383	614
»	12	»	9	»	9	»	9	»	9	»	»	5	115	120
67	132	87	155	54	142	52	147	26	121	14	159	605	1518	2123
81	138	70	129	66	138	42	126	36	101	17	177	601	1390	1991
»	»	17	26	»	4	10	21	»	20	»	»	4	128	132
14	6	»	»	12	»	»	»	10	»	3	18	»	»	»

L^a. **II.**

Staat van den ouderdom der kinderen van Europeanen en met dezen gelijkgestelden,

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Bantam	1	»	3	»	3	3	4	1	2	3
Batavia	85	82	160	124	172	172	167	164	141	159
Preanger-Regentschappen	11	9	10	11	17	11	15	12	10	8
Krawang	1	»	2	»	3	»	3	»	2	4
Cheribon	8	2	7	6	11	8	7	13	9	12
Tegal	2	3	12	11	8	5	7	9	7	6
Pekalongan	6	10	6	8	12	10	6	8	10	3
Semarang	50	43	83	83	109	105	107	90	82	115
Japara	4	7	10	15	22	15	10	10	14	11
Rembang	8	4	10	15	16	6	8	7	7	17
Soerabaja	75	57	87	82	130	112	99	112	103	84
Pasoeroean	13	14	17	21	23	26	20	25	18	23
Probolinggo	12	10	13	14	19	18	17	15	17	24
Besoeki	8	8	16	6	11	12	16	7	11	8
Kediri	14	7	25	22	12	17	22	19	16	11
Madioen	7	7	11	16	9	5	11	12	5	6
Soerakarta	24	17	28	28	39	39	36	31	42	27
Djokjakarta	11	7	24	22	25	25	21	19	25	26
Kedoe	6	3	8	9	13	12	10	4	7	16
Bagelen	8	6	13	7	18	7	29	13	44	5
Banjoemas	4	7	7	13	13	11	9	8	13	10
Madoera	5	3	8	4	8	10	5	6	4	9
Atjeh en Onderhoorigheden	7	5	7	8	3	8	3	4	2	3
Sumatra's Westkust	27	23	32	30	28	33	31	33	24	35
Benkoelen	1	3	5	1	»	4	2	3	2	»
Transporteere	398	337	604	556	724	674	665	625	617	625

die onder ultimo December 1887 alle lagere scholen in Nederlandsch-Indië bezochten.

11 jaar		12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
2	3	2	1	3	2	1	1	1	1	»	»	22	15	37
157	175	144	163	120	143	93	128	68	90	21	102	1528	1502	2850
11	15	6	11	9	8	8	6	5	7	4	2	106	100	206
1	1	2	4	2	2	1	2	2	»	»	1	19	14	33
9	8	13	8	7	2	12	7	7	5	1	5	91	76	167
9	11	8	8	3	7	7	2	3	4	5	»	71	66	137
5	9	3	4	3	5	5	5	5	3	1	1	62	66	128
87	75	98	92	67	90	56	74	41	52	21	49	801	868	1669
3	5	9	5	9	8	7	3	4	1	»	»	92	80	172
10	7	8	10	8	12	7	10	2	6	»	1	84	95	179
112	102	125	92	82	82	78	67	51	59	13	66	955	915	1870
21	25	23	11	22	13	9	10	10	14	5	7	181	189	370
10	17	3	10	8	18	5	14	9	7	3	3	116	150	266
10	2	6	7	7	5	8	2	7	1	»	2	100	60	160
16	16	15	19	21	6	14	9	3	2	1	2	159	130	289
8	10	9	13	8	5	1	6	5	2	1	1	75	83	158
30	31	37	30	28	25	24	17	24	8	4	1	316	254	570
19	23	29	17	29	21	7	12	16	7	3	3	209	182	391
9	7	7	15	4	7	6	6	3	3	1	4	74	86	160
60	8	55	6	77	2	64	2	69	»	16	»	453	56	509
4	8	11	6	4	5	5	4	6	2	3	»	79	74	153
5	9	5	7	5	5	5	6	3	2	4	»	57	61	118
3	3	2	2	1	3	2	2	1	3	»	»	31	43	74
31	17	27	22	24	22	21	22	17	15	15	10	277	262	539
»	4	3	2	»	1	2	3	»	1	3	»	18	22	40
632	593	650	565	551	499	448	420	362	295	125	260	5776	5449	11225

GEWESTEN.	6 jaar		7 jaar		8 jaar		9 jaar		10 jaar	
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	398	337	604	556	724	674	665	625	617	625
Palembang.....	4	4	4	2	4	5	3	»	1	6
Banka.....	1	3	1	2	»	1	1	1	2	»
Riouw.....	1	1	1	3	4	»	3	2	»	1
Westerafdeeling van Borneo.....	1	5	7	4	3	6	3	4	5	3
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.	9	3	5	12	8	11	6	8	2	15
Celebes en Onderhoorigheden.....	20	11	16	27	18	18	21	16	24	18
Menado.....	13	5	10	10	11	16	14	11	13	10
Amboina.....	10	8	24	10	25	16	21	20	22	22
Ternate.....	»	3	2	2	3	5	3	»	3	1
Timor.....	3	1	4	»	1	2	1	1	»	2
TOTAAL IN 1887.....	460	381	678	628	801	754	741	688	689	703
» » 1886.....	434	416	657	615	726	659	693	684	663	666
Vermeerdering.....	26	»	21	13	75	95	48	4	26	37
Vermindering.....	»	35	»	»	»	»	»	»	»	»

11 jaar		12 jaar		13 jaar		14 jaar		15 jaar		16 jaar en ouder		Totaal		Totaal Generaal.
jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
632	593	650	565	551	499	448	420	362	295	125	260	5776	5449	11225
1	1	5	3	2	1	1	1	»	»	»	»	25	23	48
2	1	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	7	11	18
»	4	»	1	1	2	2	1	»	»	»	»	12	15	27
»	1	»	1	2	1	»	3	2	»	»	»	23	28	51
7	4	2	4	5	5	4	2	5	5	2	1	55	70	125
17	21	27	25	14	20	16	14	3	6	4	8	180	184	364
9	9	14	14	5	5	7	3	9	4	2	7	107	94	201
18	14	21	21	20	9	15	12	9	13	2	15	187	160	347
1	6	3	1	3	1	2	1	1	»	3	1	24	21	45
2	»	1	»	2	1	1	»	»	1	»	»	15	8	23
689	654	723	637	605	545	496	457	391	324	138	292	6411	6063	12474
684	625	665	580	546	510	505	449	321	309	151	296	6045	5809	11854
5	29	58	57	59	35	»	8	70	15	»	»	366	254	620
»	»	»	»	»	»	9	»	»	»	13	4	»	»	»

L^a. I.

Staat van het onderwijzend personeel en van de leerlingen aan de openbare

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen	Getal leerlingen onder ultimo December 1887.							
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen		Ultimo 1886.	Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
					mannelijke.	vrouwelijke.		jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
1ste Inspectie.															
Batavia 1e school A	1	»	2	3	»	»	190	173	36	»	»	»	»	7	»
» 1e » B	1	»	2	2	»	»	165	99	54	»	»	»	»	2	»
» 2e »	1	»	3	2	»	»	202	163	36	»	»	1	»	11	»
» 3e »	1	»	2	1	»	»	106	59	29	»	»	5	»	4	»
» 4e »	1	»	3	2	»	»	186	126	46	»	»	2	»	1	»
» 5e »	1	»	1	»	»	»	60	30	20	»	1	1	»	»	»
» 6e »	1	»	2	2	1	»	165	112	81	»	»	»	»	1	»
» 1e meisjesschool	»	1	»	4	»	»	181	»	171	»	»	»	»	»	»
» 2e »	»	1	»	3	»	1	105	»	109	»	»	»	»	»	»
Onrust	»	»	»	»	»	»	10	»	»	»	»	»	»	»	»
Meester-Cornelis	1	»	2	3	»	»	219	158	65	»	»	»	»	7	1
» meisjesschool	»	1	»	2	»	1	76	»	73	»	»	»	»	»	»
Buitenzorg	1	»	3	1	»	»	175	156	42	1	»	»	»	2	»
» meisjesschool	»	1	»	3	»	»	95	»	119	»	»	»	»	»	»
Poerwakarta	1	»	»	1	»	»	53	19	14	»	»	6	»	1	»
Bandoeng	1	»	2	1	»	»	105	61	57	3	4	1	»	»	»
Tjiandjoer	1	»	»	1	»	»	39	14	25	»	»	»	»	3	»
Soekaboemi	1	»	»	1	»	»	53	31	18	»	»	2	»	1	»
Cheribon	1	»	1	1	»	»	84	62	23	»	»	8	1	1	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	31	»	30	»	»	»	»	»	»
Indramajoe	1	»	1	»	»	»	41	29	23	»	»	»	»	»	»
Serang	1	»	»	1	»	»	42	22	15	»	»	1	»	»	»
Benkoelen	1	»	1	»	»	»	47	18	22	»	»	»	»	3	»
Padang 1e school	1	»	1	2	1	»	140	121	40	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	2	1	»	»	118	99	11	»	»	»	»	4	»
» meisjesschool	»	1	»	2	»	»	69	»	62	»	»	»	»	»	»
Priaman	»	»	»	»	»	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»
Transporteere	19	6	28	40	2	2	2763	1552	1221	4	5	27	1	48	1

lagere scholen in Nederlandsch-Indië, onder ultimo December 1887.

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
afdeeling.									
216	1	103	79	34	3438	16	5	70	
155	8	54	55	46	2922	19	6	98	
211	162	128	59	24	4906	24	7	101	
97	83	64	28	5	2129	22	3	48	
175	135	98	65	12	6055	34	10	71	
52	51	24	27	1	1739	33	»	26	
194	103	109	73	12	4435	23	8	62	
171	»	»	124	47	3251	19	12	58	
109	74	»	89	20	4010	37	20	48	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	In Augustus gesloten.
231	97	78	112	41	3703	16	23	57	
73	40	26	31	16	1077	15	10	15	
201	110	120	64	17	2413	12	8	122	
119	43	»	98	21	2942	24	8	36	
40	18	19	15	6	956	24	3	13	
126	70	79	38	9	1645	13	3	37	
42	21	19	19	4	380	9	4	17	
52	30	30	16	6	906	17	»	37	
95	41	54	27	14	3515	37	2	30	
30	14	»	21	9	926	30	4	4	
52	32	18	27	7	820	16	2	2	
38	22	19	10	9	842	22	»	13	
43	27	20	15	8	861	20	2	8	
161	5	88	38	35	3004	19	6	43	
114	89	63	42	9	2768	24	3	35	
62	14	»	40	22	1254	20	4	21	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	In Januari gesloten.
2859	1290	1213	1212	434	60897	—	153	1072	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen	Getal leerlingen onder ultimo December 1887.							
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Kweekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
					mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1886.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport	19	6	28	40	2	2	2763	1552	1221	4	5	27	1	48	1
Fort dé Kock	1	»	1	»	»	»	61	29	15	»	»	»	»	1	»
Padang-Pandjang	1	»	»	1	»	»	34	15	13	»	»	»	»	»	»
Padang Sidempoean	1	»	»	»	»	»	12	8	6	»	»	»	»	»	»
Kotta-Radjer 1e school	1	»	1	»	»	»	43	19	21	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	1	1	»	»	54	12	22	12	6	2	»	1	»
Medan	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Muntok	1	»	1	»	»	»	38	7	11	»	»	1	»	6	»
Palembang	1	»	1	1	»	»	44	25	23	»	»	»	»	»	»
Riouw	1	»	»	1	»	»	33	12	15	»	»	»	»	»	»
Pontianak	1	»	»	»	»	»	47	23	28	»	»	»	»	»	»
TOTAAL IN 1887	29	6	33	44	2	2	3129	1702	1375	16	11	30	1	56	1

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
2859	1290	1213	1212	434	60897	—	153	1072	
45	24	22	17	6	1045	23	4	26	
28	8	10	14	4	375	13	2	22	
14	8	6	8	»	60	4	»	3	
40	»	20	17	3	1236	31	»	47	
55	51	44	11	»	1392	25	»	39	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	Op 3 Januari 1888 geopend.
25	11	13	12	»	363	14	2	24	
48	14	22	16	10	240	5	3	20	
27	14	17	8	2	490	18	1	13	
51	20	23	23	5	798	16	2	19	
3192	1440	1390	1338	464	66896	21	167	1285	

afdeeling.

179	»	96	53	30	4785	27	15	68
165	7	88	61	16	2767	17	12	58
205	176	139	49	17	5904	28	5	95
158	147	123	28	7	6513	40	2	53
102	56	»	75	27	3402	33	16	76
32	11	21	9	2	544	17	1	38
90	3	37	35	18	1308	14	11	28
101	89	77	20	4	1871	18	1	43
32	14	»	16	16	496	15	14	6
115	68	77	26	12	1935	17	4	61
26	7	»	15	11	292	11	»	21
31	11	16	15	»	963	31	»	13
38	18	27	8	3	985	25	5	14
113	57	66	39	8	2461	21	1	23
26	8	16	10	»	456	18	»	5
116	63	81	30	5	1485	13	5	33
30	16	»	25	5	436	14	5	14
56	33	34	20	2	1079	19	»	42
50	34	28	20	2	1773	35	5	25
71	40	49	19	3	1101	15	3	11
1736	858	975	573	188	40356	—	97	727

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1887.							
					Kweekelingen.			Europeanen		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1886.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport	16	4	21	21	1	4	1703	910	685	30	18	77	4	21	1
Rembang	1	»	1	1	»	»	64	42	41	»	1	5	»	»	»
Toeban	1	»	1	»	»	»	52	18	26	»	»	6	»	»	»
Bodjonegoro	1	»	»	1	»	»	60	24	28	»	»	7	2	2	»
Banjoemas	1	»	1	1	»	»	68	31	21	»	»	7	»	»	»
Tjilatjap	1	»	1	»	»	»	50	30	24	»	»	1	»	2	»
Poerbolinggo	1	»	»	1	»	»	29	8	14	»	»	7	»	»	»
Bandjarnegara	1	»	1	»	»	»	40	10	15	»	»	21	»	»	»
Poerworedjo	1	»	1	2	»	»	71	56	26	6	»	18	1	1	»
Keboemen	1	»	»	1	»	»	33	9	10	»	»	22	2	»	»
Wonosobo	1	»	1	»	»	»	47	11	4	»	»	18	»	1	»
Gombong	1	»	10	»	»	»	293	377	16	»	»	9	»	»	»
Magelang	1	»	2	1	»	»	116	73	28	»	»	14	1	5	1
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	52	»	54	»	»	»	»	»	»
Djokjakarta 1e school	1	»	3	2	»	»	198	124	51	»	»	13	»	2	»
» 2e »	1	»	2	2	»	»	180	85	45	29	9	17	»	4	»
» meisjesschool	»	1	»	2	»	»	84	»	86	»	1	»	»	»	»
Soerakarta 1e school	1	»	1	2	»	»	88	76	38	»	»	1	»	»	»
» 2e »	1	»	1	2	»	»	122	106	38	13	2	»	»	»	»
» 3e »	1	»	2	1	»	»	128	65	34	»	»	6	»	13	2
» meisjesschool	»	1	»	3	»	»	92	»	108	»	»	»	»	»	»
Klaten	1	»	1	»	»	»	55	28	19	3	4	»	»	»	»
Bojolali	1	»	1	»	»	»	53	41	17	»	»	»	»	3	»
Madioen	1	»	1	2	»	»	89	48	49	»	»	9	»	2	1
Ngawi	1	»	1	1	»	»	64	21	24	»	»	11	»	»	»
Patjitan	1	»	»	»	1	»	25	6	10	»	»	4	»	1	»
Kediri	1	»	1	2	»	»	116	64	44	»	»	»	»	7	»
Blitar	1	»	1	2	»	»	89	53	44	2	»	7	»	»	»
Toeloengagoeng	1	»	»	1	»	»	42	20	32	»	»	6	»	1	»
Ngandjoek	1	»	»	1	»	»	42	22	10	»	»	7	2	»	»
Bandjermasin	1	»	2	1	1	»	113	55	40	1	1	»	»	13	1
meisjesschool	»	1	»	1	»	»	26	»	30	»	»	»	»	»	»
Totaal in 1887	43	8	57	55	3	4	4284	2413	1711	86	36	293	12	68	6

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
1736	858	975	573	188	40356	—	97	727	
89	37	46	33	10	852	10	4	19	
50	32	24	26	»	1223	24	1	14	
63	22	27	25	11	1221	19	5	13	
59	28	20	31	8	1218	20	3	18	
57	35	31	21	5	1901	33	»	19	
29	17	13	13	3	571	20	1	8	
46	14	30	13	3	296	6	D »	8	
108	48	71	30	7	2141	20	11	18	
43	8	28	14	1	793	19	»	17	
34	5	15	17	2	1000	29	»	20	
402	393	118	248	36	11077	27	12	60	
122	47	86	31	5	2285	19	5	49	
54	19	»	41	13	510	9	2	12	
190	7	113	49	28	3146	16	8	80	
189	164	145	42	2	3479	18	»	78	
87	22	»	75	12	972	11	3	24	
115	3	78	25	12	1202	10	3	39	
159	137	116	37	6	3844	24	4	41	
120	65	84	26	10	1911	16	4	51	
108	41	»	93	15	1179	11	5	19	
56	37	40	16	»	1383	25	»	17	
61	47	36	23	2	858	14	2	13	
109	48	49	48	12	2841	26	»	54	
56	26	36	18	2	904	16	»	29	
21	12	13	8	»	262	12	»	8	
115	56	61	44	10	2036	17	8	47	
106	30	56	32	18	1769	17	6	30	
59	27	35	19	5	1082	18	1	15	
41	14	28	11	2	443	10	»	11	
111	54	74	27	10	2104	19	4	37	
30	10	»	21	9	284	9	2	3	
4625	2363	2448	1730	447	95143	20	191	1598	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1887.							
					Kweekelingen.			Europeanen		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1886.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
								3de Inspectie							
Soerabaja 1e school A.	1	»	2	2	»	2	173	128	47	»	»	»	»	»	»
» 1e » B.	1	»	2	2	»	»	180	110	69	»	»	»	»	»	»
» 2e »	1	»	3	2	»	»	211	143	58	»	»	1	»	»	»
» 3e »	1	»	2	2	»	»	170	98	37	»	»	6	»	14	»
» 4e »	1	»	2	»	»	»	61	42	27	»	»	»	»	»	»
» 5e »	1	»	1	2	»	»	117	90	14	»	»	»	»	»	»
» 1e meisjesschool	»	1	»	3	»	»	96	»	119	»	»	»	»	»	»
» 2e »	»	1	»	2	»	»	75	»	79	»	»	»	»	»	»
Grissee	1	»	1	»	»	»	43	25	22	»	»	3	»	»	»
Modjokerto	1	»	1	1	»	»	82	51	40	»	»	»	»	»	»
Sidho-ardjo	1	»	1	1	»	»	60	39	20	»	»	3	»	1	»
Pamekasan	1	»	»	1	»	»	47	17	28	»	»	4	»	3	»
Soemenep	1	»	1	»	»	»	55	29	21	»	»	»	»	1	»
Bangkalan	1	»	1	»	»	»	22	11	12	»	»	2	»	2	»
Pasoeroean	1	»	1	3	»	»	162	91	47	»	»	3	»	4	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	25	»	36	»	»	»	»	»	»
Malang	1	»	2	1	1	»	125	68	40	»	»	1	2	1	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	1	38	»	46	»	»	»	»	»	»
Bangil	1	»	»	1	»	»	42	22	20	»	»	»	»	1	»
Probolinggo	1	»	2	2	»	»	171	96	83	»	»	»	»	»	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	28	»	39	»	»	»	»	»	»
Kraksaän	1	»	1	»	»	»	19	9	13	»	»	3	»	»	»
Loemadjang	1	»	»	1	»	»	26	11	15	»	»	»	1	1	2
Besoeki	1	»	»	1	»	»	26	14	14	»	»	1	»	2	»
Sitoebondo	1	»	1	»	»	»	45	39	15	»	»	2	»	»	»
Banjoewangi	1	»	1	»	»	»	48	23	14	»	»	2	»	»	»
Bondowoso	1	»	1	»	»	»	35	13	14	»	»	»	»	»	»
Djember	1	»	»	»	»	»	»	11	3	»	»	1	»	»	»
Makasser 1e school	1	»	2	1	»	1	126	76	48	»	»	»	»	2	»
» 2e »	1	»	1	2	»	»	105	55	41	1	»	2	»	10	»
» meisjesschool	»	1	»	1	»	»	48	»	48	»	»	»	»	»	»
Maros	1	»	1	»	»	»	29	17	13	»	1	»	»	»	»
Bonthain	1	»	1	»	»	»	33	12	19	»	»	1	»	»	»
Transporteere	27	6	31	34	1	4	2523	1338	1161	1	1	35	3	42	2

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten, na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten, om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
afdeeling.									
175	3	92	53	30	2816	16	19	43	
179	2	66	74	39	3691	20	13	46	
202	138	149	43	10	4853	24	6	74	
155	106	121	28	6	5740	37	3	74	
69	28	40	29	»	1214	18	1	23	
104	86	76	20	8	1982	19	1	47	
119	»	»	80	39	2221	19	10	26	
79	67	»	64	15	1818	23	5	24	
48	20	35	11	2	1131	23	1	13	
91	51	55	34	2	1701	20	5	37	
63	24	30	27	6	1677	26	3	22	
52	16	20	23	9	655	12	2	8	
51	35	22	24	5	955	18	1	13	
27	4	20	6	1	551	20	»	15	
145	80	97	40	8	4158	28	4	73	
36	14	»	28	8	830	23	»	9	
112	53	84	22	6	3111	27	1	84	
46	18	»	33	13	860	19	1	16	
43	29	18	21	4	1009	25	2	13	
179	73	113	49	17	2691	15	3	41	
39	10	»	29	10	281	7	»	5	
25	6	16	7	2	1180	47	4	10	
30	14	18	11	1	1146	38	»	18	
31	13	16	13	2	1532	50	»	8	
56	22	25	25	6	1164	20	»	5	
39	24	22	16	1	1465	37	4	16	
27	13	14	8	5	589	21	»	16	
15	4	12	3	»	165	11	»	3	
126	3	73	34	19	1776	14	7	28	
109	92	63	37	7	1983	18	7	19	
48	33	»	34	14	566	11	4	8	
31	25	16	14	1	650	21	1	5	
32	30	14	15	3	1505	47	1	12	
2583	1136	1329	955	299	57646	—	109	856	

SCHOLEN.	Aantal						Getal leerlingen.	Getal leerlingen onder ultimo December 1887.							
					Kweekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen		Inlanders niet Christ.		Vreemde Oosterl.	
	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	mannelijke.	vrouwelijke.	Ultimo 1886.	jongens.	meisjes.	jongens	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.
Per transport.....	27	6	31	34	1	4	2523	1338	1161	1	1	35	3	42	2
Boelekomba.....	1	»	1	»	»	»	42	20	15	»	»	2	»	»	»
Menado.....	1	»	2	2	»	»	152	79	44	31	7	1	»	8	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	58	»	28	»	»	»	»	»	»
Tondano.....	1	»	1	»	»	»	37	10	9	17	3	»	»	»	»
Gorontalo.....	1	»	1	»	»	»	35	8	9	9	»	»	»	5	»
Amoerang.....	1	»	»	»	»	»	»	10	4	13	5	»	»	1	»
Amboina.....	1	»	3	1	»	»	151	99	52	6	1	1	»	4	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	1	42	»	38	»	2	»	»	»	»
Banda (Neira).....	1	»	2	1	»	»	111	62	28	3	5	1	»	2	»
» meisjesschool.....	»	1	»	1	»	»	32	»	24	»	2	»	»	»	»
Saparoea.....	1	»	1	»	»	»	61	26	18	9	3	»	»	»	»
Ternate.....	1	»	2	»	»	»	81	24	21	4	3	»	»	22	3
Koepang.....	1	»	»	1	»	»	29	15	8	4	1	»	»	»	»
TOTAAL IN 1887...	37	9	44	42	1	5	3334	1691	1459	105	33	40	3	82	5

Recapi

1e afdeeling.....	29	6	33	44	2	2	3129	1702	1375	16	11	30	1	56	1
2e »	43	8	57	55	3	4	4284	2413	1711	86	36	293	12	68	6
3e »	37	9	44	42	1	5	3334	1691	1459	105	33	40	3	82	5
TOTAAL IN 1887.....	109	23	134	141	6	11	»	5806	4545	207	80	363	16	206	12
» » 1886.....	108	23	143	117	5	13	10747	5444	4419	182	77	359	14	242	10
Vermeerdering.....	1	»	»	24	1	»	»	362	126	25	3	4	2	»	2
Vermindering.....	»	»	9	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	36	»

Totaal.	Waarvan gratis leerlingen.	Getal leerlingen in de laagste klasse.	Getal leerlingen in de middelste klasse.	Getal leerlingen in de hoogste klasse.	Verzuimde schooldagen. Totaal in het jaar.	Verzuimde schooldagen. Gemiddeld per kind.	Getal leerlingen die de school verlieten na al de vakken te hebben doorloopen.	Getal leerlingen die de school verlieten om verschillende redenen.	AANMERKINGEN.
2583	1136	1329	955	299	57646	— —	109	856	
37	35	20	15	2	466	12	2	7	
173	96	126	41	6	3586	20	6	12	
28	19	»	19	9	682	24	10	14	
39	15	15	17	7	505	13	»	12	
29	7	16	8	5	612	21	2	11	
33	12	30	3	»	130	4	»	2	
163	111	102	51	10	2336	14	1	30	
40	23	»	18	22	588	14	5	6	
106	46	76	23	7	1527	14	2	30	
26	4	»	21	5	605	23	2	4	
56	42	28	23	5	827	14	»	11	
77	38	40	30	7	1105	14	1	18	
28	13	15	10	3	1119	39	»	11	
3418	1595	1797	1236	385	71750	21	140	1024	

tulatie.

3192	1440	1590	1538	464	66896	21	167	1285
4625	2365	2448	1730	447	95143	20	191	1598
3418	1595	1797	1236	385	71750	21	140	1024
11235	5398	5635	4304	1296	233769	21	498	3907
10747	5029	5420	4044	1283	224046	20	517	3615
488	369	215	260	13	9723	1	»	292
»	»	»	»	»	»	»	19	

Lit. K.

Staat van het onderwijzend personeel en de leerlingen aan de bijzondere

SCHOLEN.		Aantal.						Getal leerlingen onder ultimo December 1886.						
						Kweekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christenen	
WAAR.	VAN WIEN.	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Mannelijke.	Vrouwelijke.		Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.
1ste Inspectie.														
Batavia	J. Thie.....	1	»	6	»	»	»	135	139	»	»	»	»	»
»	Mej. Philipsen (Ursulinen).....	»	1	»	10	»	4	223	19	218	»	»	»	»
»	» Weskamp (idem).....	»	1	»	17	»	»	568	35	377	»	»	»	»
»	'. Beck.....	1	»	2	1	1	»	69	55	21	»	»	»	»
Buitenzorg	Mevr. G. W. Van den Dungen Gronovius	»	1	»	»	»	»	10	4	5	»	»	»	»
Garoet	J. Van Ham.....	»	»	»	»	»	»	16	»	»	»	»	»	»
Padang	Mej. Van Haastert.....	»	»	»	»	»	»	7	»	»	»	»	»	»
.....	» Boerkamp (Geest. zusters).....	»	1	»	4	»	»	87	5	115	»	»	»	»
	Totaal in 1887	2	4	8	32	1	1	915	257	736	»	»	»	»
2de Inspectie.														
Semarang	Van het R. C. Weeshuis:													
»	1° de jongensschool.....	(a)	»	»	»	1	»	45	46	»	»	»	»	»
»	2° » meisjesschool.....	»	1	»	4	»	1	148	»	152	»	»	»	»
»	Van het Protest. Weeshuis.....	1	»	1	2	»	1	133	32	57	»	»	»	»
»	Franciscanessen.....	»	1	»	4	»	»	136	»	120	»	»	»	»
»	Mariaschool (idem).....	»	1	»	1	»	»	»	»	61	»	»	»	»
Temanggoeng ...	W. K. Enserinck.....	1	»	»	»	»	»	»	1	4	»	»	2	1
Djoewana.....	J. J. Hunego.....	»	»	»	»	»	»	»	8	5	»	»	4	»
	Totaal in 1887	3	3	1	11	1	2	460	117	399	»	»	6	1

lagere scholen in Nederlandsch-Indië onder ultimo December 1887.

December 1887.			Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten,		AANMERKINGEN.
Vreemde Oosterlingen.										
Jongens.	Meisjes.	Totaal.	laagste klasse.	middelste klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	na al de vakken te hebben doorloopen.	om verschillende redenen.	
afdeeling.										
»	»	139	30	55	54	817	6	27	20	
»	»	237	94	79	64	696	3	8	45	
»	»	412	137	132	143	2515	6	25	57	
»	»	76	33	27	16	†	†	†	†	† Opgaven ontbreken.
»	»	9	4	5	»	†	†	»	9	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	In 1887 gesloten.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	In 1887 gesloten.
»	»	120	52	40	28	†	†	5	12	
»	»	993	350	338	305	†	†	65	143	
afdeeling.										
»	»	46	16	18	12	555	7	2	2	(a) Deze school werd nog steeds door de hoofd-onderwijzeres der meisjesschool bestuurd.
»	»	152	81	47	24	1330	8	9	4	
»	»	119	60	49	10	3658	30	6	12	
»	»	120	49	55	16	1880	15	6	44	
»	»	61	46	15	»	315	5	»	1	
»	»	8	8	»	»	†	†	†	†	
»	»	17	15	1	1	†	†	»	3	
»	»	523	275	185	63	†	†	23	66	

SCHOLEN.		Aantal						Getal leerlingen onder ultimo December 1886.	Getal leerlingen onder ultimo					
						Kwekelingen.			Europeanen.		Inlandsche Christenen.		Inlanders niet Christenen	
WAAR.	VAN WIEN.	Hoofdonderwijzers.	Hoofdonderwijzeressen.	Hulponderwijzers.	Hulponderwijzeressen.	Mannelijke.	Vrouwelijke.		Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.

December 1887.			Getal leerlingen in de			Verzuimde schooldagen.		Getal leerlingen die de school verlieten.		AANMERKINGEN.
Vreemde Oosterlingen.										
Jongens.	Meisjes.	Totaal.	laagste klasse.	middelste klasse.	hoogste klasse.	Totaal in het jaar.	Gemiddeld per kind.	na al de vakken te hebben doorloopen.	om verschillende redenen.	
afdeeling.										
»	»	173	81	59	33	690	4	17	26	
»	»	284	149	79	56	1050	4	6	53	
»	»	99	40	23	36	1235	12	7	34	
»	»	61	27	23	11	928	15	13	22	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	In 1887 gesloten.
»	»	617	297	184	136	3901	6	43	135	
tulatie.										
»	»	993	550	338	305	†	†	65	143	
»	»	523	275	185	63	†	†	23	66	
»	»	617	297	184	136	3901	6	43	135	
»	»	2135	922	707	504	†	†	131	344	
1	»	1999	807	748	444	†	†	110	437	
»	»	134	115	»	60	†	†	21	»	
1	»	»	»	41	»	†	†	»	93	

ERRATUM.

Bladz. 24 regel 11 van boven staat *vier* lees *drie*.